

กระบวนการยุติธรรมชุมชนในประเทศไทย

นายสัตยพงษ์ ลิ้มประเสริฐ

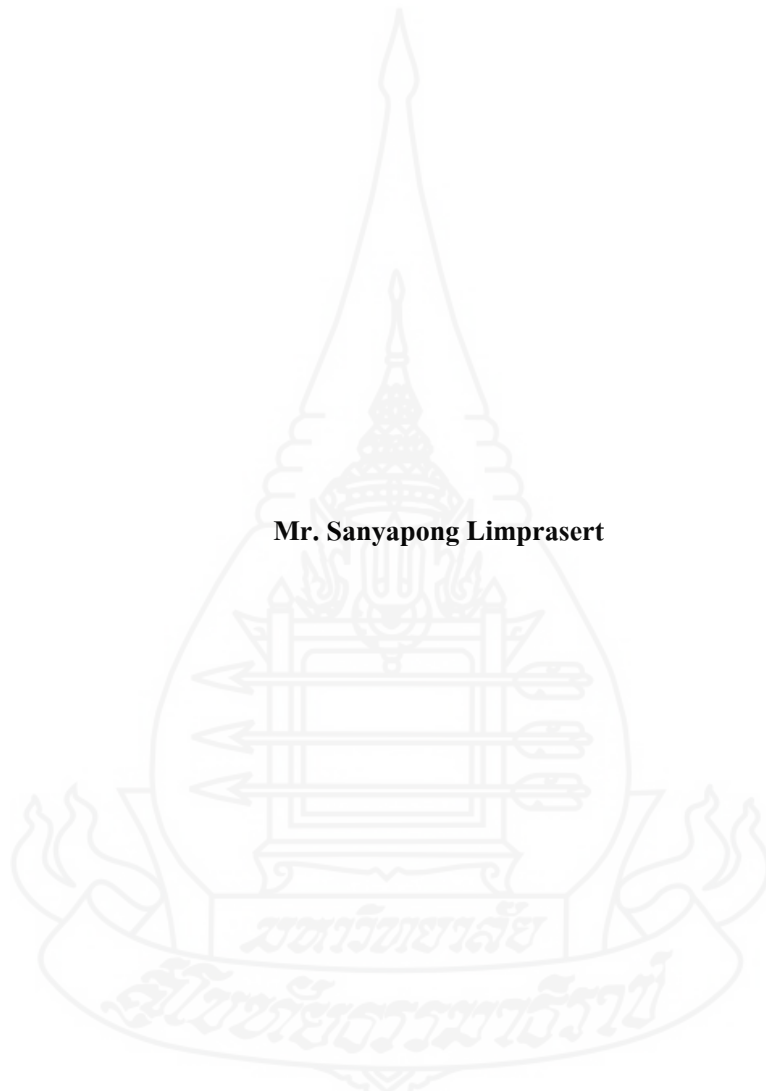

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2559

Community Justice in Thailand

Mr. Sanyapong Limprasert

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2016

หัวข้อวิทยานิพนธ์ กระบวนการยุติธรรมชุมชนในประเทศไทย
ชื่อและนามสกุล นายสัญญาพงศ์ ลิ่มประเสริฐ
วิชาเอก กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์
2. รองศาสตราจารย์สัญญาพงศ์ โปษกะบุตร

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2560

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ พลตำรวจตรีวีรพล กุลบุตร)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์สัญญาพงศ์ โปษกะบุตร)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(รองศาสตราจารย์รสลิน ศิริยะพันธุ์)

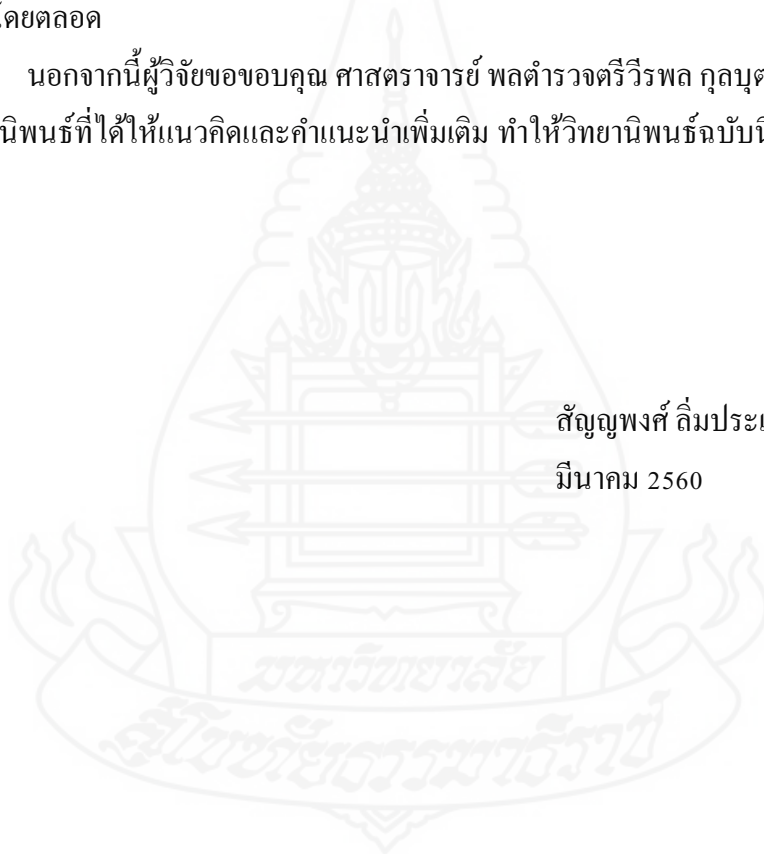
กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความเมตตาจากอาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองท่าน ท่านแรกผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ลาวัณย์ หอนพรัตน์ ที่ได้กรุณารับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับแนวคิดในการทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนข้อชี้แนะต่างๆ ทางวิชาการที่ดีเสมอมา อีกทั้งยังช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการจัดทำวิทยานิพนธ์อีกด้วย อีกท่านผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ณัฐพงศ์ โปษะบุตร สำหรับความกรุณาในการให้คำแนะนำ และข้อคิดเห็นต่างๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิจัย ตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดีโดยตลอด

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ พลตำรวจตรีวิรุฬห์ คุลบุตร ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้แนวคิดและคำแนะนำเพิ่มเติม ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สัณญพงษ์ ล้อมประเสริฐ

มีนาคม 2560

ชื่อวิทยานิพนธ์ กระบวนการยุติธรรมชุมชนในประเทศไทย

ผู้วิจัย นายสัญญาพงศ์ ลิ้มประเสริฐ รหัสนักศึกษา 2574001166 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์ (2) รองศาสตราจารย์ณัฐพงศ์ โปษกะบุตร

ปีการศึกษา 2559

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องกระบวนการยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมาย ความสำคัญ บทบาทและแนวคิดทฤษฎีรูปแบบของยุติธรรมชุมชน บทบาทการแก้ไขวิกฤตของกระบวนการยุติธรรม กระแสหลัก และเพื่อศึกษารูปแบบของยุติธรรมชุมชนประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ตลอดจนศึกษา ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาลึกซึ้งเกี่ยวกับการนำยุติธรรมชุมชนมาของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยทางกฎหมายโดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทาง วิชาการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน เช่น วารสารทางวิชาการ บทความวิชาการ และ บทความวิจัย

จากการศึกษาพบว่า 1) กระบวนการยุติธรรมชุมชน คือ กระบวนการที่มีขึ้นเพื่อป้องกันอาชญากรรม ไม่ให้เกิดขึ้น ในชุมชน และการร่วมกันเยียวยาความเสียหายจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้น 2) มีการนำ กระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ใน 3 รูปแบบ ได้แก่ เครือข่ายยุติธรรมชุมชน ศูนย์ยุติธรรมชุมชน และการไกล่ เกลี่ยข้อพิพาท ทั้งสามรูปแบบล้วนมีบทบาทในการแก้ไขวิกฤตกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเป็นอย่างมาก 3) การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่าง ๆ ของต่างประเทศ แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่นำ กระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้โดยตรง ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และสหราชอาณาจักร และกลุ่มที่ นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในลักษณะการไกล่เกลี่ยข้อ พิพาท ได้แก่ สาธารณรัฐเกาหลี และประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อทำการเปรียบเทียบพบว่าทุกประเทศล้วนมีรูปแบบ พื้นฐานการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ที่เหมือนกัน คือกระบวนการยุติธรรมชุมชนสามารถนำมาใช้กับ ความผิดที่เล็กน้อยเท่านั้น ด้านความแตกต่างพบว่าแตกต่างในเรื่องของแนวทางปฏิบัติบางประการ อาทิ สหราชอาณาจักร ผู้พิพากษาและสถาบันการศึกษาเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชน แต่ประเทศไทยผู้พิพากษา ไม่ได้เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องและสถาบันการศึกษามีบทบาทในการเรียนการสอนและศึกษาวิจัยด้าน กระบวนการยุติธรรมชุมชนเท่านั้น ส่วนสาธารณรัฐเกาหลีมีกฎหมายรองรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา ขณะที่ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายดังกล่าว 4) ปัญหาอุปสรรคการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนไปใช้คือ การไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน การดำเนินงานต่างๆ อยู่ภายใต้คำสั่ง กระบวนการยุติธรรมซึ่งมีฐานะเป็นเพียงกฎหมายรองทำให้เกิดผลเสียตามมา ได้แก่ ความไม่ชัดเจนในอำนาจหน้าที่ และการขาดสภาพบังคับใช้ในผลการดำเนินงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะว่าควรมี พระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาลึกซึ้งและเพื่อการดำเนินงานด้านกระบวนการ ยุติธรรมชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ กระบวนการยุติธรรมชุมชน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

Thesis title: Community Justice in Thailand

Researcher: Mr. Sanyapong Limprasert; **ID:** 2574001166;

Degree: Master of Laws; **Thesis advisors:** (1) Lawan Hornoprat, Associate Professor;
(2) Nattapong Posakabutr, Associate Professor; **Academic year:** 2016

Abstract

This thesis aims to investigate the meaning, importance, role and theories of the community justice. It compared the community justice in Thailand with foreign countries. It also aims to study about the problems and solution as per community justice in Thailand.

The qualitative approach was performed in the study, using the documentary source such as academic journal, academic papers and research papers.

It was found that 1) Community justice is a crime prevention activities that include the community in the process to heal the damages from crimes already committed 2) There are three types of community justice which are community justice network, community justice center and mediation 3) As for the foreign countries, community justice can be classified into two groups. The first group directly uses the community justice; the United States of America, United Kingdom and Canada are in the first group. The second group uses community justice as a conflict resolution. Republic of Korea and the Philippines are in the second group. However, it was also found that community justice in every country can only be used with petty offenses. Community justice practice can vary from country to country. For example, in the UK, judges and educational institutes are involved in the community justice whereas in Thailand judges are not involved and educational institutes involve only in the teaching and research about community justice. In the Republic of Korea, there is a law about criminal mediation whereas Thailand does not have this kind of law 4) As for the problems of community justice is the lack of law for community justice. The practice of community justice is unclear and lack enforcement because there is no law for it. Thus, there should be an Act for community justice for the efficiency of community justice.

Keywords: Community justice, Mediation

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา	6
3. ขอบเขตการวิจัย	6
4. สมมุติฐานการศึกษา	6
5. นิยามศัพท์เฉพาะ	7
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
7. ระเบียบวิธีวิจัย	8
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎี ความเป็นมา และหลักการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน	9
1. ความเป็นมาเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน	9
1.1 กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก	11
1.2 กระบวนการยุติธรรมทางเลือก	17
2. ความหมาย และหลักการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน	20
2.1 ความหมายของยุติธรรมชุมชน	20
2.2 วัตถุประสงค์ของยุติธรรมชุมชน	22
2.3 ลักษณะสำคัญของยุติธรรมชุมชน	22
2.4 บทบาทภารกิจของยุติธรรมชุมชน	22
2.5 ความสำคัญของยุติธรรมชุมชน	23
2.6 ความแตกต่างระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และกระบวนการยุติธรรมชุมชน	24
3. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน	26
3.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน	26

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.2 กระบวนการยุติธรรมชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	27
3.3 กระบวนการยุติธรรมชุมชนกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรม.....	28
3.4 กระบวนการยุติธรรมชุมชนกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ในประเทศไทย..	29
3.5 กระบวนการยุติธรรมชุมชนกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ในต่างประเทศ...	30
4. ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน.....	32
4.1 ทฤษฎีการเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	33
4.2 ทฤษฎีพันธะทางสังคม.....	34
5. ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน.....	35
5.1 คำสั่งการดำเนินงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชน (คยช.).....	35
5.2 คำสั่งการดำเนินงานด้านศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ศยช.).....	36
5.3 คำสั่งการดำเนินงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท.....	36
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดยุติธรรมชุมชน.....	37
บทที่ 3 การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ	
ในประเทศไทยและต่างประเทศ.....	43
1. ความเป็นมาของการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทย.....	44
2. การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ของประเทศไทย.....	45
2.1 รูปแบบเครือข่ายยุติธรรมชุมชน (คยช.).....	49
2.2 รูปแบบศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ศยช.).....	56
2.3 รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท.....	60
3. บทบาทในการแก้ไขวิกฤตกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก	
ของกระบวนการยุติธรรมชุมชน.....	69
4. การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ของต่างประเทศ.....	70
4.1 กลุ่มที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้โดยตรง.....	71
4.2 กลุ่มที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้	
ในรูปแบบการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์	
ในลักษณะของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท.....	80
5. เปรียบเทียบรูปแบบกระบวนการยุติธรรมชุมชนประเทศไทยและต่างประเทศ.....	83

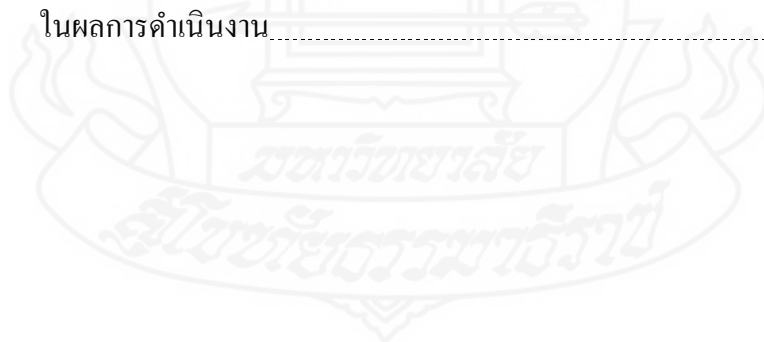
สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ปัญหาการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทย.....	93
1. ปัญหาการไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน.....	94
2. ปัญหาการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนไปใช้ในทางปฏิบัติ ไม่มีความชัดเจนในเรื่องอำนาจหน้าที่.....	97
บทที่ 5 สรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	103
1. สรุปการวิจัยสรุป.....	104
2. ข้อเสนอแนะ.....	110
บรรณานุกรม.....	115
ภาคผนวก.....	122
ประวัติผู้วิจัย.....	140

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ (แยกประเภท) พ.ศ. 2555 – พ.ศ. 2556 และพ.ศ. 2558.....	16
ตารางที่ 2.2 ความแตกต่างระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและยุติธรรมชุมชน.....	24
ตารางที่ 3.1 จำนวนเครือข่ายยุติธรรมชุมชนนับแต่ พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2557.....	54
ตารางที่ 3.2 จำนวนศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนับแต่ พ.ศ. พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2557.....	58
ตารางที่ 3.3 จำนวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชน และโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัด พ.ศ. 2556 - พ.ศ. 2557.....	63
ตารางที่ 3.4 เปรียบเทียบงบประมาณค่าใช้จ่ายในการใช้ยุติธรรมทางเลือก กับยุติธรรมกระแสหลัก จากตัวอย่างกรณีศึกษาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท.....	66
ตารางที่ 3.5 การจัดกลุ่มของประเทศที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชน มาใช้ในกระบวนการยุติธรรม.....	71
ตารางที่ 3.6 การวิเคราะห์รูปแบบของยุติธรรมชุมชนในต่างประเทศ แบบเปรียบเทียบกับประเทศไทย.....	84
ตารางที่ 4.1 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมด้านการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน.....	95
ตารางที่ 4.2 การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนไปใช้ในทางปฏิบัติ ไม่มีความชัดเจนในเรื่องอำนาจหน้าที่และการขาดสภาพบังคับใช้ ในผลการดำเนินงาน.....	98

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิด หรือภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	14
ภาพที่ 3.1 โครงสร้างการบริหารของส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค และสำนักงานยุติธรรมจังหวัด.....	46
ภาพที่ 3.2 ขั้นตอนการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน.....	52
ภาพที่ 3.3 บันทึกข้อตกลงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท.....	68

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับแต่อดีตกระทั่งถึงปัจจุบันในแต่ละสังคมล้วนมีการควบคุมสังคมเพื่อให้สังคมสงบสุขปราศจากความขัดแย้ง รูปแบบการควบคุมสังคมนั้นมีความแตกต่างกันได้หลายลักษณะขึ้นอยู่กับแต่ละสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา แต่คงไม่มีการควบคุมสังคมนั้นในรูปแบบใดที่สามารถใช้บังคับได้อย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรมได้เทียบเท่ากับกฎหมาย นั่นเพราะว่ากฎหมาย คือ สิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นโดยผู้มีอำนาจในช่วงเวลาขณะนั้น ซึ่งเรียกว่าการตรากฎหมายโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกรอบแนวทางให้คนในสังคมปฏิบัติหากผู้ใดละเมิดฝ่าฝืนจะส่งผลให้ต้องได้รับโทษตามกฎหมาย อำนาจในการตราภาษานี้ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและระบบการปกครองที่แตกต่างกัน¹ เหตุที่สังคมต่างๆ ได้ให้ความสำคัญและยอมรับในการนำกฎหมายมาใช้เพื่อควบคุมสังคมเนื่องจากว่า กฎหมายเป็นกลไกสำคัญของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งกระบวนการยุติธรรมคือกระบวนการการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ป้องกัน ยับยั้งมิให้มีการกระทำความผิดตลอดจนวิธีการสำหรับดำเนินการแก่ผู้ที่ได้ฝ่าฝืนกฎหมายให้เกิดการหวาดกลัวต่อความผิดที่ได้กระทำความผิดและไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำ²

กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยสามารถจำแนกได้ตามประเภทของกฎหมาย ได้แก่ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง และกระบวนการยุติธรรมทางปกครอง³ สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอกล่าวเฉพาะกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice System) เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาคือมาตรการสำคัญที่เป็นภาพรวมของกฎหมายอาญาซึ่งกฎหมายอาญาคือกฎหมายที่ทำหน้าที่ดูแลความสงบและควบคุมสังคม

¹ สมยศ เชื้อไทย. (2557). คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง: หลักทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 20) กรุงเทพฯ: วิญญูชน, น. 78.

² จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก: แนวการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์ กรุงเทพฯ: วิ.พรินท์ (1991), น. 31.

³ กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.), สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมกระทรวงยุติธรรม, คู่มือการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน (Access to Justice) ฉบับเจ้าหน้าที่, (ม.ป.ท.). น. 165.

โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ใช้อยู่ตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบันอยู่ในลักษณะที่เรียกว่า กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ซึ่งหมายถึงกระบวนการยุติธรรมที่ใช้อำนาจของรัฐอย่างเต็มที่ ภายใต้ขอบเขตอำนาจที่มีอยู่ เพื่อควบคุมมิให้มีการกระทำผิดเกิดขึ้นในสังคม⁴

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เรียกว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักนี้ สามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้จากในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า

“มาตรา 18 โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมี ดังนี้

- (1) ประหารชีวิต
- (2) จำคุก
- (3) กักขัง
- (4) ปรับ
- (5) ริบทรัพย์สิน

โทษประหารชีวิตและโทษจำคุกตลอดชีวิตมิให้นำมาใช้บังคับแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิด ในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี

ในกรณีผู้ซึ่งกระทำความผิดในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีได้กระทำความผิดที่มี ระยะเวลาโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ให้ถือว่าระยะเวลาโทษดังกล่าวได้เปลี่ยนเป็นระยะเวลาโทษ จำคุกห้าสิบปี”

จากประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 เห็นได้ว่าเมื่อใดก็ตามที่มีการกระทำความผิด เกิดขึ้นและสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ ผู้กระทำความผิดต้องผ่านการดำเนินงานจากหน่วยงานต่างๆ ในระบบของกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ หน่วยงานแรกจนถึงหน่วยงานขั้นสุดท้าย ในกระบวนการดังกล่าวผู้กระทำความผิดจะได้ทราบถึง โทษที่ต้องได้รับตามกฎหมาย ดังเช่นที่มาตรา 18 ได้บัญญัติไว้ ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ หรือริบทรัพย์สิน การใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอย่างเคร่งครัดนี้พบว่ามีประโยชน์ ต่อสังคมเป็นอย่างมากทั้งสามารถป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้กระทำผิดถูกจับกุมมากขึ้น อาชญากรรมลดจำนวนลง ด้วยเหตุผลว่าคนในสังคมต่างเกรงกลัว ต่อภาพลักษณ์ของกฎหมายที่เป็นไปในลักษณะของการข่มขู่และยับยั้งด้วยบทลงโทษที่รุนแรง และการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

⁴กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2550). *ยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวยความยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน*. (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), น. 24.

⁵กฤษฎีกาออนไลน์, สืบค้น 23 เม.ย. 2558, <http://app-thca.krisdika.go.th/Naturesig/CheckSig?whichLaw=law4&folderName=%bb06&lawPath=%bb06-20-9999-update>.

แต่อย่างไรก็ตามจากการใช้กระบวนการยุติธรรมอย่างเคร่งครัดนี้เอง ส่งผลให้เกิดผลกระทบบางประการต่อกระบวนการยุติธรรมด้วยเช่นกันนั่นคือ ปัญหาคดีความที่มีจำนวนมากในกระบวนการยุติธรรม และจำนวนผู้ต้องหาที่มีปริมาณมากในเรือนจำกระทั่งเกิดคำกล่าวที่ว่า “คดีล้นศาล คนล้นคุก”⁶จากการศึกษาสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ของกรมราชทัณฑ์ พ.ศ. 2558 พบว่า พ.ศ. 2558 กรมราชทัณฑ์มีผู้ต้องราชทัณฑ์จำนวนมากถึง 314,858 ราย แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 269,722 ราย คิดเป็นร้อยละ 85.67 และเพศหญิงจำนวน 45,136 ราย คิดเป็นร้อยละ 14.33⁷ จากการที่มีจำนวนผู้ต้องขังเพิ่มขึ้นส่งผลให้รัฐต้องใช้งบประมาณมากขึ้นในการดูแลผู้ต้องขัง อีกทั้งปริมาณผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดความแออัดในเรือนจำเช่นกัน

นอกจากนี้ ผลกระทบจากการใช้กระบวนการยุติธรรมอย่างเคร่งครัดอีกประการหนึ่งคือประชาชน ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องต่อคดีทั้งผู้เสียหาย หรือญาติผู้เสียหายกลับถูกละเลยจากกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมที่มุ่งแต่การนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย และประกอบกับวิกฤตบางประการของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก อย่างเช่นวิกฤตปัญหาข้อจำกัดในรูปแบบและคุณลักษณะของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กล่าวคือ ประชาชนจำนวนมากยังไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมและกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนยากจน คนด้อยโอกาส หรือคนด้อยการศึกษา การเลือกปฏิบัติกับประชาชนบางกลุ่มทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำขึ้นในสังคม อีกทั้งกระบวนการยุติธรรมได้ประสบกับปัญหาความผิดพลาดในการดำเนินงานของหน่วยกระบวนการยุติธรรม ส่งผลให้รัฐต้องจ่ายค่าทดแทนให้กับผู้ที่ต้องเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมจำนวนมาก

จากผลกระทบของปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นนำมาสู่การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กล่าวคือมีการนำกระบวนการทศน์ใหม่เข้ามาใช้ในกระบวนการยุติธรรม เรียกว่า กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternatives to Justice) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลอย่างแพร่หลายในต่างประเทศ สำหรับความหมายของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกนั้น จูฑารัตน์ เอื้ออำนวย ได้ให้ความหมายโดยสรุปไว้ว่า หมายถึง แนวทางในการดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดในขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมซึ่งมีเป้าหมายที่จะลดการใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก⁸

⁶กิตติพงษ์กิตติวาทย์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4*, น. 12.

⁷กรมราชทัณฑ์ออนไลน์, *สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์*, สืบค้น 1 ม.ค. 2559,

<http://www.correct.go.th/correct2009/stat/stathomepage/>.

⁸จูฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, *การพัฒนารอบแนวทางการวิจัยชุดโครงการกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในสังคมไทย สำนักกิจการยุติธรรมร่วมกับคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* อ้างถึงใน

แนวคิดของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่น่าสนใจนั้น ประกอบด้วยหลายแนวคิด อาทิ กระบวนการยุติธรรมชุมชน (Community Justice) ซึ่งมีพื้นฐานแนวคิดว่าการที่รัฐได้ใช้อำนาจในการควบคุมข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก สามารถแก้ไขปัญหาได้จริง แต่อาจไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรหรือไม่อาจแก้ไขปัญหาคิดทุกกรณี นั่นเพราะว่ารูปแบบการควบคุมของรัฐที่เป็นหนึ่งเดียวและนำมาใช้กับทุกชุมชน แต่ในความเป็นจริง แต่ละชุมชนย่อมมีความแตกต่างกันทั้งรูปแบบของวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ ดังนั้น จึงเกิดทางเลือกใหม่ของกระบวนการยุติธรรม นั่นคือการคืนอำนาจในการแก้ไขปัญหาคิดในชุมชนให้กับคนในชุมชนและชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมกันแสวงหาทางออกของปัญหา โดยรัฐได้ให้การสนับสนุนในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) โดยพื้นฐานของแนวคิดคือการเยียวยาความเสียหายต่อเหยื่ออาชญากรรมด้วยวิธีการต่างๆ ที่ไม่ใช่วิธีการของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือประนอมข้อพิพาททั้งในระดับชุมชนและในระบบงานยุติธรรม ซึ่งไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อพิพาทระงับลงเท่านั้น แต่เพื่อให้คู่พิพาทเกิดความพึงพอใจ ให้อภัยและร่วมกันแสวงหาแนวทางป้องกันมิให้เกิดปัญหาซ้ำขึ้น ทั้งนี้ แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังได้มีการนำไปปรับใช้กับในแนวคิดของยุติธรรมชุมชนอีกด้วย ในมิติของไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อระงับปัญหาพิพาทและสร้างความเป็นธรรมในชุมชน ตัวอย่างแนวคิดกระบวนการยุติธรรมทางเลือกทั้งสองแนวทางข้างต้น ล้วนเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมและได้รับความสนใจที่ได้รับการพัฒนาขึ้นใหม่ในศตวรรษที่ 21⁹

จากแนวคิดของทั้งสองกระบวนการซึ่งได้แก่ กระบวนการยุติธรรมชุมชนและแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นำมาสู่ประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติมคือการนำยุติธรรมทางเลือกมาใช้ในสังคมไทยผู้ศึกษามีความสนใจและประสงค์มุ่งศึกษาเฉพาะกระบวนการยุติธรรมชุมชน เนื่องจากปัจจุบันความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น หากความขัดแย้งเพียงเล็กน้อยในชุมชนต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักทุกกรณี ย่อมต้องส่งผลกระทบต่อหลายประการ อาทิ การสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและสิ้นเปลืองเวลาที่คู่กรณีต้องเสียไปเมื่อมีการฟ้องร้องหรือจำนวนปริมาณคดีในกระบวนการยุติธรรมที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งความขัดแย้งที่ยังคงมีอยู่

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). *ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก : แนวการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ : วิ.พรินท์ (1991), น. 170.

⁹ กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.), สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมกระทรวงยุติธรรม. *อ่าวแล้วเชิงอรรถที่ 3*, น. 180-181.

อย่างต่อเนื่องของคู่กรณีแม้คดีจะสิ้นสุดการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก
 ฉะนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจและเห็นควรศึกษาการนำยุติธรรมทางเลือกมาใช้ในสังคมไทย
 ด้วยกระบวนการยุติธรรมชุมชน

การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนเข้ามาใช้ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย
 ถือว่าไม่ใช่เรื่องใหม่แต่ประการใด อดีตสังคมไทยเคยนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้เช่นกัน
 แต่ด้วยเหตุผลด้านการพัฒนาประเทศและพัฒนากฎหมายของประเทศไทยให้มีความเจริญ
 และทันสมัยอย่างเช่นประเทศต่างๆ ที่เข้ามามีอิทธิพลและบทบาทสำคัญในสมัยนั้น จึงส่งผลให้
 ประเทศไทยต้องรับเอาระบบกฎหมาย รวมทั้งแนวคิดด้านต่างๆ ที่สำคัญของประเทศตะวันตก
 เข้ามาใช้ทำให้ภูมิปัญญาของไทยในเรื่องของยุติธรรมชุมชนถูกละเลยกลืนหายไป แต่เมื่อสภาพ
 สังคมได้เปลี่ยนแปลงไปประกอบกับวิกฤตกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักกระบวนการยุติธรรม
 ชุมชนจึงกลับมามีบทบาทสำคัญและถูกให้ความสนใจอีกครั้ง

กระทรวงยุติธรรมในฐานะที่เป็นองค์กรหลักของกระบวนการยุติธรรมจึงได้นำ
 กระบวนการยุติธรรมชุมชนกลับมาใช้ในช่วง พ.ศ. 2549-2550 โดยประมาณ หน่วยงาน
 ในกระทรวงยุติธรรมที่นำแนวคิดด้านยุติธรรมชุมชนมาใช้ในภารกิจต่างๆ มีด้วยกันหลายหน่วยงาน
 อาทิ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรมคุมประพฤติ กรมราชทัณฑ์ และสำนักปลัดกระทรวง
 ยุติธรรม

จากความเป็นมาเกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกระบวนการ
 ยุติธรรมของประเทศไทย ได้นำมาสู่ประเด็นการศึกษาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นั่นคือการศึกษาถึง
 กระบวนการยุติธรรมชุมชน ผู้ศึกษาจะศึกษาถึงการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบ
 (Model) ต่างๆ ของกระทรวงยุติธรรมโดยมุ่งศึกษาเฉพาะสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
 (สป.ยธ.) เหตุผลที่ผู้ศึกษาเลือกทำการศึกษาสำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม เนื่องจากสำนักงาน
 ปลัดกระทรวงยุติธรรมได้มีการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนยุติธรรมชุมชน
 ขึ้นเป็นการเฉพาะ จำนวน 2 หน่วยงาน คือ ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค (กองพัฒนา
 ยุติธรรมชุมชน หรือ กยช. เดิม) และสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษา
 การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบ (Model) ต่างๆ ของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
 (สป.ยธ.) เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องของยุติธรรมชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 2.1 เพื่อศึกษาความหมาย ความสำคัญ บทบาทและแนวคิดทฤษฎีของยุติธรรมชุมชน
- 2.2 เพื่อศึกษารูปแบบของยุติธรรมชุมชนที่มีใช้ในปัจจุบันและบทบาทในการแก้ไขวิกฤตของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก
- 2.3 เพื่อศึกษารูปแบบของยุติธรรมชุมชนประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ
- 2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาลึกเกี่ยวกับการนำยุติธรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทย

3. ขอบเขตการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องกระบวนการยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยผู้ศึกษาประสงค์ศึกษาถึงการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบ (Model) ต่างๆ ของกระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ผู้ศึกษาทำการศึกษาในส่วนของความหมาย ความสำคัญ บทบาทและแนวคิดทฤษฎีของยุติธรรมชุมชน รูปแบบของยุติธรรมชุมชนที่มีใช้ในปัจจุบัน และบทบาทในการแก้ไขวิกฤตของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก รูปแบบของยุติธรรมชุมชนประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ตลอดจนศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาลึกเกี่ยวกับการนำยุติธรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทย

สำหรับแนวทางการศึกษา ผู้ศึกษาจะศึกษาจากเอกสาร โดยทบทวนวรรณกรรมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทั้งของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา สหราชอาณาจักร สาธารณรัฐเกาหลี และประเทศฟิลิปปินส์ ในส่วนของวิธีวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากทบทวนวรรณกรรมจนได้ข้อมูลที่ชัดเจน ผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้ทบทวนมาศึกษาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ โดยการอ้างอิงและวิเคราะห์ภายใต้ทฤษฎี รายงานวิจัย ผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

4. สมมุติฐานการศึกษา

การดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมยังไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน มีเพียงการใช้กฎหมายในลำดับรองซึ่งอยู่ในรูปแบบของคำสั่งกระทรวงยุติธรรม จึงทำให้อำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรม

ชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่มีความชัดเจน และยังส่งผลให้อำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานด้าน ยุติธรรมชุมชนขาดสภาพบังคับใช้

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ยุติธรรมชุมชน หมายถึง กระบวนการจัดการความขัดแย้งและกระบวนการตั้งรับกับ ปัญหาของชุมชนเพื่อปกป้องชุมชนให้มีความสงบเรียบร้อย โดยมีกลไกสำคัญคือการมีส่วนร่วม ของคนในชุมชน

5.2 รูปแบบ (Model) หมายถึง วิธีการ แนวทางในการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชน มาใช้ในรูปแบบต่างๆ ของกระทรวงยุติธรรมโดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (สป.ยธ.)

5.3 เครือข่ายยุติธรรมชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลมีความสนใจและเข้าร่วมกับกระทรวง ยุติธรรม เพื่อทำหน้าที่ดูแลปกป้องชุมชนของคนตามแนวทางของยุติธรรมชุมชน

5.4 ศูนย์ยุติธรรมชุมชน หมายถึง ที่ทำการของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเพื่อดำเนินการ ตามแนวทางของยุติธรรมชุมชน และเป็นสถานที่ที่ประชาชนเข้ามาขอความช่วยเหลือในการเข้าถึง ความยุติธรรมตามแนวทางของยุติธรรมชุมชน เช่น การร้องเรียนร้องทุกข์ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

5.5 การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หมายถึง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามแนวทางของยุติธรรม ชุมชน ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้แก่ ยุติธรรมจังหวัด (ผู้อำนวยการสำนักงานยุติธรรมจังหวัด) นิติกรสำนักงานยุติธรรมจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ผู้อำนวยการคุมประพฤติ ประจำจังหวัด ผู้อำนวยการราชทัณฑ์ประจำจังหวัด ผู้อำนวยการสถานพินิจประจำจังหวัด นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน เครือข่ายยุติธรรมชุมชน หรือประชาชน ทั่วไปที่ผู้กรณีมีความไว้วางใจและเห็นว่าเหมาะสมที่จะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เพื่อทราบความหมาย ความสำคัญ บทบาทและแนวคิดทฤษฎีของยุติธรรมชุมชน

6.2 เพื่อทราบถึงรูปแบบของยุติธรรมชุมชนที่มีใช้ในปัจจุบันและบทบาทในการแก้ไข วิกฤตของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

6.3 เพื่อทราบรูปแบบของยุติธรรมชุมชนของประเทศไทยและเปรียบเทียบกับ ต่างประเทศ

6.4 เพื่อทราบถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการนำอุตสาหกรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทย

7. ระเบียบวิธีวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำการศึกษาวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ งานวิจัย หนังสือพิมพ์ และสื่อสิ่งพิมพ์อื่น ตลอดจนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อทำการศึกษาถึงการนำกระบวนการอุตสาหกรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบ (Model) ต่างๆ ของกระทรวงอุตสาหกรรม โดยสำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม (สป.ยธ.) และศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการนำอุตสาหกรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี ความเป็นมา และหลักการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน

วิทยานิพนธ์เรื่อง กระบวนการยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยมุ่งศึกษาหาคำตอบว่า ยุติธรรมชุมชนคืออะไร กระบวนการยุติธรรมโดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (สป.ยธ.) ได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบใดบ้าง และกระบวนการยุติธรรมชุมชนมีบทบาทในการแก้ไขวิกฤตของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักหรือไม่และรูปแบบของยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศมีความแตกต่างหรือสอดคล้องกันอย่างไร ตลอดจนศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการนำยุติธรรมชุมชนมาใช้

ดังนั้น ประเด็นหลักที่ผู้ศึกษาได้ทำการทบทวนวรรณกรรมจึงมีด้วยกัน 5 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ความเป็นมาเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน
2. ความหมาย และหลักการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน
3. แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน
4. ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน

1. ความเป็นมาเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน

ในแต่ละสังคมย่อมประกอบไปด้วยผู้คนหลายประเภทและหลายลักษณะล้วนแต่มีความแตกต่างทั้งทางด้านอาชีพ การศึกษา รายได้ ค่านิยม ความเชื่อ หากไม่มีการวางระเบียบ กฎเกณฑ์หรือการออกกฎหมายขึ้นมา เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม อาจส่งผลให้สังคมกลายเป็นสังคมที่ไร้ระเบียบ ความวุ่นวายในรูปแบบต่างๆ ย่อมเกิดขึ้นได้ รวมไปถึงการเกิดอาชญากรรม ฉะนั้น จึงจำเป็นที่แต่ละสังคมต้องมีกฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรมคนในสังคม เพื่อรักษาความสงบของสังคม

ถึงแม้ว่าในอดีตแต่ละสังคมยังไม่ได้มีกฎหมายเพื่อควบคุมสังคมอย่างเป็นทางการ (Formal Control) แต่การควบคุมสังคมมิได้ขาดหายไปยังมีการควบคุมในลักษณะอื่นๆ อาทิ ความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม การดำเนินหรือนินทา การวิจารณ์แง่ลบเป็นเครื่องมือในการลงโทษผู้ที่

กระทำความผิด เรียกว่าการควบคุมประเภทนี้ว่า การควบคุมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Control) ประสิทธิภาพการของการลงโทษอย่างไม่เป็นทางการนี้ ถือว่าได้ผลดีในสภาพสังคมที่มีความสัมพันธ์กันในกลุ่มเล็กเป็นการส่วนตัวอย่างในชุมชนหรือสังคมที่ยังไม่ขยายมากเท่าที่ควร¹⁰ เมื่อต่อมาสังคมขยายมากขึ้น จำนวนคนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น การควบคุมอย่างไม่เป็นทางการอาจไม่สามารถใช้บังคับได้ดีเท่าที่ควร เนื่องจากว่าแต่ละสังคมย่อมมีความแตกต่างกัน ความเชื่อในชุมชนหนึ่งอาจใช้ไม่ได้กับอีกชุมชนประกอบกับการที่สังคมมีความเจริญขึ้นวิวัฒนาการด้านต่างๆ เพิ่มมากขึ้น กระทั่งนำไปสู่วิวัฒนาการในการสร้างกฎหมายขึ้นเพื่อเป็นกติกากฎควบคุมสังคมและสามารถใช้บังคับได้เป็นการทั่วไปทุกพื้นที่อย่างเป็นทางการใช้กฎหมายจึงเป็นเครื่องมือควบคุมสังคม สามารถเรียกได้ว่าเป็นการควบคุมสังคมอย่างเป็นทางการ (Formal Control) การควบคุมสังคมโดยกฎหมายนั้น นักวิชาการด้านกระบวนการยุติธรรมบางกลุ่มหรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอย่างเช่นกระทรวงยุติธรรมจะเรียกว่าการควบคุม ในลักษณะนั้นว่า กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

การนำกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมาใช้ควบคุมสังคม ส่งผลเชิงบวกที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างยิ่ง โดยเฉพาะจำนวนอาชญากรรมที่ลดลง ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ได้บังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นตำรวจได้มุ่งหาผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมายอย่างรวดเร็ว และบทโทษที่ผู้กระทำความผิดได้รับจะมีลักษณะที่รุนแรง ดังนั้น ผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากที่สังคมวางบรรทัดฐานไว้ย่อมหวาดกลัวหรือไม่กล้าที่จะละเมิดกฎหมายของสังคม เพราะเกรงกลัวต่อโทษที่จะได้รับ ส่งผลให้สังคมเกิดความสงบสุข

แต่อย่างไรก็ตาม การที่รัฐมุ่งใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอย่างเคร่งครัด ได้ส่งผลเชิงลบต่อสังคมและกระบวนการยุติธรรมเช่นกัน อาทิ ปริมาณคดีในกระบวนการยุติธรรมที่มีจำนวนมาก จำนวนผู้ต้องราชทัณฑ์มีมากเกินความสามารถในการรองรับด้านสถานที่และการดูแลของเจ้าหน้าที่ เป็นเหตุให้ผู้ต้องราชทัณฑ์ต้องอยู่อย่างแออัดในเรือนจำ รัฐต้องเพิ่มอัตราค่าล้างของเจ้าหน้าที่และเพิ่มงบประมาณที่มีอย่างจำกัดในการดูแลผู้ต้องราชทัณฑ์ นอกจากนี้ กระบวนการยุติธรรมยังต้องประสบปัญหาการเหยี่ยวาผู้ที่ถูกจับผิดตัวหรือที่เรียกว่า “แพะ” จากวิกฤตข้างต้น ส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมได้แสวงหากระบวนการที่เป็นทางเลือก เพื่อเหยี่ยวาและแก้ไขวิกฤตดังกล่าว กระบวนการที่เป็นทางเลือกนั้นนักวิชาการด้านกระบวนการยุติธรรม

¹⁰ประธาน วัฒนาวณิชช์. (2546). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา*. กรุงเทพฯ: โพรฟรินตั้ง, น. 66-67.

บางกลุ่มหรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอย่างเช่นกระทรวงยุติธรรมจะเรียกว่า กระบวนการยุติธรรมทางเลือก

อนึ่ง เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชนให้ละเอียดมากขึ้น ผู้ศึกษาขอทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและกระบวนการยุติธรรมทางเลือกไว้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เพิ่มเติม เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชนต่อไป

1.1 กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

การสร้างกฎหมายเพื่อนำมาใช้ในสังคมได้เกิดข้อถกเถียงอย่างแพร่หลายว่ากฎหมายเกิดขึ้นได้อย่างไรและมีความเกี่ยวเนื่องกับความยุติธรรมในสังคมประการใด ในทางนิติปรัชญาถือว่ากฎหมายที่แท้จริง (True Law) คือ “ความเป็นกฎหมายหรือความเป็นกฎเกณฑ์” กล่าวคือ ความเป็นกฎหมายที่แท้จริงนั้นจะมีอยู่ในส่วนที่เข้าใจได้โดยทั่วไปว่ากฎหมาย คือประมวลกฎหมายต่างๆ หรือ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด กฎหมายเหล่านี้เป็นเพียงรูปแบบของกฎหมายเท่านั้นการเกิดขึ้นของกฎหมายและความเกี่ยวเนื่องกับความยุติธรรม ได้มีกลุ่มสำนักกฎหมายและหลักการแนวคิดให้ความเห็นไว้ดังนี้¹¹

กลุ่มสำนักความคิดทางกฎหมายกับสังคม¹²

1.1.1 สำนักกฎหมายธรรมชาติ (Nature Law School) สำนักกฎหมายธรรมชาติเชื่อว่ากฎหมายเกิดขึ้นจากหลักเกณฑ์ทางศาสนาหรือพระเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นธรรมชาติโดยแท้ ผู้ปกครองต้องอยู่ในหลักธรรมคุณธรรมแต่หากผู้ปกครองไม่สามารถตั้งอยู่ในหลักดังกล่าวได้จำเป็นต้องสร้างกฎหมายเพื่อรักษาความเสถียรทางสังคม กฎหมายธรรมชาตินี้เชื่อว่าเป็นกฎหมายที่แท้จริงและเป็นสากลจะไม่ผันเปลี่ยนไปตามช่วงเวลา เหตุผลเนื่องจากผู้ปกครองไม่มีอำนาจเปลี่ยนแปลงกฎหมายแต่อย่างใด เนื่องจากกฎหมายและธรรมะไม่สามารถแยกออกจากกันได้แต่อย่างใด

1.1.2 สำนักกฎหมายประวัติศาสตร์ (historical school) สำนักกฎหมายประวัติศาสตร์เชื่อว่า กฎหมายเกิดขึ้นจากความรู้สึกนึกคิดต่อความถูกต้องหรือความผิด โดยให้ความสำคัญ

¹¹ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 2 และ 11*, น. 22. น. 23-26.

¹² ปรีดี เกษมทรัพย์, *กฎหมายคืออะไร ในแง่ของนิติปรัชญา*, *วารสารนิติศาสตร์* 11(3) (2553), น. 381-386. อ้างถึงใน จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, (2550). *ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก: แนวการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: วิ.พรินท์ (1991), น. 23.

กับจารีตประเพณีและศีลธรรมที่ทำหน้าที่หล่อหลอมให้รู้ว่าสิ่งใดผิดหรือถูก เมื่อสังคมพัฒนาขึ้นจารีตประเพณีและศีลธรรมจะถูกพัฒนากระทั่งกลายเป็นหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย

1.1.3 สำนักกฎหมายบ้านเมือง (legal positivism) สำนักกฎหมายบ้านเมืองเชื่อว่า

จุดกำเนิดของกฎหมายมาจากหลายฝ่าย อาทิ

1) อำนาจฝ่ายการเมือง อดีตอำนาจนี้เป็นของพระมหากษัตริย์ในการออกกฎหมายต่อมาจึงเป็นอำนาจของรัฐ ดังนั้น กฎหมายเปรียบเสมือนคำสั่งของรัฐฐาธิปัตย์ตามที่ John Austin ได้กล่าวไว้

2) หลักเกณฑ์ทางศาสนา ความยุติธรรม และศีลธรรม สำนักกฎหมายเชื่อว่ากฎหมายกับธรรมชาติมิใช่เรื่องเดียวกัน เนื่องจากกฎหมายเป็นข้อบังคับที่เป็นทางการขณะที่ศีลธรรมเป็นเรื่องของจิตสำนักความถูกต้อง แต่ทั้งนี้หลักเกณฑ์ทางศาสนา ความยุติธรรม และศีลธรรม อาจนำมาเป็นหลักเกณฑ์ประกอบในการสร้างกฎหมายได้เช่นกัน

3) ผู้มีความรู้ในศาสตร์ทางกฎหมาย เช่น นักนิติศาสตร์ ผู้ใช้กฎหมาย เป็นต้น ดังนั้น จากที่ได้กล่าวถึงการควบคุมสังคมข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่าการควบคุมอย่างเป็นทางการถือว่ามีสำคัญเป็นอย่างยิ่งเหตุที่สังคมต่างๆ ได้ให้ความสำคัญและยอมรับในการนำกฎหมายมาใช้เพื่อควบคุมสังคมเนื่องจากว่ากฎหมายเป็นกลไกสำคัญของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งกระบวนการยุติธรรมคือกระบวนการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ป้องกัน ชัยยังมีให้มีการกระทำผิด ตลอดจนวิธีการสำหรับดำเนินการแก่ผู้ที่ได้ฝ่าฝืนกฎหมายให้เกิดการหวาดกลัวต่อความผิดที่ได้กระทำลงไปและไม่กล้ากระทำผิดซ้ำ¹³

สำหรับกระบวนการยุติธรรมของไทยนั้น เปรียบเสมือนเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่ทำหน้าที่ควบคุมสังคมตามที่กฎหมายบัญญัติ นักอาชญาวิทยาได้อธิบายถึงกระบวนการยุติธรรมไว้อย่างสรุปว่า หมายถึงมาตรการและหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ควบคุมสังคมมิให้เกิดการทำความผิด กรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎหมายก็จะนำแนวทางหรือวิธีการบังคับมาใช้กับผู้กระทำ ความผิดตามที่กฎหมายกำหนดโทษไว้ นอกจากนี้ยังหมายถึงการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดด้วยเช่นกัน

กระบวนการยุติธรรมของไทย สามารถจำแนกตามประเภทของกฎหมายได้

3 ประเภท¹⁴ ดังนี้

¹³ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, *อ่วงแล้ว เจริญรอดที่ 2 และ 11*, น. 31.

¹⁴ สำนักงานกิจการยุติธรรม. (2552). *กระทรวงยุติธรรม, กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย*, กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, น. 2.

1. กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง Civil Justice หมายถึง กระบวนการดำเนินการในกรณีที่เกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างเอกชนต่อเอกชน หรือที่เข้าใจได้โดยง่ายว่าหมายถึงตัวบุคคลต่อบุคคลหรือนิติบุคคล

2. กระบวนการยุติธรรมทางอาญา Criminal Justice หมายถึง กระบวนการที่มุ่งนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษซึ่งเริ่มตั้งแต่การสืบหาผู้กระทำความผิด การจับกุมผู้กระทำความผิด การสอบสวน การฟ้องร้อง การพิจารณาพิพากษา ตลอดจนการบังคับโทษอื่นตามกฎหมาย

3. กระบวนการยุติธรรมทางปกครอง Administrative Justice หมายถึง กระบวนการที่เกิดข้อพิพาทใน 2 กรณี ดังนี้

- 1) ข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชน
- 2) ข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐต่อรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกัน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการยุติธรรมชุมชนผู้ศึกษาจึงขอกล่าวถึงเฉพาะกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น

อนึ่ง กระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น สามารถถือได้ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กล่าวคือ กระบวนการยุติธรรมใดก็ตามที่รัฐใช้เป็นหลักในการดำเนินการเพื่อข่มขู่ยับยั้งป้องกันมิให้คนกระทำความผิด ทั้งต่อชุมชนและสังคม โดยรัฐได้ใช้อำนาจดังกล่าวภายใต้กรอบที่กฎหมายให้อำนาจสามารถกระทำได้ กระบวนการยุติธรรมเหล่านั้น จึงถูกเรียกว่า กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

สำหรับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักสามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้จากในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า¹⁵

“มาตรา 18 โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมีดังนี้

- (1) ประหารชีวิต
- (2) จำคุก
- (3) กักขัง
- (4) ปรับ
- (5) ริบทรัพย์สิน

¹⁵ กฤษฎีกาออนไลน์, สืบค้น 23 เม.ย. 2558, <http://app-thca.krisdika.go.th/Naturesig/CheckSig?whichLaw=law4&folderName=%bb06&lawPath=%bb06-20-9999-update>, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 5.

โทษประหารชีวิตและโทษจำคุกตลอดชีวิตมิให้นำมาใช้บังคับแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี

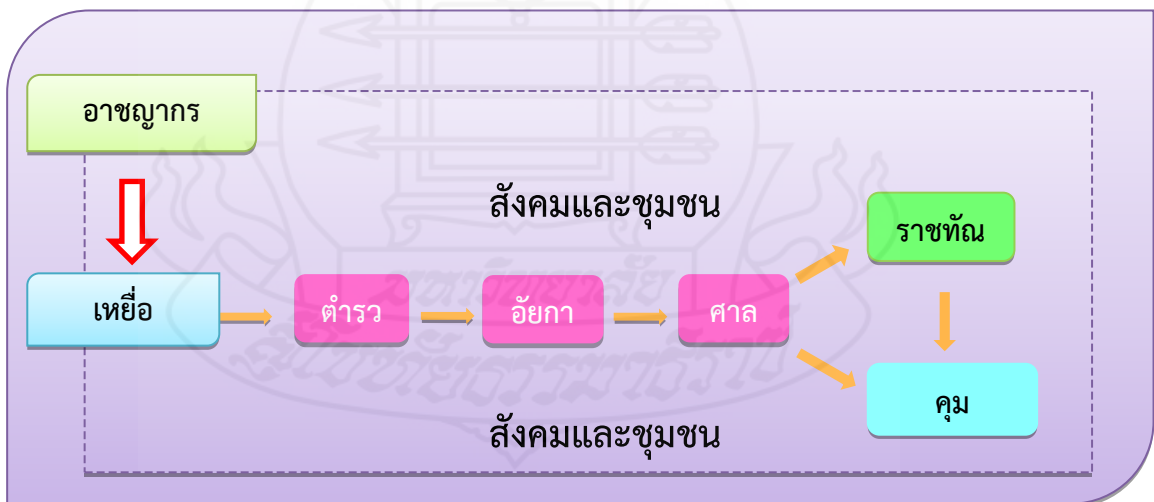
ในกรณีผู้ซึ่งกระทำความผิดในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีได้กระทำความผิดที่มีระวางโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ให้ถือว่าระวางโทษดังกล่าวได้เปลี่ยนเป็นระวางโทษจำคุกห้าสิบปี”

บทบัญญัติมาตรา 18 ประมวลกฎหมายอาญานั้น สามารถจำแนกโทษออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. โทษที่เรียกว่าโทษหลัก (hauptstrafe) ซึ่งเป็นโทษที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนว่ามีความรุนแรงมุ่งผลให้ผู้กระทำความผิดเกิดความหวาดกลัวของโทษที่จะได้รับทันที ได้แก่ โทษประหารชีวิต โทษจำคุก และโทษปรับ

2. โทษที่เรียกว่าโทษข้างเคียง (nebenstrafe) เป็นโทษที่สามารถพิจารณาได้ว่า โทษจะไม่มี ความรุนแรงมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับโทษหลัก แต่ผู้กระทำความผิดยังต้องได้รับโทษจากการกระทำความผิดเช่นกัน ได้แก่ โทษริบทรัพย์ และโทษกักขัง¹⁶

กรอบแนวคิดหรือภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งระบบพิจารณาได้ดังภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิด หรือภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิด หรือภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
หมายเหตุ: ประยุกต์รายละเอียดและเรียบเรียงใหม่โดยผู้ศึกษา

¹⁶ คณิต ฌ นกร. (2554). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญูชน, น. 427.

จากแผนภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิด หรือภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เห็นได้ว่าเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นตามกรอบแนวคิดหรือภาพรวมของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเหยื่อซึ่งเป็นผู้เสียหายจะเข้าเรียนร้องทุกข์ต่อหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ตำรวจ โดยตำรวจจะทำการสืบสวนสอบสวนและจัดทำคำฟ้องเสนอต่ออัยการเพื่อส่งฟ้องในทางตรงกันข้ามหากอัยการเห็นว่าสำนวนหรือพยานหลักฐานยังไม่สามารถรับฟังได้ จะส่งเรื่องย้อนมาให้ตำรวจทำการจัดทำสำนวนคดีเพื่อส่งฟ้องใหม่ เมื่อใดที่อัยการรับฟ้องศาล จะทำการพิจารณาพิพากษาตามกระบวนการ หากศาลใช้ดุลพินิจว่าผู้กระทำความผิดจำต้องรับโทษ ราชทัณฑ์จะเป็นหน่วยงานที่บังคับตามคำพิพากษา แต่หากว่าศาลเห็นควรว่าควรใช้มาตรการอื่นแทนหรือกรณีที่ผู้กระทำผิดได้รับโทษครบตามกำหนดโทษ ได้รับการลดโทษ พักโทษกระบวนการคุมประพฤติจึงจะเข้ามามีบทบาทปฏิบัติหน้าที่ตามขอบเขตอำนาจต่อไป

การที่ประเทศไทยใช้แนวคิดกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเป็นหลักในการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมนอกจากจะเป็นประโยชน์ในการดำเนินงานทางกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว ยังได้ส่งผลให้เกิดผลกระทบบางประการต่อกระบวนการยุติธรรมด้วยเช่นกัน อาทิ

1. ภาวะคดีล้นศาล คนล้นคุก เนื่องจากประเทศไทยใช้วิธีการควบคุมสังคมในรูปแบบของกฎหมาย คือการใช้วิธีการลงโทษและแก้แค้นทดแทน ฉะนั้น จึงเกิดผลกระทบตามมากระทั่งถึงเกิดภาวะวิกฤต กล่าวคือ การเกิดคดีความจำนวนมากในกระบวนการยุติธรรม

ผลกระทบด้านภาวะจำนวนผู้ต้องขังที่มีจำนวนมากนั้น จากสถิติของกรมราชทัณฑ์พบว่า ผู้ต้องขังมีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 2.1 สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ (แยกประเภท) พ.ศ. 2555 – พ.ศ. 2556 และ พ.ศ. 2558 ดังนี้

ตารางที่ 2.1 สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ (แยกประเภท) พ.ศ. 2555 – พ.ศ. 2556 และ พ.ศ. 2558

พ.ศ.	จำนวนผู้ต้อง ราชทัณฑ์ (หน่วยเป็นราย)	จำนวนผู้ต้อง ราชทัณฑ์เพศชาย (หน่วยเป็นราย)	ร้อยละ	จำนวนผู้ต้อง ราชทัณฑ์เพศหญิง (หน่วยเป็นราย)	ร้อยละ
พ.ศ. 2555 ¹⁷	234,895	199,551	84.95	35,344	15.05
พ.ศ. 2556 ¹⁸	287,335	245,603	85.48	41,732	14.52
พ.ศ. 2558 ¹⁹	314,858	269,722	85.67	45,136	14.33

จากตารางที่ 2.1 สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ (แยกประเภท) พ.ศ. 2555 – พ.ศ. 2556 และ พ.ศ. 2558 พบว่า สถิติผู้ต้องขังมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องพ.ศ. 2555 ผู้ต้องราชทัณฑ์ของกรมราชทัณฑ์มีจำนวนมากถึง 234,895 ราย แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 199,551 ราย คิดเป็นร้อยละ 84.95 เพศหญิงจำนวน 35,344 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.05 ต่อมาพ.ศ. 2556 ผู้ต้องราชทัณฑ์มีจำนวนเพิ่มขึ้นทั่วประเทศมีจำนวนมากถึง 287,335 ราย แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 245,603 ราย คิดเป็นร้อยละ 85.48 เพศหญิงจำนวน 41,732 ราย คิดเป็นร้อยละ 14.52 และในปี พ.ศ. 2558 ทั่วประเทศมีผู้ต้องราชทัณฑ์จำนวนมากถึง 314,858 ราย แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 269,722 ราย คิดเป็นร้อยละ 85.67 เพศหญิงจำนวน 45,136 ราย คิดเป็นร้อยละ 14.33

2. ประชาชน ผู้เสียหายถูกลดความสำคัญลง เพราะกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมุ่งมองถึงการลงโทษและการแก้แค้นทดแทนด้วยการนำผู้กระทำความผิดมารับโทษตามกฎหมาย เพื่อเป็นการป้องกันสังคมมากกว่าเยียวยาความเสียหายที่เหยื่อหรือผู้เสียหายได้รับ นอกจากนี้แม้ว่ากระบวนการยุติธรรมกระแสหลักจะมุ่งแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดี โดยอาศัยกระบวนการลงโทษตามกฎหมาย แต่อาจประสบกับปัญหาบางอย่างที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการลงโทษ กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดบางรายอาจกระทำความผิดโดยมิได้เจตนา อาทิ การประมาทหรือบันดาลโทสะ ตลอดจนการกระทำความผิดที่เป็นความเล็กลงแต่เป็นเหตุให้ต้อง

¹⁷กรมราชทัณฑ์ออนไลน์ รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปีประจำปีงบประมาณ 2555, สืบค้น 1 ม.ค. 2559, <http://www.correct.go.th/correct2009/upload/files/publication/RajathanAR55.pdf>.

¹⁸กรมราชทัณฑ์ออนไลน์ รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปีประจำปีงบประมาณ 2556, สืบค้น 1 ม.ค. 2559, http://www.correct.go.th/correct2009/upload/files/publication/DOC_AnnualReport56.pdf.

¹⁹กรมราชทัณฑ์ออนไลน์ สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์, อ้างแล้ว เชมอรราชที่ 7.

เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม อาจส่งผลให้ผู้กระทำความผิดถูกตีตราจากสังคมและถูกลดโอกาสในการกลับตัวได้เช่นกัน

3. ชุมชนถูกลดความสำคัญและถูกละเลยจากกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมสังคม หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมจึงมุ่งให้ความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเป็นสำคัญอาทิ การพัฒนากฎหมาย ขั้นตอนการดำเนินงาน ตลอดจนการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เพื่อให้การควบคุมสังคมมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การที่รัฐมุ่งพัฒนากระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมากเกินไป สังคมและชุมชนก็จะถูกละเลยมากขึ้นตามไปเช่นกัน แต่ในข้อเท็จจริงหลังจากที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามกฎหมายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้กระทำความผิดยังต้องกลับมาอาศัยอยู่ในชุมชน อีกทั้งการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นได้เกิดขึ้นในชุมชน หากชุมชนไม่ได้เข้าไปมีบทบาทร่วมกับความผิดที่เกิดขึ้น อาจเป็นการยากที่ชุมชนจะสามารถอยู่ร่วมกันในชุมชน โดยไม่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นในภายหลัง²⁰

จากปัญหาภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นข้างต้น ได้นำมาสู่กระบวนการทบทวนใหม่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ประกอบกับกระทรวงยุติธรรม ได้ริเริ่มยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงนำไปสู่การเกิดแนวคิดกระบวนการยุติธรรมทางเลือกขึ้น

1.2 กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative Justice)

1.2.1 ความหมายของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative Justice)

จากผลกระทบนานาประการที่เกิดขึ้นของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอย่างที่ได้อธิบายข้างต้น นำมาสู่การแสวงหาทางออกของปัญหาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ในรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative Justice)

ด้านนิยามหมายของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกนั้นนักวิชาการให้ความหมายไว้อย่างน่าสนใจหลายท่านอาทิ

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ และคณะ²¹ ได้เรียกกระบวนการยุติธรรมทางเลือกว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมคู่ขนาน หมายถึงแนวทางหรือวิธีการดำเนินการที่ไม่ใช่แนวทาง

²⁰ดล บุนนาค. (2554). *กรอบแนวคิดและทบทวนวรรณกรรมกระบวนการยุติธรรมไทย : ทิศทางของการพัฒนาที่คลาดเคลื่อน*. บรรณาธิการ : จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย และกมลทิพย์ คติการ, *ยุติธรรมทางเลือกกับการเข้าถึงความยุติธรรมในสังคมไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย บี เอสพีริ่งติ้ง แอนด์ ดิไซน์ จำกัด น. 15, 17.

²¹ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ และคณะ, *อาชญากรรมพื้นฐานกับกระบวนการยุติธรรม : ปัญหา อุปสรรค และแนวทางควบคุม เอกสารประกอบการสัมมนา ณ โรงแรมอมิทีเรียล วันที่ 11 มิถุนายน 2529 (อดสำเนา) อ้าง*

ตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อผู้กระทำความผิด ซึ่งได้แก่ การจับกุม สอบสวน ฟ้องร้อง และลงโทษตามที่กฎหมายได้กำหนดความผิดและอัตราโทษไว้

ทางด้านกิตติพงษ์กิตยารักษ์²² ได้ให้นิยามของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกไว้เช่นกันว่าหมายถึง ทางเลือกของแนวทางหรือวิธีการในการยุติความขัดแย้งหรือข้อพิพาท ด้วยการไต่ถามไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การประนีประนอมยอมความ หรือวิธีการอนุญาโตตุลาการนอกศาล ซึ่งทางเลือกดังกล่าวนี้เป็นแนวทางยุติข้อพิพาทโดยไม่ใช้และไม่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมยุติธรรมกระแสหลักแต่อย่างใด

1.2.2 วัตถุประสงค์ในการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ในประเทศไทย

วัตถุประสงค์สำคัญของการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ในประเทศไทย คือ การแสวงหาแนวทางเพื่อสร้างทางเลือกที่มีใช้การใช้การลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักซึ่งจะเป็นการลดจำนวนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ทางเลือกดังกล่าวอาจนำมาใช้ได้ในพื้นที่ต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก อาทิ การไกล่เกลี่ยในชั้นตำรวจ การคุมความประพฤติ การทำงานบริการสังคมในชั้นศาล การพักการลงโทษ เป็นต้น²³

1.2.3 แนวคิดของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ได้รับความนิยม

แนวคิดของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่น่าสนใจประกอบด้วยหลายแนวคิดแนวคิดที่จะกล่าวถึงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นตัวอย่างแนวคิดกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่มุ่งเน้นการเยียวยาเป็นสำคัญ อาทิ²⁴

1) แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีพื้นฐานของแนวคิดคือการเยียวยาความเสียหายต่อเหยื่ออาชญากรรมด้วยการใช้วิธีการไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมข้อพิพาททั้งในระดับชุมชนและกระบวนการยุติธรรม ซึ่งไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อพิพาทระงับลงเท่านั้น แต่เพื่อให้คู่พิพาทเกิดความพึงพอใจ ให้อภัยและร่วมกันแสวงหาแนวทางป้องกันมิให้เกิดปัญหาซ้ำ ทั้งนี้

ถึงใน จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก: แนวการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: วิ.พรินท์ (1991), น. 169.

²² กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.). สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมกระทรวงยุติธรรม. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 3 และ 19, น. 176.

²³ กิตติพงษ์กิตยารักษ์. (2550). ปลูกจิตสำนึกว่าด้วย “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์”, ยุติธรรมและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, น. 53.

²⁴ กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.). สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมกระทรวงยุติธรรม. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 3,9, และ 22 น. 180-181.

แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังได้มีการนำไปปรับใช้กับแนวคิดของยุติธรรมชุมชน ในมิติของไกล่เกลี่ยเพื่อระงับปัญหาและสร้างความเป็นธรรมในชุมชนอีกด้วย

สำหรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย อาทิ

Susan Sharpe²⁵ ได้กล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้ว่าเป็นกระบวนการที่มีแนวความคิดแตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมหลักมุ่งให้ความสำคัญกับการแก้แค้นทดแทน แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กลับให้ความสำคัญกับ 3 ปัจจัย ได้แก่ เหตุ อาชญากรรมซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องได้รับการเยียวยา ปัจจัยต่อมาที่ได้ให้ความสำคัญคือผู้กระทำผิดซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ควรปรับปรุง และปัจจัยสุดท้ายคือชุมชน เนื่องด้วยว่าชุมชนคือพื้นที่สำคัญที่ควรมีการเรียนรู้เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้น

นอกจากนี้ด้านณรงค์ ใจหาญและคณะวิจัย²⁶ ได้กล่าวนิยามของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่าเป็นกระบวนการที่มีผู้มีส่วนร่วมจำนวนหลายฝ่าย ได้แก่ ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ชุมชนและรัฐ ซึ่งกระบวนการที่กล่าวถึงนั้นมีวัตถุประสงค์สำคัญคือผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายสามารถกลับมามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้

2) กระบวนการยุติธรรมชุมชน (Community Justice)

กระบวนการยุติธรรมชุมชนมีพื้นฐานแนวคิดว่าการที่รัฐใช้อำนาจในการควบคุมข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ ตามแนวทางกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักสามารถแก้ไขปัญหาได้จริง แต่อาจไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรหรือไม่อาจแก้ไขปัญหาได้ทุกกรณี เนื่องจากรูปแบบการควบคุมของรัฐเป็นหนึ่งเดียวและนำมาใช้กับทุกชุมชน แต่ในความเป็นจริงแต่ละชุมชนย่อมมีความแตกต่างทั้งรูปแบบวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อ จึงเกิดทางเลือกใหม่ของกระบวนการยุติธรรม คือการคืนอำนาจในการแก้ไขปัญหาในชุมชนให้กับคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนร่วมกันแสวงหาทางออกของปัญหาโดยมีรัฐให้การสนับสนุน รวมทั้งการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น

²⁵Susan Sharpe อ้างถึงใน พรณรงค์ ศรีตระกูล. (2555). การนำแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้บริหารจัดการคดีอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดขอนแก่น, สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, น. 8.

²⁶ณรงค์ ใจหาญและคณะวิจัย อ้างถึงใน สุวิชนนุดติกร. (2555). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการดำเนินคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัว, สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, น. 3.

2. ความหมาย และหลักการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน

การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย ไม่ใช่เรื่องใหม่แต่ประการใด อดีตประเทศไทยได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ อย่างแพร่หลาย แต่เนื่องด้วยเหตุผลการพัฒนาประเทศและพัฒนากฎหมายในอดีต เพื่อให้ ประเทศไทยมีความเจริญไม่ล้าหลังและเพื่อมิให้ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของต่างประเทศที่เข้ามา มีบทบาทในสมัยนั้น ประเทศไทยจึงต้องปฏิรูปกฎหมายและรับเอาระบบกฎหมายของประเทศ ตะวันตกเข้ามาใช้ ส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมชุมชนถูกลดบทบาทความสำคัญ แต่เมื่อสภาพ สังคมเปลี่ยนแปลงไปประกอบกับผลกระทบต่างๆ ของการใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมชุมชนจึงกลับมาามีบทบาทสำคัญและถูกให้ความสนใจอีกครั้ง

กระทรวงยุติธรรมนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนกลับมาใช้ใน ช่วงประมาณ พ.ศ. 2549-2550 หน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมที่นำแนวคิดด้านยุติธรรมชุมชนมาใช้ อาทิ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรมคุมประพฤติ กรมราชทัณฑ์ และสำนักงานปลัดกระทรวง ยุติธรรม โดยกองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.) (ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารและ ได้เปลี่ยนชื่อเป็นส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค ภายใต้สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์) และโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.)

2.1 ความหมายของยุติธรรมชุมชน (Community justice)

ค่านิยมความหมายของยุติธรรมชุมชน ได้มีนักวิชาการทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศให้นิยามความหมายไว้อย่างหลากหลาย อาทิ

นิยามความหมายจากนักวิชาการต่างประเทศอย่าง Kurki²⁷ ให้ความหมายของ ยุติธรรมชุมชนว่าหมายถึง กระบวนการที่รัฐให้ความสำคัญกับผลกระทบจากอาชญากรรมและการ ป้องกันอาชญากรรมในชุมชน เนื่องจากความเสียหายของอาชญากรรมจะส่งผลต่อสังคมทั้งต่อ ผู้เสียหาย ชุมชน และรูปแบบในการดำเนินชีวิต

²⁷Kurki, Ieena, Restorative and Community Justice in the United State, A Review of Research Vol. 27, p. 235-6. Edited by Michael Tonry, Chicago :University of Chicago, 2000, p. 235-6. อ้างถึงใน ดล บุนนาค, กรอบแนวคิดและทบทวนวรรณกรรมกระบวนการยุติธรรมไทย : ทิศทางของการพัฒนาที่คลาดเคลื่อน, บรรณาธิการ : จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และกมลทิพย์ คติการ. (2554). *ยุติธรรมทางเลือกกับการเข้าถึงความยุติธรรม ในสังคมไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย บี เอสพีริ้นติ้งแอนด์ ดีไซน์ จำกัด, น.23.

ขณะที่ Ron Earle²⁸ ได้ให้ความหมายของยุติธรรมชุมชน โดยให้ความสำคัญกับ หุ่นส่วน กล่าวคือ ยุติธรรมชุมชนคือวิธีการบริหารจัดการต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ด้วยการผลักดันให้คนในชุมชนได้ก้าวมาเป็นหุ่นส่วนกับชุมชน

การให้ความสำคัญกับหุ่นส่วนของ Ron Earle สอดคล้องกับ Roman and group²⁹ ที่ได้ให้ความหมายของยุติธรรมชุมชนไว้ว่า หมายถึง การส่งเสริมและเปิดโอกาสให้คนที่อาศัยในชุมชนได้เข้ามาเป็นหุ่นส่วนกับชุมชนเพื่อเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนการเยียวยาความรุนแรงซึ่งเป็นผลกระทบที่เกิดจากปัญหาอาชญากรรม

สำหรับนิยามความหมายยุติธรรมชุมชนจากนักวิชาการในประเทศ จากการศึกษา ทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีความสอดคล้องกันแม้นักวิชาการบางท่านได้ให้ความหมายในมิติที่ แตกต่างกัน อย่างเช่น

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย³⁰ ให้ความหมายถึงยุติธรรมชุมชนไว้ว่าหมายถึงการเข้ามา มีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดในชุมชน วัตถุประสงค์สำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วม คือการร่วมหาทางออกของปัญหาและร่วมหาแนวทางเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดผลเสียหายหรือปัญหา ความขัดแย้งอื่นๆ เกิดขึ้นในชุมชน

นอกจากนี้ด้านกิตติพงษ์ กิตยารักษ์³¹ ได้มีแนวคิดต่อยุติธรรมชุมชนว่าหมายถึง การที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมต่อกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยวัตถุประสงค์ของกิจกรรม คือร่วมกันป้องกันชุมชนให้ปราศจากความขัดแย้ง ปัญหาอาชญากรรมและหมายรวมถึงการที่ชุมชน เข้าไปร่วมเป็นหุ่นส่วนกับภาครัฐเพื่อดำเนินกิจกรรมในลักษณะดังกล่าว

²⁸ Ron Earle อ้างถึงในจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก : แนวการ วิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: วิ.พรินท์ (1991), น. 225.

²⁹ Roman and group 2002, อ้างถึงในสุณีย์ภัลลยะจิตร์. (2554). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัย การติดตามและประเมินผลงานยุติธรรมชุมชน คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. (นครปฐม : เสนอต่อกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. น.21.

³⁰ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, ยุติธรรมชุมชน : ว่าด้วยกรอบแนวคิด ทฤษฎีและหลักการ, คณะทำงาน โครงการนำร่องพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ , กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย. น34.

³¹ กิตติพงษ์กิตยารักษ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 4 และ 6 น. 22.

2.2 วัตถุประสงค์ของยุทธธรรมชุมชน

2.2.1 สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามาเป็นส่วนร่วมกับภาครัฐในกระบวนการยุทธธรรม

2.2.2 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และให้ความรู้กับชุมชนเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และคนในชุมชนเกิดความรู้และสามารถบริหารจัดการต่อความขัดแย้งในชุมชน และอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนในระดับเบื้องต้นหรือสามารถทราบได้ว่าควรจะดำเนินการอย่างไรหากเกิดความขัดแย้งในชุมชนและอาชญากรรมขึ้น

2.2.3 ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุทธธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และประหยัดมีความเท่าเทียมภายใต้กฎหมาย เพื่อความเป็นธรรมในสังคม

2.2.4 ลดปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุทธธรรมกระแสหลัก

2.3 ลักษณะสำคัญของยุทธธรรมชุมชน

2.3.1 ยุทธธรรมชุมชนเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่หลากหลายในการป้องกันอาชญากรรม ซึ่งชุมชนคือปัจจัยสำคัญในการร่วมกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อป้องกันอาชญากรรม

2.3.2 ยุทธธรรมชุมชนมุ่งเป้าสำคัญเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและอำนวยความสะดวกโดยเน้นผลลัพธ์ที่ชุมชน

2.3.3 ยุทธธรรมชุมชนมุ่งเน้นการเยียวยาแก้ไข เช่นเดียวกับยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์

2.4 บทบาทภารกิจของยุทธธรรมชุมชน

2.4.1 การป้องกันและควบคุมอาชญากรรมรวมทั้งการจัดระเบียบชุมชน หมายถึงแนวทางเชิงรุกเพื่อขยับยังมีให้เกิดอาชญากรรมเกิดขึ้นในชุมชนต่างจากอดีตที่ชุมชนมีบทบาทในการตั้งรับปัญหาเท่านั้นในทางตรงกันข้ามชุมชนสามารถดำเนินการในเชิงรุกโดยอาศัยเครื่องมือในการควบคุมปัญหาและอาชญากรรมด้วยการจัดระเบียบชุมชน หรือการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันอาชญากรรม อาทิ การให้ความรู้เกี่ยวกับการเฝ้าระวังอาชญากรรม

2.4.2 การสร้างความปรองดองและร่วมกันจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ หมายถึงการประสานความร่วมมือระหว่างคนในชุมชนถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้น หรือส่งต่อให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดการความขัดแย้งอย่างสมานฉันท์

2.4.3 การเยียวยาเสริมพลัง หมายถึง การเยียวยาต่อความเสียหาย โดยอาศัยเครื่องมือการเยียวยาในรูปของกิจกรรมเพื่อขจัดความขัดแย้งของผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2.4.4 การให้โอกาสผู้กระทำความผิดกลับสู่ชุมชน หมายถึง การให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการปรับนิสัยและให้โอกาสผู้กระทำความผิดที่ได้รับการพักการลงโทษ การคุมประพฤติ

2.5 ความสำคัญของยุทธธรรมชุมชน

2.5.1 เนื่องจากยุทธธรรมชุมชนมีแนวคิดที่ว่าชุมชนคือพื้นที่ที่อาชญากรรมได้เกิดขึ้น ทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ผู้กระทำความผิดอาศัยอยู่ ดังนั้น การดึงศักยภาพของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาจึงเป็นสิ่งสำคัญ

2.5.2 เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยง่าย และรวดเร็วเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมในกระบวนทัศน์เดิมไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมเท่าที่ควร โดยเฉพาะคนยากจน คนที่ได้รับการศึกษาน้อย ฉะนั้น ยุทธธรรมชุมชนจึงเอื้อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยง่าย

2.5.3 การดึงให้ประชาชนหรือการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในความยุติธรรมเป็นการเสริมและช่วยลดภาระของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

2.5.4 เป็นการฟื้นฟูความเป็นชุมชนที่เลือนหายไปให้กลับมามีความสำคัญ รวมทั้งเปิดโอกาสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้นำมาซึ่งความผูกพันของคนในชุมชน เพื่อนำมาซึ่งความสงบสุขในสังคม

2.6 ความแตกต่างระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและกระบวนการยุติธรรมชุมชน³²

ตารางที่ 2.2 ความแตกต่างระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและกระบวนการยุติธรรมชุมชน

ลำดับ	พื้นฐานแนวคิด	กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก	กระบวนการยุติธรรมชุมชน
1	แนวคิดพื้นฐานทั่วไป	รัฐคือเจ้าของอำนาจและมุ่งใช้อำนาจในการบังคับใช้กฎหมายควบคุมมิให้เกิดการกระทำ ความผิด เพื่อควบคุมความสงบ	รัฐไม่ใช่เจ้าของอำนาจในการควบคุมสังคม แต่รัฐและประชาชนต่างเป็นหุ้นส่วนในการรักษาความสงบ
2	การอำนวยความยุติธรรม	ใช้กระบวนการที่เน้นในการอำนวยความยุติธรรมทางอาญา Criminal Justice โดยมีหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมอย่าง ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์และคุมประพฤติทำหน้าที่ขับเคลื่อนกลไกในการอำนวยความยุติธรรม	ใช้กระบวนการที่เน้นในการอำนวยความยุติธรรมภายใต้กรอบความเป็นธรรมหรือความยุติธรรมทางสังคม Social Justice โดยมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกระบวนการยุติธรรม เช่น เครือข่ายยุติธรรมชุมชน
3	พื้นที่การอำนวยความยุติธรรม	การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยจะอยู่ในพื้นที่ของภาครัฐ ครอบคลุมทั่วประเทศ	การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ใช้พื้นที่ของชุมชนที่เกิดปัญหาขึ้น
4	ที่มาของรูปแบบในการอำนวยความยุติธรรม	ระเบียบ กฎเกณฑ์ การดำเนินการเพื่ออำนวยความยุติธรรมเป็นการกำหนดโดยรัฐภายใต้กฎหมาย	ระเบียบ กฎเกณฑ์ การดำเนินการเพื่ออำนวยความยุติธรรมเป็นการกำหนดร่วมกันของคนในชุมชน

³²กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2550). น. 31-33. อ้างถึงใน สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, การประเมินผลเครือข่ายยุติธรรมชุมชน, (2556), น. 67-76. และกองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, รายงานการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานสำนักงานยุติธรรมจังหวัดประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557, น. บทสรุปผู้บริหาร. (ประยุกต์เรียบเรียงเพิ่มเติมโดยผู้วิจัย)

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ลำดับ	พื้นฐานแนวคิด	กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก	กระบวนการยุติธรรมชุมชน
5	การดำเนินการ ในทางปฏิบัติ	การอำนวยความสะดวกยุติธรรมยึดหลัก ตามขั้นตอนกระบวนการยุติธรรม กระแสหลัก ดังนั้น ลักษณะ กระบวนการดำเนินงานจึงเป็นไป ใน รูปแบบ เชิง คดี (Case- processing)	การอำนวยความสะดวกยุติธรรมยึด หลักการมีส่วนร่วมและการเป็น หุ้นส่วนของประชาชนกับรัฐ กระบวนการดำเนินงานเน้นที่ การแก้ปัญหา (Problem-solving) ที่ เกิดขึ้นจากอาชญากรรม
6	รูปแบบ การแก้ไขปัญหา อาชญากรรม	สืบเนื่องจากรัฐคือเจ้าของอำนาจ ซึ่งการดำเนินการของรัฐมุ่งถือ ประโยชน์สูงสุดของประชาชน ส่งผลให้รูปแบบการแก้ไขปัญหา อาชญากรรมเป็นการต่อสู้เพื่อ เอาชนะระหว่างผู้กระทำผิดและรัฐ	แนวทางการแก้ไขปัญหาคือการมุ่ง เยียวยาความเสียหายระหว่างชุมชน รัฐ ผู้เสียหายผู้กระทำความผิด รูปแบบการแก้ไขปัญหา อาชญากรรมจะเน้นการหาทางออก ที่ทุกฝ่ายยอมรับและให้ ความสำคัญกับผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย โดยมีชุมชนเข้ามามีส่วน ร่วม
7	การให้ ความสำคัญ กับประชาชน	ประชาชนมีความสำคัญในฐานะ ของเหยื่ออาชญากรรม ที่รอรับการ เยียวยาจากรัฐ ในการนำตัว ผู้กระทำความผิดมาลงโทษ	ประชาชนมีความสำคัญใน 2 กรณี 1. สถานะของเหยื่อ อาชญากรรมที่จะได้รับการ เยียวยาจากชุมชน คนในชุมชน ผู้กระทำความผิดและรัฐ 2. สถานะหุ้นส่วนกับภาครัฐ ในการสอดส่องและป้องกันชุมชน ไม่ให้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ

3. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน

กระบวนการยุติธรรมชุมชนถือเป็นหนึ่งในแนวคิดสำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเนื่องจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมประสบกับภาวะวิกฤตของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก จึงเป็นเหตุให้มีการนำทางเลือกอื่นนอกจากกฎหมายมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเพื่อแก้ไขผลกระทบจากวิกฤต

จากการศึกษาถึงความหมายและหลักการของกระบวนการยุติธรรม พบว่ากระบวนการยุติธรรมชุมชนเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมระหว่างคนในชุมชนกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ฉะนั้น หากกล่าวถึงแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมชุมชนแล้วนั้น สามารถนำแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมาปรับใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนมีรายละเอียดดังนี้

3.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ปัจจุบันประชาชนมีส่วนร่วมกับภาครัฐมากขึ้นในทุกด้าน ไม่เฉพาะแต่การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น ในกระบวนการอื่นของรัฐ เช่น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาทำประชาคมติหรือประชาพิจารณ์ในการขอรับบริการสาธารณะของรัฐ รัฐได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาแสดงความคิดเห็นหรือเข้ามามีส่วนร่วมเช่นกัน สาเหตุสำคัญเนื่องมาจากว่ารัฐได้ให้ความสำคัญกับบทบาทและเล็งเห็นคุณค่าของประชาชนมากขึ้นกว่าในอดีต

สาเหตุที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมาปรับใช้ เนื่องจากเมื่อได้ศึกษาเกี่ยวกับความหมายและหลักการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชนแล้วสามารถพิจารณาได้ว่า ยุติธรรมชุมชนให้ความสำคัญกับ 3 ปัจจัย ได้แก่

1. การเข้ามาเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในการป้องกันอาชญากรรม
2. การเยียวยาความเสียหายจากอาชญากรรมต่อเหยื่ออาชญากรรม คนในชุมชน และชุมชน
3. การเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หรือการเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อดูแลชุมชนของตนเอง

จากปัจจัยทั้ง 3 ที่เด่นชัดของยุติธรรมชุมชนสามารถวิเคราะห์ได้ว่า เงื่อนไขสำคัญที่ผลักดันให้เกิดกระบวนการยุติธรรมชุมชน คือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อให้ชุมชนสงบสุขปราศจากอาชญากรรม

สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้มีนักวิชาการท่านหนึ่งให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ได้อย่างน่าสนใจ นั่นคือ Yadav แม้ว่า การมีส่วนร่วมของ Yadav จะมิใช่ความหมายของการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมก็ตาม แต่ผู้ศึกษาขออนุญาตนำมากล่าวถึงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เนื่องจากความหมายของการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการท่านดังกล่าวสามารถนำมาสู่รากฐานของการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมได้เช่นกัน

Yadav³³ ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในองค์ประกอบ ดังนี้

1. การร่วมตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่เกิดจากองค์ประกอบที่ 1-3

จากนิยามของ Yadav เห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นไปในลักษณะของการมีส่วนร่วมทั้งระบบ หรืออาจมีส่วนร่วมเพียงกระบวนการเดียวก็ได้ แต่เป้าหมายสำคัญในการมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการเข้ามาร่วมตัดสินใจร่วมดำเนินการ และร่วมประเมินผล

3.2 กระบวนการยุติธรรมชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น การแจ้งเบาะแสการกระทำผิด การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเป็นอาสาสมัครต่างๆ ร่วมกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมชุมชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก โดยการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางด้านอองคณา บุญสิทธิ์ ได้สรุปความหมายการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมของประชาชนซึ่งสอดคล้องกับ Yadav ไว้ว่า³⁴

1. การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชนต้องเกิดจากความสมัครใจ

³³Yadav อ้างถึงในอองคณา บุญสิทธิ์, การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในกระบวนการยุติธรรม. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรม *Criminal justice administration*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สาขาวิชานิติศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช หน่วยที่ 13, น. 13-5.

³⁴อองคณา บุญสิทธิ์, การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในกระบวนการยุติธรรมใน เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรม *Criminal justice administration*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สาขาวิชานิติศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช หน่วยที่ 13, น. 13-5.

2. การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชนอาจเกิดขึ้นขั้นตอนการวางแผนของรัฐและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจหรือร่วมดำเนินการร่วมกับรัฐ หรืออาจเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนของการประเมินผล แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการนั้น

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ปรากฏให้เห็นในโครงการที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม อาทิ กรมราชทัณฑ์ กรมคุมประพฤติ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นต้น การมีส่วนร่วมโดยมากเป็นไปในรูปแบบของเครือข่าย ซึ่งผู้ศึกษาจะขอกล่าวถึงในขอบเขตของการมีส่วนร่วมของประชาชนกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน ซึ่งเรียกว่าเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเท่านั้น

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายนั้น มีพื้นฐานสำคัญในการมีส่วนร่วมใน 2 ประการคือ การเป็นหุ้นส่วน (Partnership) และการเป็นเจ้าของร่วม (Ownership) หน่วยงานที่นำเครือข่ายยุติธรรมชุมชนไปใช้อย่างแพร่หลาย อาทิ กรมคุมประพฤติ และสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม อย่างไรก็ตาม นอกจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแล้ว ประชาชนยังสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเบื้องต้น เพื่อลดจำนวนคดีที่จะเข้าสู่ศาลได้อีกด้วย³⁵

3.3 กระบวนการยุติธรรมชุมชนกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้เพื่อลดวิกฤตของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เป็นไปในลักษณะของการมุ่งการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้เกิดขึ้นกับประชาชน โดยกระทรวงยุติธรรมได้กำหนดเป็นกระบวนการยุติธรรมชุมชนไว้ในภารกิจต่างๆ ของหน่วยงาน

การอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่กล่าวถึงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาได้ทบทวนวรรณกรรมและสรุปว่าหมายถึง การเสริมสร้างความเป็นธรรมการลดจำนวนคดีในกระบวนการยุติธรรมด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การเฝ้าระวังปัญหาอาชญากรรม การลดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมให้กับประชาชน รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยง่าย และลดค่าใช้จ่ายให้ได้มากที่สุด ช่วยส่งผลให้สามารถลดวิกฤตที่เกิดจากการบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้

³⁵พงษ์ธร ชาญศิริ. (2552). แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม. สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, น. 56.

การนำเอากระบวนการยุติธรรมชุมชนใช้ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมนี้ไม่ได้มีเพียงแต่ประเทศไทยเท่านั้น ต่างประเทศได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนใช้ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมด้วยเช่นกัน อาทิ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ประเทศฟิลิปปินส์ ประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น รายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชนกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมมีดังนี้

3.4 กระบวนการยุติธรรมชุมชนกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในประเทศไทย

ประเทศไทยมีการนำยุติธรรมชุมชนมาใช้อย่างแพร่หลายประมาณช่วงปี 2550 หลังจากถูกลดความสำคัญลงไปในอดีตเพราะรัฐมุ่งใช้แนวคิดของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอย่างเคร่งครัดในการปราบปรามอาชญากรรม กระทรวงยุติธรรมจึงได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนไปปรับใช้เป็นภารกิจของหลายหน่วยงาน อาทิ

3.4.1 สำนักงานตำรวจแห่งชาตินำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบของตำรวจชุมชนสัมพันธ์ เป้าหมายการดำเนินงานคือเพื่อให้คนในชุมชนได้ร่วมมือกันช่วยเหลือสนับสนุนการปฏิบัติงานของตำรวจ เนื่องจากคนในชุมชนย่อมรู้ถึงปัญหาความขัดแย้งในชุมชนมากกว่าคนนอกชุมชน ฉะนั้น งานด้านชุมชนสัมพันธ์จึงเป็นภารกิจงานที่ต้องดำเนินงานอย่างเป็นระบบขั้นตอนเพื่อให้ตำรวจและชุมชนมีสัมพันธ์ที่ดีต่อกันกับชุมชน ให้รู้สึกถึงการเป็นส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและร่วมมือต่อการแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชน เพื่อให้เกิดความสงบในชุมชน³⁶

3.4.2 กรมคุมประพฤติถือเป็นหน่วยงานหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่ได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนประยุกต์ใช้กับภารกิจของหน่วยงานในรูปแบบต่างๆ อาทิ อาสาสมัครกรมคุมประพฤติ โดยเน้นให้ภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทในการป้องกันและแก้ปัญหาอาชญากรรม การเข้ามามีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐในการแก้ปัญหาฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน และการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ

3.4.3 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมีภารกิจสำคัญประการหนึ่งคือ การกำหนดให้มีการพัฒนาระบบและมาตรฐานการส่งเสริมการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมาย ความรู้ด้านสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน พร้อมทั้งการส่งเสริมการระงับข้อพิพาท โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน

³⁶สมชาย วานิชเสนี. (2532). อ้างถึงใน จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ. *ยุติธรรมชุมชน : การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550), น. 181-182.

3.4.4 สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมจากปัญหาการเข้าถึงความยุติธรรมได้ยาก โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ห่างไกลจากศูนย์กลางราชการ รวมทั้งปัญหาความยากจน คนด้อยการศึกษา กระทรวงยุติธรรมจึงมีนโยบายกระจายงานยุติธรรมลงไปในพื้นที่จังหวัดต่างๆ โดยได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาประยุกต์ใช้และได้จัดตั้งหน่วยงานภายในสำนักงาน ปลัดกระทรวงยุติธรรมขึ้นเพื่อขับเคลื่อนนโยบายกระบวนการยุติธรรมชุมชน ได้แก่ ส่วนนโยบาย และยุทธศาสตร์ภูมิภาค (กองพัฒนายุติธรรมชุมชน หรือ กยช. เดิม) และสำนักงานยุติธรรมจังหวัด

3.5 กระบวนการยุติธรรมชุมชนกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมในต่างประเทศ

การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมของต่างประเทศ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ประเทศมีระบบกฎหมายที่แตกต่างกัน การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนไปใช้อาจมีลักษณะแตกต่างกันไป แม้กระทั่งหากนำมาเปรียบเทียบกับประเทศไทย อาจมีความแตกต่างเช่นกัน เพราะแต่ละประเทศต้องนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาปรับใช้ให้ สอดคล้องกับบริบทของสังคมและสภาพสังคมของกฎหมายของแต่ละประเทศ เพื่อความสะดวกต่อการ ศึกษาและการทำความเข้าใจต่อการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในต่างประเทศผู้ศึกษา ขอเสนอกลุ่มประเทศที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ดังนี้

3.5.1 สหรัฐอเมริกาอย่างที่ทราบดีว่าสหรัฐอเมริกามีระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์แต่สหรัฐอเมริกาได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้เช่นเดียวกัน เนื่องจากว่า กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักของสหรัฐอเมริกาต้องประสบต่อปัญหาภาวะวิกฤตหลายประการ จึงได้เกิดการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ โดยวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อให้ชุมชนที่อยู่ ห่างไกลสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยนำกระบวนการยุติธรรมที่ไม่เป็นทางการใน ระดับสูงมาใช้ซึ่งจะช่วยลดปัญหาการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนที่ไม่สะดวกในการติดต่อกับภาครัฐและเพื่อเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมอาชญากรรมที่เกิดขึ้น ในชุมชนของตน³⁷

อนึ่ง กระบวนการยุติธรรมชุมชนในสหรัฐอเมริกานั้นถือได้ว่าประสบความสำเร็จ ในการนำไปปฏิบัติอย่างยั่งยืน เห็นได้จากการดำเนินโครงการกิจกรรมต่างๆ อาทิ การจัดตั้งศูนย์ชุมชน Midtown Community Court เป็นครั้งแรกในอดีต หรือ โครงการ Red Hook Community Justice Center

³⁷ Altschuler, 2001 อ้างถึงใน จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, ยุติธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่ของ ชุมชนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โรงพิมพ์เดือนตุลา. 2551), น. 45.

เป็นต้น³⁸ ซึ่งปัจจุบันมีการดำเนินงานทั้งรูปแบบเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและสำนักงานยุติธรรมจังหวัด

นอกจากนี้ เพิ่มเติมจะพบว่า การดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนที่น่าสนใจอย่างในมลรัฐออเรกอน ซึ่งการดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนในมลรัฐนี้มีหลักการว่า “การป้องกันอาชญากรรมสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา หากสามารถประสานระหว่างผู้กระทำความผิดเข้ากับชุมชนได้ ซึ่งยุติธรรมชุมชนมีบทบาทในการสร้างความปลอดภัยให้กับชุมชน การพัฒนาความสามารถของผู้กระทำความผิดให้กลับมาใช้ชีวิตในชุมชนได้โดยไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำ ตลอดจนการร่วมสร้างความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดต่อชุมชนและเหยื่ออาชญากรรม³⁹”

3.5.2 สหราชอาณาจักรสำหรับสหราชอาณาจักรจัดได้ว่าเป็นอีกกลุ่มประเทศที่ได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ อยู่ในรูปการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน อย่างเช่นใน ค.ศ. 2004 ได้จัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูลขึ้น ณ เมืองลิเวอร์พูล ซึ่งเป็นการประสานความร่วมมือระหว่างกระทรวงมหาดไทย กรมกิจการรัฐธรรมนุญและสำนักงานอัยการสูงสุด ขอบเขตการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นไปเพื่อลดความขัดแย้งในชุมชน มุ่งให้สังคมเกิดความสงบสุข โดยเฉพาะกิจกรรมที่ลดพฤติกรรมด้านสังคม อาทิ กิจกรรมต่อต้านการค้าประเวณี การลักขโมย ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูลนี้คล้ายคลึงกับประเทศไทยที่มีศูนย์ยุติธรรมชุมชนเช่นกัน

ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูลมีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมคล้ายคลึงกับ Red Hook Community Justice ของสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ มีการใช้ผู้พิพากษานายเดียวในการพิจารณาคดีเล็กน้อย นอกจากนี้ได้มีการพิพากษาคดีที่ผูกโยงกับการใช้ยุติธรรมชุมชนเชิงสมานฉันท์เช่นกัน ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าแบบจำลองยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูล คือ ตัวแบบของศูนย์ยุติธรรมชุมชน Community court model โดยมีการตั้งเป้าหมายการดำเนินการคือ ลดการกระทำความผิดซ้ำ ลดความหวาดกลัวต่ออาชญากรรม เพิ่มความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และความรับผิดชอบต่อชุมชนร่วมกัน

3.5.3 ประเทศฟิลิปปินส์สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนไปใช้คือประเทศฟิลิปปินส์มีการปกครองในระดับท้องถิ่นที่เป็นระบบกิ่งทางการ เรียกว่า บาลังไก Barangay Justice ซึ่งเป็นระบบที่นำมาใช้กับรูปแบบการปกครองในระดับตำบลหรือหมู่บ้าน

³⁸ จูอาร์ตัน เอื้ออำนวย และคณะ. (2551). ยุติธรรมชุมชน: การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความยุติธรรม, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โรงพิมพ์เดือนตุลาคม. 45-46.

³⁹ กรกช นาควิเชตร, และอรพินธ์ สุวัฒน์ประ ระยงานการวิจัยเรื่อง การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมเชิงรุก: ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อผลสัมฤทธิ์ในการป้องกันอาชญากรรมโดยเครือข่ายยุติธรรมชุมชน, น. (ข).

ความสำคัญของบาลังโก คือ บาลังโกเป็นคณะทำงานด้านการไถ่ปล่อย โดยบาลังโกถือเป็นหน่วยงานท้องถิ่นที่มีกฎหมายให้อำนาจหน้าที่ไถ่ปล่อยในคดีความผิดเล็กน้อยที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 5,000 เปโซ โดยบาลังโกจะไม่มีอำนาจในการดำเนินการหากเป็นคดีร้ายแรงหรือคดีอุกฉกรรจ์ หลักการสำคัญของการไถ่ปล่อยคือ หากไม่สามารถไถ่ปล่อยได้สำเร็จ คดีดังกล่าวจะเข้ากลับเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเหมือนในประเทศไทย

อนึ่ง มีประเด็นที่น่าสนใจบางประการของกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับการร้องทุกข์กล่าวโทษของประเทศฟิลิปปินส์ คือ ประชาชนที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมไม่สามารถร้องทุกข์กล่าวโทษต่อกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้โดยตรง ต้องยื่นผ่านคณะกรรมการบาลังโกเป็นกระบวนการแรก เว้นแต่ความผิดที่มีโทษจำคุกเกินกว่า 1 ปี หรือปรับมากกว่า 5,000 เปโซ จึงส่งผลให้ปริมาณคดีที่เป็นคดีเล็กน้อยในชั้นศาลหรือคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักลดลง

3.5.4 ประเทศญี่ปุ่นการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในประเทศญี่ปุ่นอยู่ในลักษณะของการไถ่ปล่อยกรณีพิพาท ซึ่งประเทศญี่ปุ่นนิยามการไถ่ปล่อยกรณีพิพาททั้งในทางแพ่งและการพิพาททางครอบครัว กล่าวคือ ประเทศญี่ปุ่นไม่นิยามการฟ้องคดี แต่นิยามการระงับข้อพิพาทโดยการตกลงนอกชั้นศาลด้วยการไถ่ปล่อยกรณีพิพาท ซึ่งขึ้นอยู่กับเจตนาของคู่กรณีว่าสมัครใจไถ่ปล่อยหรือไม่⁴⁰

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน

อย่างที่ได้อธิบายข้างต้นว่ากระบวนการยุติธรรมชุมชนไม่ได้เป็นแนวคิดที่ยกเลิกกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามกลับเป็นกระบวนการที่ประสานระหว่างกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและกระบวนการยุติธรรมทางเลือกด้วยกระบวนการยุติธรรมชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อเสริมประสิทธิภาพการทำงานของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักให้เกิดประสิทธิภาพในการอำนวยความยุติธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งหากปัญหาหรืออาชญากรรมใดที่ไม่สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขได้ กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักจะเข้ามามีบทบาทต่อไปดังนั้น ความสัมพันธ์ทางทฤษฎีต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชนจำเป็นต้องกล่าวถึงทฤษฎีของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักด้วยเช่นกัน

⁴⁰ จูทาร์ตัน เอื้ออำนวย และคณะ , *อ้าวแล้วเชิงอรรถที่ 38*, น. 46-47, 50-51.

4.1 ทฤษฎีการเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชน Community empowerment and participation⁴¹

ทฤษฎีการเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชนให้ความสำคัญกับปัจจัย 3 ประการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน
2. การทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐกับประชาชน
3. การสร้างความพึงพอใจ ความน่าเชื่อถือและการเข้าใจบทบาทของประชาชน

และหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

สมมติฐานของทฤษฎีการเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ อาชญากรรมสามารถขจัดออกจากสังคมหรือลดระดับความรุนแรงและความถี่ในการเกิดอาชญากรรมด้วยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการป้องกันอาชญากรรมร่วมกับภาครัฐ นอกจากนี้ การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนบ้านสามารถเป็นอีกวิธีการในการร่วมกันป้องกันอาชญากรรมได้เช่นกัน

ความสัมพันธ์ทางทฤษฎีการเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชนมีความสัมพันธ์ในหลายมิติ ดังนี้

1. การส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนหรือความเป็นเจ้าของชุมชน เมื่อใดที่คนในชุมชนเกิดความรู้สึกว่าตนคือเจ้าของชุมชนสามารถเป็นแรงผลักดันให้เกิดความรับผิดชอบต่อชุมชนด้วยการไม่ประพฤตินอกกรอบระเบียบหรือฝ่าฝืนกฎหมาย เพราะนั่นย่อมนำมาสู่ปัญหาภายในชุมชน

การที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลชุมชนสามารถช่วยลดอาชญากรรมในชุมชนได้ซึ่งถือเป็นประโยชน์ทางตรงของการเฝ้าระวังอาชญากรรมตามแนวทางการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมชุมชนการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจำเป็นต้องอาศัยการส่งเสริมจากภาครัฐ

2. การทำงานร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ กล่าวคือ การทำงานของเจ้าหน้าที่ภาครัฐควรเป็นไปในลักษณะการสอดประสานการทำงานหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนในชุมชน ถึงภูมิหลังของชุมชนเพื่อให้เจ้าหน้าที่เข้าใจชุมชนและต่อเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมให้คนเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน อีกทั้งการทำงานร่วมกันนี้ประชาชนชนได้รับ

⁴¹จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, *อ้าวแล้วเชิงอรรถที่ 2, 11 และ 13.*, น. 236-237.

ประโยชน์ในการเรียนรู้เชิงปฏิบัติเพื่อรับมือกับอาชญากรรมและการอำนวยความสะดวกธรรมชาติเพื่อดูแลชุมชนของตนเอง

4.2 ทฤษฎีพันธะทางสังคม Social Bonding Theory ของทราวิสเฮอร์รี่⁴²

ทฤษฎีพันธะทางสังคมเป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับความผูกพันทางสังคมนระหว่างบุคคลหนึ่งมีต่ออีกบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลอื่น บุคคลใดที่มีความผูกพันทางสังคมในระดับที่สูงโอกาสที่จะสร้างปัญหาให้กับสังคมย่อมอยู่ในระดับที่ต่ำ หากคนในชุมชนมีความผูกพันต่อกันและมีความผูกพันต่อชุมชนที่ตนอยู่อาศัย ย่อมไม่ยอมให้ชุมชนของตนเกิดความขัดแย้งขึ้น ความผูกพันจะช่วยสร้างชุมชนที่น่าอยู่สอดคล้องกับสมมติฐานของทฤษฎีพันธะทางสังคมที่ว่า พฤติกรรมอาชญากรรมคือผลลัพธ์จากการที่ความผูกพันที่บุคคลมีต่อสังคมถูกทำลายลง

เฮอร์รี่ แบ่งประเภทความผูกพันทางสังคมหรือที่เรียกว่าพันธะทางสังคมตามทฤษฎีพันธะทางสังคม ออกเป็น 4 ประเภท ซึ่งมีความสอดคล้องกับยุทธธรรมชุมชน ดังนี้

1. ความผูกพัน (Attachment) คือ องค์ประกอบความผูกพันทางด้านรู้สึก อารมณ์ การที่คนในชุมชนมีความผูกพัน รักใคร่กับคนในชุมชนจะเป็นข้อผูกพันในการควบคุมตนเองไม่ให้มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมผิดไปจากที่ชุมชนวางกรอบหรือการฝ่าฝืนกฎหมาย

2. ข้อผูกมัด (Commitment) คือ องค์ประกอบความผูกพันทางการมีเหตุมีผล ปกติแล้วแต่ละคนย่อมอยากที่จะมีชีวิตที่สงบสุข ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเร้าที่จะกระตุ้นให้เกิดการกระทำ ความผิด เพราะไม่มีบุคคลใดที่อยากสูญเสียความสำเร็จในชีวิต ฉะนั้น ข้อผูกมัดนี้จึงเป็นพันธะที่ช่วยสร้างเหตุผลในการตัดสินใจโดยไม่ใช่ความรุนแรง

3. การเข้าร่วม (Involvement) คือ องค์ประกอบความผูกพันทางการมีกิจกรรมร่วมกับครอบครัวหรือชุมชน กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นช่วยสร้างความผูกพันรักใคร่ระหว่างคนในครอบครัวหรือชุมชน ความผูกพันดังกล่าวเป็นเงื่อนไขให้แต่ละคนดำเนินชีวิตอยู่ในบรรทัดฐานของสังคมเช่นกัน

4. ความเชื่อ (Belief) คือ องค์ประกอบความผูกพันทางด้านจิตใจหรือจริยธรรม การที่คนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อกัน ความขัดแย้งย่อมไม่อาจเกิดขึ้น ซึ่งนั่นจะช่วยให้ชุมชนสงบสุขมีความน่าอยู่มากขึ้นตามแนวทางของยุทธธรรมชุมชน

ความสัมพันธ์ของทฤษฎีพันธะทางสังคมและกระบวนการยุทธธรรมชุมชน มีความสัมพันธ์ในมิติของคนในชุมชนที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนได้ เช่น การทะเลาะวิวาท

⁴²พรชัย ชันตี. (2553). ทฤษฎีอาชญาวิทยา: หลักการ งานวิจัยและนโยบายประยุกต์. กรุงเทพฯ: สุเนตรฟิล์ม.น.247-249.

ปัญหาหาเสพติด แต่หากคนในชุมชนมีความผูกพันต่อกันในระดับที่สูง แนวโน้มโอกาสที่คนในชุมชน จะสร้างปัญหาให้กับคนในชุมชนและชุมชนย่อมอยู่ในระดับที่ต่ำ

5. ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน

จากการศึกษากฎหมายที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชนนั้น พบว่า ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายที่เป็นเรื่องกระบวนการยุติธรรมชุมชน โดยเฉพาะ สำนักงานปลัดกระทรวง ยุติธรรมได้ใช้กฎหมายในลำดับรองในการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนด้วยการออก คำสั่งกระทรวงยุติธรรมเพื่อดำเนินการในการขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมชุมชน ทั้งในรูปแบบ เครือข่ายยุติธรรมชุมชน รูปศูนย์ยุติธรรมชุมชน และรูปแบบการใกล้เคียงข้อพิพาท

คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน ของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม มีดังนี้

5.1 คำสั่งการดำเนินงานด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชน (คยช.)

การจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวข้องจำนวน 4 คำสั่ง ซึ่งเป็นคำสั่งที่ว่าด้วยเรื่องการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร้องขึ้นจำนวน 19 แห่ง ได้แก่

5.1.1 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 11/2555 ลงวันที่ 16 มกราคม 2555 เรื่อง แก้ไขคำสั่ง ยุทธศาสตร์การพัฒนาสำนักงานยุติธรรมจังหวัด และกลไกการปฏิบัติงาน⁴³

5.1.2 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 159/2555 ลงวันที่ วันที่ 30 มีนาคม 2555 เรื่อง การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร้องเพิ่มเติม จำนวน 5 แห่งเป็นหน่วยงานในสำนักงาน ปลัดกระทรวงยุติธรรม⁴⁴

5.1.3 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 13/2557 ลงวันที่ วันที่ 13 มกราคม 2557 เรื่อง การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร้องเพิ่มเติม จำนวน 2 แห่งเป็นหน่วยงานในสำนักงาน ปลัดกระทรวงยุติธรรม⁴⁵

⁴³คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 11/2555 ลงวันที่ 16 มกราคม 2555 เรื่อง แก้ไขคำสั่งยุทธศาสตร์การ พัฒนาสำนักงานยุติธรรมจังหวัด และกลไกการปฏิบัติงาน, กระทรวงยุติธรรมออนไลน์ สืบค้น 1 เม.ย. 2560 http://www.moj.go.th/attachments/20170123104235_52758.pdf

⁴⁴คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 159/2555 ลงวันที่ วันที่ 30 มีนาคม 2555 เรื่อง การจัดตั้งสำนักงาน ยุติธรรมจังหวัดน่านร้องเพิ่มเติม จำนวน 5 แห่งเป็นหน่วยงานในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, กระทรวง ยุติธรรมออนไลน์ สืบค้น 1 เม.ย. 2560 http://www.moj.go.th/attachments/20170123104355_50685.pdf

5.1.4 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 78/2558 ลงวันที่ วันที่ 2 มีนาคม 2558 เรื่อง การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องเพิ่มเติม จำนวน 7 แห่ง⁴⁶

5.2 คำสั่งการดำเนินงานด้านศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ศยช.)

การจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนและอำนาจหน้าที่และผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน มีคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวข้องจำนวน 2 คำสั่ง ได้แก่

5.2.1 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 317/2559 ลงวันที่ 12 กรกฎาคม 2559 เรื่องการขับเคลื่อนนโยบายกระทรวงยุติธรรมด้านยุติธรรมชุมชน⁴⁷

5.2.2 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 322/2559 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2559 เรื่อง การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน⁴⁸

5.3 คำสั่งการดำเนินงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

มีคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวข้องจำนวน 1 คำสั่ง ได้แก่ คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 322/2559 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2559 เรื่อง การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน ข้อ 3.4 ได้ระบุถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและระงอมข้อพิพาทตามที่คู่กรณีร้องขอเกี่ยวกับความแฟงหรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้

⁴⁵คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 13/2557 ลงวันที่ วันที่ 13 มกราคม 2557 เรื่อง การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องเพิ่มเติม จำนวน 2 แห่งเป็นหน่วยงานในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, กระทรวงยุติธรรมออนไลน์ สืบค้น 1 เม.ย. 2560http://www.moj.go.th/attachments/20170123104902_02527.pdf.

⁴⁶คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 78/2558 ลงวันที่ วันที่ 2 มีนาคม 2558 เรื่อง การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องเพิ่มเติม จำนวน 7 แห่ง, กระทรวงยุติธรรมออนไลน์ สืบค้น 1 เม.ย. 2560http://www.moj.go.th/attachments/20170123105616_45886.pdf.

⁴⁷คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 317/2559 ลงวันที่ 12 กรกฎาคม 2559 เรื่องการขับเคลื่อนนโยบายกระทรวงยุติธรรมยุติธรรมชุมชน, กระทรวงยุติธรรมออนไลน์ สืบค้น 1 เม.ย. 2560http://www.moj.go.th/attachments/20170123110046_21857.pdf.

⁴⁸คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 322/2559 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2559 เรื่อง การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน, กระทรวงยุติธรรมออนไลน์ สืบค้น 1 เม.ย. 2560http://www.moj.go.th/attachments/20170123110058_50135.pdf.

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน

กมลชนก คิริยประกิจ⁴⁹ ศึกษาเรื่องความคาดหวังของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนต่อการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาโดยสรุปพบว่าเครือข่ายยุติธรรมชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ปฏิบัติงานในศูนย์ยุติธรรมชุมชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 274 คนต่างเคยได้รับการเข้าร่วมอบรมสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชน โดยมากแล้วนั้นกลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนในระดับดี ในทางตรงกันข้ามกลุ่มตัวอย่างยังขาดความเข้าใจในเป้าหมายหลักของงานยุติธรรมชุมชนเนื่องจากเป็นข้อคำถามที่กลุ่มตัวอย่างตอบผิดมากที่สุด

สำหรับการศึกษาทางด้านความคาดหวังของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคาดหวังในการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์มากที่สุด รองลงมาคือความคาดหวังต่อการรับคืนผู้กระทำผิดกลับสู่ชุมชน ความคาดหวังต่อการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในภาพรวมอยู่ในอันดับสาม อันดับต่อมาคือความคาดหวังในการป้องกันอาชญากรรมและการกระทำผิด และความหวังอันดับสุดท้ายคือความคาดหวังต่อการเยียวยาและเสริมพลัง

ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์⁵⁰ ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทางอาญาของคนไทย ผลการวิจัยสรุปว่า ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการอำนวยความยุติธรรมได้ในรูปแบบของการจัดกิจกรรม การเข้ามามีส่วนร่วมนี้คือการมีส่วนร่วมในกระบวนการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือปฏิบัติ โดยกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอำนวยความยุติธรรมทางอาญานั้น อาทิ การจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน การเยียวยาความเสียหายให้กับเหยื่อและชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้น การรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นสามารถเกี่ยวเนื่องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ในทุกระดับ ตั้งแต่ก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างการป้องกันควบคุมอาชญากรรมไม่ให้เกิดขึ้น หรือภายหลังจากเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างรับตัวผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคม

⁴⁹ กมลชนก คิริยประกิจ. (2554). สารนิพนธ์เรื่องความคาดหวังของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนต่อการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร, (สาขาการบริหารงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, น. (1).

⁵⁰ ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์. (2558). การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทางอาญาของคนไทย, *วารสารเกษมบัณฑิต*. 16,2 กรกฎาคม-ธันวาคม, น. 111.

กรกฎ ทองชะโชค, ศรุต จุ้ยมณี, และวสิน สุวรรณรัตน์⁵¹ ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปากพะยูน อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาสรุปได้ 2 ประเด็น

1. การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการระงับข้อพิพาทขั้นตอนการฟ้องคดี กล่าวคือ กรณีที่เกิดการกระทำความผิดในชุมชนซึ่งเป็นการกระทำความผิดครั้งแรกควรนำแนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้แทนการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้นั้นอาศัยกลไกคือศูนย์ยุติธรรมชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้ประสานความขัดแย้งระหว่างเหยื่อและผู้เสียหายในการเยียวยาความเสียหายหรือประนอมข้อพิพาทที่เกิดขึ้น

2. อำนาจหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน พิจารณาร่วมกับพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2550 กล่าวคือ พระราชบัญญัติดังกล่าวได้“กำหนดให้อำเภอหนึ่งมีอำนาจหน้าที่ ให้มีคณะบุคคลทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทของประชาชนที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอ หากเป็นความผิดอันยอมความได้และมีใช้ความผิดเกี่ยวกับเพศ ถ้าผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหายินยอมหรือแสดงความจำนงให้นายอำเภอของอำเภอนั้นหรือปลัดอำเภอที่นายอำเภอดังกล่าวมอบหมายเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามควรแก่กรณี และหากผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหายินยอมเป็นหนังสือตามที่ไกล่เกลี่ยและปฏิบัติตามคำไกล่เกลี่ยดังกล่าว ให้คดีอาญาเป็นอันเลิกกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”

ณัฐธัญญา ชวนประเสริฐ⁵² ศึกษาเรื่องปัญหาอุปสรรคของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท กรณีศึกษา เจ้าหน้าที่ไกล่เกลี่ยของศูนย์ยุติธรรมชุมชนอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทเห็นว่า ประเด็นที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทระดับมากที่สุดคือปัญหาเกี่ยวกับการสนับสนุนจากหน่วยงาน

⁵¹กรกฎ ทองชะโชค, ศรุต จุ้ยมณี, และวสิน สุวรรณรัตน์. (2553). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง บทบาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปากพะยูน อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง, สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.), น. ก.

⁵²ณัฐธัญญา ชวนประเสริฐ. (2557). สารนิพนธ์เรื่องปัญหาอุปสรรคของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท กรณีศึกษา เจ้าหน้าที่ไกล่เกลี่ยของศูนย์ยุติธรรมชุมชน อำเภอ โคกสำโรง จังหวัดลพบุรี, (สาขาการบริหารงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, น. (1).

ที่เกี่ยวข้อง อาทิ การสนับสนุนด้านงบประมาณ การให้ความรู้การฝึกอบรมทักษะการไกล่เกลี่ย ระวังข้อพิพาท ปัญหารองลงมาคือปัญหาด้านคู่มือที่จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย เนื่องจาก บางครั้งคู่มืออาจไม่มีความสนใจในการเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ดังนั้น จึงจำเป็นต้อง มีการชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยเครือข่ายยุติธรรมชุมชน นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะต้องวางตัวเป็นกลางและควรต้องมีความรู้ และมีทักษะในการไกล่เกลี่ยหรือได้รับการฝึกอบรมการไกล่เกลี่ยระวังข้อพิพาท

สุมน เทสะเวส⁵³ ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ศึกษากรณี อาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนของศาลยุติธรรมก่อนคดีมาสู่ศาล พบว่า การปฏิบัติงาน ของอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนของศาลยุติธรรม มีปัญหาใน 2 กรณี คือ

1) อาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนของศาลยุติธรรม ไม่มีอำนาจในการชี้ขาด เรื่องที่พิพาทซึ่งถือเป็นอำนาจที่แตกต่างจากผู้พิพากษา

2) การใดที่อาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนของศาลยุติธรรมได้กระทำลงไป เพื่อไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่ถือว่ามีผลผูกพันคู่กรณีทั้งสองฝ่าย

เหตุผลสำคัญของปัญหาทั้ง 2 กรณี คือ การไม่มีกฎหมายหรือระเบียบว่าด้วย อาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนของศาลยุติธรรม ฉะนั้น สุมน เทสะเวส จึงได้เสนอแนวทาง ว่าควรออกระเบียบว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ของศาลยุติธรรม ซึ่งเห็นควรว่าต้องมีกำหนดประเภทข้อพิพาทที่ต้องมีการไกล่เกลี่ยคดี ก่อนมาสู่ศาล อำนาจหน้าที่ของอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนของศาลยุติธรรม โดยนาระเบียบต่างๆ ของศาลที่เห็นว่ามีเกี่ยวข้องมาปรับใช้ อาทิ ระเบียบคณะกรรมการ บริหารศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2544 และระเบียบคณะกรรมการบริหาร ศาลยุติธรรมว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (ฉบับที่ 2)

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม⁵⁴ได้ทำ การประเมินผลการจัดการเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม พบว่าแนวทางที่มีความ เหมาะสมในการบริหารจัดการเครือข่ายยุติธรรมชุมชนควรเป็นแนวทางที่มีความเหมาะสม ทางด้านองค์ความรู้ อาทิ การส่งเสริมให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนได้รับความรู้เกี่ยวกับยุติธรรม ชุมชน เพื่อเครือข่ายยุติธรรมชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงนอกจากนี้แนวทางที่มี

⁵³สุมน เทสะเวส. (2553). กระบวนการยุติธรรมทางเลือก ศึกษากรณีอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในชุมชนของศาลยุติธรรมก่อนคดีมาสู่ศาล. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, น. (ง-จ).

⁵⁴สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, การประเมินผล การจัดการเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม, (กระทรวงยุติธรรม) , น. (1) – (2). และ (3) – (4).

ความเหมาะสมในการบริหารจัดการเครือข่ายยุติธรรมชุมชนยังมีในเรื่องของหลักคุณธรรม
 อย่างการปฏิบัติหน้าที่ของเครือข่ายผู้ปฏิบัติหรือเครือข่ายต้องมีความศรัทธาและความเพียร
 ต่อการทำหน้าที่ของตน

อีกทั้งได้ทำการประเมินผลเครือข่ายยุติธรรมชุมชน พบว่าเครือข่ายยุติธรรมชุมชน
 ประสบกับปัญหาเครือข่ายยังไม่มี ความเข้าใจต่อกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมากถึงร้อยละ 28.6
 อีกทั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนยังไม่ถึงบทบาทการทำหน้าที่ของตนถึงร้อยละ 21.43

นอกจากนี้สำหรับศูนย์ยุติธรรมชุมชนต้องประสบปัญหาบางประการเช่นกัน ซึ่งได้แก่
 ปัญหาในการติดต่อประสานงานระหว่างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนกับศูนย์ยุติธรรมชุมชน
 ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการทำหน้าที่ รวมทั้งปัญหาการนำยุติธรรมชุมชนไปสู่ประชาชนหรือ
 ปัญหาการนำศูนย์ยุติธรรมชุมชนไปสู่ประชาชน

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม⁵⁵ ได้ทำการวิจัย
 เชิงสำรวจความต้องการนโยบายการยุติธรรมของประชาชน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการ
 นโยบายยุติธรรมชุมชนมากเป็นอันดับหนึ่งถึงร้อยละ 59.2 ซึ่งนโยบายคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
 เป็นนโยบายที่กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการมากเป็นอันดับสอง ร้อยละ 47.2 ขณะที่นโยบาย
 การป้องกันยาเสพติดคือความต้องการอันดับสามของกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 40.6

ความต้องการทางด้านนโยบายยุติธรรมชุมชนที่มีมากเป็นอันดับหนึ่งของกลุ่มตัวอย่าง
 มีความสอดคล้องกับความต้องการนโยบายการยุติธรรมในจังหวัดชายแดนใต้ด้วยเช่นกัน
 ซึ่งนโยบายยุติธรรมชุมชนเป็นนโยบายที่มีความต้องการมากเป็นอันดับหนึ่ง ร้อยละ 72.4 ขณะที่อันดับ
 สองคือความต้องการนโยบายด้านยาเสพติด ร้อยละ 64.5 อันดับสามคือนโยบายคุ้มครองสิทธิ
 และเสรีภาพ ร้อยละ 60.5

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์⁵⁶ ได้ศึกษาประเมินผล
 การจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนำร่อง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 เสนอต่อกองพัฒนา
 ยุติธรรมชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ผลการศึกษามีข้อค้นพบ 4 ข้อ สำหรับประเด็น
 ที่เกี่ยวเนื่องกับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ปรากฏอยู่ในข้อค้นพบที่ 1 และ 4 ดังนี้

⁵⁵ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. ความ
 ต้องการนโยบายการยุติธรรมของประชาชน. (กระทรวงยุติธรรม), น. (1) – (2).

⁵⁶ สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการ
 ประเมินผลการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนำร่อง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 เสนอต่อกองพัฒนา
 ยุติธรรมชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, น.1-6.

ข้อค้นพบที่ 1 พบว่า ภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนาร่อง ประกอบด้วยภารกิจ 5 ด้าน คือ

ด้านที่ 1 การป้องกันและควบคุมอาชญากรรมในชุมชน ประชาชนโดยมากมีความเข้าใจว่า ภารกิจดังกล่าวของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนาร่อง คือภารกิจของตำรวจมากกว่าที่จะเป็นภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนาร่อง ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนาร่องจึงมีบทบาทเพียงสนับสนุนการดำเนินงานของตำรวจมากกว่าการเป็นผู้ดำเนินการหลัก

ด้านที่ 2 การรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ รับแจ้งเบาะแส ประชาชนไม่เชื่อมั่นต่อภารกิจดังกล่าวของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนาร่องเท่าที่ควร เมื่อเปรียบเทียบกับหน่วยงานอื่นที่ดำเนินการในภารกิจดังกล่าว เช่น ตำรวจ และศูนย์ดำรงธรรมของกระทรวงมหาดไทย เนื่องจากหน่วยงานข้างต้นสามารถเข้าถึงได้ง่ายมีสถานที่ติดต่อได้สะดวก ฉะนั้น ประชาชนจึงมีความเข้าใจว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนาร่องมีบทบาทเพียงสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานดังกล่าวมากกว่าการเป็นผู้ดำเนินการหลัก

ด้านที่ 3 การจัดการความขัดแย้ง ภารกิจด้านนี้นั้นถือว่าเป็นอำนาจของคณะกรรมการหมู่บ้านอย่างแท้จริง คณะกรรมการหมู่บ้านจัดตั้งขึ้น โดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2557 มาตรา 28 ตี การที่คณะกรรมการหมู่บ้านมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการความขัดแย้ง เนื่องจากเหตุผลตามกฎหมาย 2 ประการ ได้แก่ 1) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2557 มาตรา 27 กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่อำนวยความสะดวก สร้างความสมานฉันท์ ในหมู่บ้าน 2) ระเบียบข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประณีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 กำหนดให้คณะกรรมการหมู่บ้านสามารถปฏิบัติหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

อย่างไรก็ตาม ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนด้านการจัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนยังมีปัญหาในบางประการ กล่าวคือหากกรณีไม่ปฏิบัติตามการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผลของการบังคับคดีนั้นยังไม่สามารถบังคับใช้ได้ตามกฎหมาย ต่างจากการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งสามารถบังคับได้ตามกฎหมายตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2557

ด้านที่ 4 การเยียวยาหรือเสริมพลังแก่เหยื่ออาชญากรรมและความรู้สึกของชุมชน สำหรับภารกิจด้านนี้กระทรวงยุติธรรมได้มีการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชน เช่น พระราชบัญญัติกองทุนยุติธรรม พ.ศ. 2558

ด้านที่ 5 การคืนคนดีสู่สังคม สำหรับภารกิจด้านนี้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนต้องดำเนินการ
คู่ขนานร่วมกับกรมคุมประพฤติหรืออาสาสมัครคุมประพฤติ เพราะภารกิจด้านนี้คือการบริการผู้ที่
อยู่ในเงื่อนไขการคุมประพฤติและผู้ทัณฑ์โทษจากเรือนจำ

บทที่ 3

การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ในประเทศไทยและต่างประเทศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง กระบวนการยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยฉบับนี้ ผู้ศึกษาประสงค์ศึกษาถึงการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ของกระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม หรือเรียกโดยย่อว่า สป.ยธ. ซึ่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ได้มีการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมชุมชนขึ้นเป็นการเฉพาะ จำนวน 2 หน่วยงาน คือ ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค (กองพัฒนายุติธรรมชุมชน หรือ กยช. เดิม) และสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) ประเด็นหลักที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาจึงมีด้วยกัน 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ความเป็นมาของการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทย
2. การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบ ต่างๆ ของประเทศไทยเนื้อหาในประเด็นนี้ประกอบด้วยเนื้อหาย่อย 3 ส่วนซึ่งจะไปตามรูปแบบของการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทย ได้แก่

- 2.1 รูปแบบเครือข่ายยุติธรรมชุมชน (คยช.)

- 2.2 รูปแบบศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ศยช.)

- 2.3 รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

3. การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ของต่างประเทศ เนื่องจากการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในต่างประเทศ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ดังนั้น เนื้อหาในประเด็นนี้จึงประกอบด้วยเนื้อหาย่อย 2 ส่วน ดังนี้

- 3.1 กลุ่มประเทศที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้โดยตรง ได้แก่สหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และสหราชอาณาจักร

- 3.2 กลุ่มที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในลักษณะของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ได้แก่ สาธารณรัฐเกาหลี และประเทศฟิลิปปินส์

4. เปรียบเทียบรูปแบบกระบวนการยุติธรรมชุมชนประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อความแตกต่างและความสอดคล้องของกระบวนการยุติธรรมชุมชนประเทศไทยและต่างประเทศ

1. ความเป็นมาของการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทย

นับแต่อดีตประเทศไทยได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมอย่างแพร่หลาย แต่กระบวนการยุติธรรมชุมชนต้องถูกลดความสำคัญลง เพราะเหตุผลด้านการพัฒนาประเทศและพัฒนากฎหมายของประเทศ แต่เมื่อสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยได้ประสบกับวิกฤตด้านกระบวนการยุติธรรม เช่นเดียวกับหลายประเทศทั่วโลก โดยมีสาเหตุมาจากการที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมุ่งใช้แต่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอย่างเคร่งครัด ตามกระบวนการทศน์การแก้แค้นทดแทน และมุ่งหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ จึงส่งผลให้เกิดภาวะวิกฤตของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักหลายประการ อาทิ

1. จำนวนคดีที่มีปริมาณมากในกระบวนการยุติธรรม ส่งผลให้ระยะเวลาในการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมต้องใช้ระยะเวลานานขึ้นตามไปด้วย
2. จำนวนผู้ต้องหาที่มีปริมาณมากในเรือนจำ กระทั่งเกิดคำกล่าวที่ว่า “คดีล้นศาลคนล้นคุก”
3. การที่ผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้น ทำให้รัฐต้องใช้งบประมาณมากขึ้นในการดูแลผู้ต้องขัง
4. ผู้ต้องขังที่พ้นโทษเมื่อกลับมาอยู่ในสังคมแล้ว โดยมากจะถูกสังคมตีตราว่าเป็นคนกระทำความผิด ทำให้สิทธิพื้นฐานที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตหรือสิทธิมนุษยชนของคนกลุ่มนี้ถูกลดทอนลงจากคนในสังคม อีกทั้งยังทำให้ผู้ต้องขังที่พ้นโทษไม่ได้รับการยอมรับทำให้ใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างยากลำบาก
5. ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อคดีทั้งผู้เสียหาย หรือญาติผู้เสียหาย ต่างถูกละเลยจากกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมที่มุ่งแต่การนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย
6. ประชาชนจำนวนมากยังไม่สามารถเข้าถึงความยุติธรรมและกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะคนยากจน คนด้อยการศึกษาการเลือกปฏิบัติกับประชาชนบางกลุ่มทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำขึ้นในสังคม

จากผลกระทบของปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกระทรวงยุติธรรมในฐานะที่เป็นองค์กรหลักของกระบวนการยุติธรรมได้ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก มีการนำกระบวนการทศน์ใหม่เข้ามาใช้ในกระบวนการยุติธรรม เรียกว่ากระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternatives to Justice) ซึ่งประกอบด้วยหลายแนวคิด อาทิ แนวคิดกระบวนการยุติธรรมชุมชน (Community Justice) และแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)

การที่กระทรวงยุติธรรมได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนกลับมาใช้อีกครั้ง ผู้ศึกษาวิเคราะห์ว่าสามารถแบ่งได้ 3 ลักษณะ ได้แก่

1. ลักษณะของการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการดูแลชุมชนของตนเอง ในรูปแบบของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนทำหน้าที่เฝ้าระวังชุมชนให้ปลอดภัย จากความขัดแย้ง อาชญากรรม ยาเสพติด การดูแลสอดส่องผู้ถูกพักการลงโทษ ผู้ถูกคุมประพฤติ และการใกล้เกลี่ยขื่อพิพาท การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ให้เกิดผลสำเร็จได้จริง และมีความยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยเงื่อนไขสำคัญนั่นคือการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน

2. ลักษณะของการกำหนดให้กระบวนการยุติธรรมชุมชนเป็นนโยบายสำคัญ ในการดำเนินงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม อาทิ กรมคุมประพฤติ กรมคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพ กรมพินิจและคุ้มครองเด็ก และสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

3. ลักษณะของการจัดตั้งหน่วยงานที่ดำเนินการด้านยุติธรรมชุมชนโดยเฉพาะ ได้แก่ ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค (กองพัฒนายุติธรรมชุมชน หรือ กยช. เดิม) และสำนักงานยุติธรรมจังหวัด

อย่างไรก็ตาม การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ ไม่ได้เป็นไปในเชิงละทิ้ง หรือกีดกันกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักโดยสิ้นเชิง แต่ถือว่าเป็นกระบวนการยุติธรรม ทางเลือกอีกทางหนึ่งที่น่ามาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางแก้ปัญหาภาวะวิกฤตของกระบวนการยุติธรรม กระแสหลัก จากการศึกษาพบว่าประชาชนได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการยุติธรรมชุมชนเป็น อย่างมาก พิจารณาได้จาก การสำรวจของสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัด กระทรวงยุติธรรม⁵⁷ ที่ได้ทำการวิจัยเชิงสำรวจความต้องการนโยบายการยุติธรรมของประชาชน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการนโยบายยุติธรรมชุมชนมากเป็นอันดับหนึ่งถึงร้อยละ 59.2

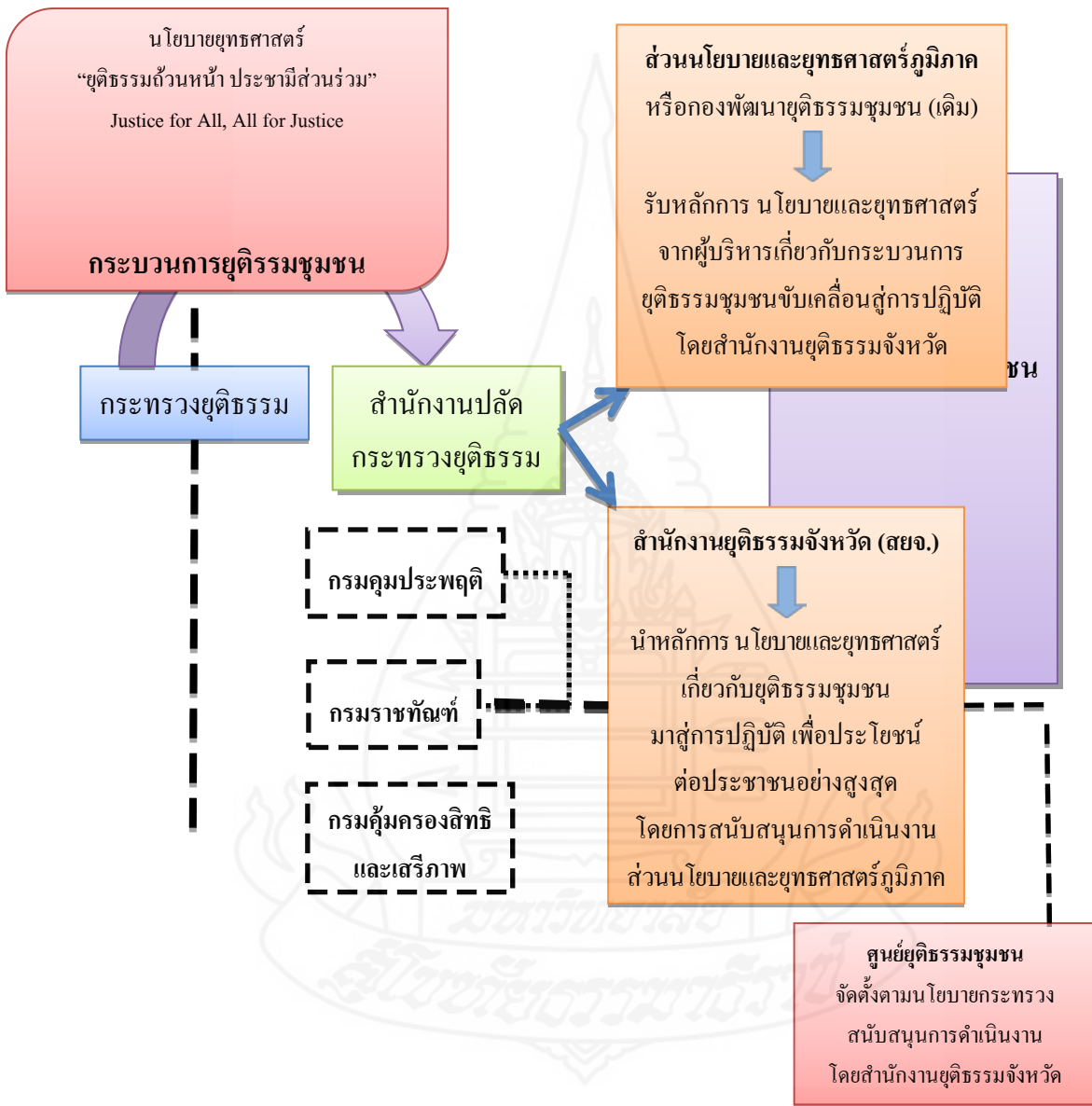
2. การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ของประเทศไทย

สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมได้จัดตั้งหน่วยงานเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนยุติธรรม ชุมชนขึ้นเป็นการเฉพาะจำนวน 2 หน่วยงาน คือ ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค และสำนักงาน ยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) ผู้ศึกษาขอกล่าวถึงโครงสร้างการบริหารงานของทั้ง 2 หน่วยงานเป็น ลำดับแรก เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชนให้มากยิ่งขึ้น โดยขออธิบาย

⁵⁷ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, อ้างแล้ว เชียงอรธที่ 55, น. (1) – (2).

สรุปเป็นแผนภาพ ดังภาพที่ 3.1 โครงสร้างการบริหารของส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค และสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.)

สำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.)

ภาพที่ 3.1 โครงสร้างการบริหารของส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาคและสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.)

จากภาพที่ 3.1 โครงสร้างการบริหารของส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาคและสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) เห็นได้ว่าทั้งส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค และสำนักงาน

ยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) ต่างเป็นหน่วยงานภายในของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ทำหน้าที่ดำเนินการตามนโยบายที่ได้รับมอบหมายในเรื่องของยุติธรรมชุมชนจากกระทรวงยุติธรรมตามนโยบายยุทธศาสตร์ “ยุติธรรมถ้วนหน้า ประชาชนมีส่วนร่วม” Justice for All, All for Justice

สำนักงานยุติธรรมจังหวัด หรือ สยจ. ยังมีหน่วยงานที่อยู่ในความดูแลและสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนอีก 1 หน่วยงานคือศูนย์ยุติธรรมชุมชน

ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาคและสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) มีอำนาจหน้าที่โดยสรุปดังนี้

ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค หรือกองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.) เดิมถูกจัดตั้งขึ้นเป็นหน่วยงานภายในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ตามคำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ 919/2556 ลงวันที่ 24 ธันวาคม 2556 กองพัฒนายุติธรรมชุมชน มีอำนาจหน้าที่ที่ได้ปรับปรุงใหม่ตามคำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ 12/2559 เรื่องการปรับปรุงโครงสร้างการแบ่งงานภายใน อำนาจหน้าที่ และกรอบอัตรากำลังสรุปได้ ดังนี้

1. เสนอแนะจัดทำนโยบายด้านการพัฒนาและส่งเสริมระบบงานยุติธรรมชุมชน
2. ส่งเสริม สนับสนุน ประสานการดำเนินงานร่วมกับส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกองทุนยุติธรรม สำนักงานยุติธรรมจังหวัด
3. จัดทำและดำเนินการตามแผนปฏิบัติการและโครงการเพื่อขับเคลื่อนบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนกลาง
4. นิเทศ ติดตามและประเมินผลงานตามแผนปฏิบัติการและโครงการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนกลางและแผนปฏิบัติการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัด
5. กำหนดหลักยุทธการพัฒนาระบบการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและศูนย์ยุติธรรมชุมชนทุกระดับ ตลอดจนพัฒนาและฝึกอบรมคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนกลางและคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัด⁵⁸

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2559⁵⁹ ได้มีคำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม คำสั่งที่ 563/2559 เรื่อง การยกเลิกการจัดตั้งกองพัฒนายุติธรรมชุมชนคำสั่งดังกล่าวได้

⁵⁸คำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ 12/2559 เรื่องการปรับปรุงโครงสร้างการแบ่งงานภายใน อำนาจหน้าที่ และกรอบอัตรากำลังของกองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, ดาวนั้โหลดคำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมกระทรวงยุติธรรมออนไลน์, สืบค้น 18 มิ.ย.2559, <http://www.moj.go.th/th/2013-03-07-14-56-14/2013-04-29-14-11-02>.

กำหนดให้กองพัฒนายุติธรรมชุมชน หรือ กยช. เดิมไปเป็นส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค ภายใต้สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์โดยยังดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนเช่นเดิม และเปลี่ยนชื่อเป็นส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค

ขณะที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) ถูกจัดตั้งขึ้นทั่วประเทศนับแต่ พ.ศ. 2548 โดยประมาณจากนั้น พ.ศ. 2554 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบ ให้เริ่มดำเนินการทดลองจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนำร่องขึ้นในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ ตามคำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ดังนี้

1. คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 11/2555 ลงวันที่ 16 มกราคม 2555 เรื่อง จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนำร่องขึ้นใน 5 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ขอนแก่น ฉะเชิงเทรา สุราษฎร์ธานี และปัตตานี
2. คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 159/2555 ลงวันที่ วันที่ 30 มีนาคม 2555 เรื่อง จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนำร่องเพิ่มเติม จำนวน 5 จังหวัด ได้แก่ นครปฐม พระนครศรีอยุธยา พิษณุโลก นครราชสีมา และอุดรธานี
3. คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 13/2557 ลงวันที่ วันที่ 13 มกราคม 2557 เรื่อง จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนำร่องเพิ่มเติมอีก 2 จังหวัด ได้แก่ ชลบุรี และสงขลา
4. คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 78/2558 ลงวันที่ วันที่ 2 มีนาคม 2558 จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนำร่องเพิ่มเติมอีก 2 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย นครสวรรค์ ลพบุรี สกลนคร อุบลราชธานี เพชรบุรี และภูเก็ต

สำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) มีอำนาจหน้าที่ในการช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมอันเกิดจากความแตกต่างทางระดับการศึกษา ฐานะ สถานะทางสังคม เป็นต้น อาทิ

1. การให้คำปรึกษาทางกฎหมายเบื้องต้น
2. การไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทในความผิดอันยอมความได้
3. การช่วยเหลือทางด้านกองทุนยุติธรรม
4. การช่วยเหลือตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

⁵⁹ คำสั่งที่สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ 563/2559 เรื่อง การยกเลิกการจัดตั้งกองพัฒนายุติธรรมชุมชน ดาวน์โหลดคำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมออนไลน์, สืบค้น 26 กันยายน 2559 <file:///C:/Documents%20and%20Settings/PC/My%20Documents/Downloads/20160915-045732.pdf>.

5. ขยายการจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและการจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชน⁶⁰

นอกจากอำนาจหน้าที่ข้างต้นแล้วนั้น สำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) ยังได้สนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ได้จัดตั้งตามนโยบายกระทรวงยุติธรรมอีกด้วย โดยสนับสนุนการดำเนินงานต่างๆ เช่น การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมทั้งสนับสนุนกระบวนการให้ความรู้ด้านยุติธรรมชุมชน เป็นต้น

อนึ่ง จากภาพที่ 3.1 โครงสร้างการบริหารของส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค และสำนักงานยุติธรรมจะเห็นได้ว่า หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่นำแนวคิดด้านยุติธรรมชุมชนไปดำเนินการไม่ได้มีเพียงสำนักปลัดกระทรวงยุติธรรมเท่านั้น กรมคุมประพฤติ กรมราชทัณฑ์ และกรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพต่างนำแนวคิดด้านยุติธรรมชุมชนไปดำเนินการเช่นกัน ซึ่งหากมีการตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อนกันหรือไม่จากการศึกษาพบว่า แต่ละหน่วยงานนำแนวคิดด้านยุติธรรมชุมชนไปดำเนินการตามภารกิจของหน่วยงาน ซึ่งอาจแตกต่างกันไป จึงเป็นการลดความซ้ำซ้อนลงและเป็นการเพิ่มช่องทางการเข้าถึงความยุติธรรมและลดความเหลื่อมล้ำให้กับประชาชนมากขึ้น

สำหรับการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบ (Model) ต่างๆ ของกระทรวงยุติธรรมโดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (สป.ยธ.) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ารูปแบบการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ของกระทรวงยุติธรรมโดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (สป.ยธ.) มี 3 รูปแบบ ดังนี้

2.1 รูปแบบเครือข่ายยุติธรรมชุมชน (คยช.)

การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ของกระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (สป.ยธ.) รูปแบบแรก คือการสร้างเครือข่ายภาคประชาชน เรียกว่าเครือข่ายยุติธรรมชุมชน (คยช.) มีรากฐานมาจากการส่งเสริมให้ประชาชนที่มีจิตอาสา เข้ามามีส่วนร่วมกับกระทรวงยุติธรรมในการดูแล ปกป้องชุมชนของตน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชน มีพื้นฐานสำคัญใน 2 ประการคือ

1. การเป็นหุ้นส่วน (Partnership) กับกระทรวงยุติธรรมในการปกป้องชุมชนของตน

⁶⁰สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม. (2558). เรื่องเล่ายุติธรรม วารสารยุติธรรม. 15,1 พ.ศ. 2558
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, น. 15.

2. การเป็นเจ้าของร่วม (Ownership) ในภารกิจของกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเป็นการสร้างความรู้สึกว่าหากคนในชุมชนเป็นเจ้าของชุมชนหรือเป็นเจ้าของในภารกิจที่จะดูแลชุมชนของตนแล้ว จะช่วยสร้างความรู้สึกรวมกันของชุมชนของตน

สำหรับความหมายของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมได้ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึงประชาชนที่มีความประสงค์เข้าร่วมกับภาครัฐในการป้องกันและเฝ้าระวังเพื่อไม่ให้เกิดอาชญากรรมขึ้นในชุมชนของตน ตลอดจนการเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกระทรวงยุติธรรม สิ่งสำคัญของการเข้ามาเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนคือการมีจิตสาธารณะเนื่องด้วยการทำหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนไม่ได้มีค่าตอบแทนจากภาครัฐแต่อย่างใด

อีกทั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนยังหมายถึง ประชาชนหรือกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันด้วยความสมัครใจมีจิตบริการที่จะเข้ามาดูแลชุมชนของตน เพื่อป้องกันและร่วมเฝ้าระวังปัญหาและอาชญากรรมในชุมชน รวมทั้งการรักษาผลประโยชน์ของชุมชน

จากความหมายข้างต้น ผู้ศึกษาขอสรุปว่าเครือข่ายยุติธรรมชุมชน คือ การสร้างเครือข่ายภาคประชาชนที่มีรากฐานสำคัญมาจากการที่กระทรวงยุติธรรมเล็งเห็นถึงความสำคัญของประชาชน จึงเปิดโอกาสให้ประชาชนที่เป็นคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับ ในลักษณะของหุ้นส่วนดูแลและปกป้องชุมชนของตนจากอาชญากรรมและความขัดแย้งต่างๆ และส่งเสริมคนในชุมชนได้ร่วมกันหาทางออกของปัญหา ผลกระทบ หรืออาชญากรรมที่เกิดขึ้น รวมทั้งเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชน มีด้วยกันหลายประการดังนี้

1. การส่งเสริมกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน อดีตประชาชนจะถูกผลักดันไม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมแต่อย่างใด การดำเนินการต่างๆ ทางด้านกระบวนการยุติธรรมต้องเป็นหน้าที่ของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น

2. การสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นกับประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยง่าย เพราะประชาชนบางกลุ่มที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลหากต้องการเข้าถึงความยุติธรรมอาจเลือกวิธีการอื่นแทนการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม เพราะข้อจำกัดในเรื่องความห่างไกลของการเดินทางหรือค่าใช้จ่ายต่างๆ แต่จากบทบาทของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจะช่วยทำให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่ายขึ้น

3. ส่งเสริมพลังของชุมชนรวมทั้งคนในชุมชนในการดูแลสอดส่องชุมชนให้ปราศจากปัญหาความไม่สงบและปัญหาอาชญากรรม

4. ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างภาครัฐกับประชาชน ในการดำเนินการด้านความยุติธรรมเคียงคู่กันระหว่างภาครัฐกับประชาชน

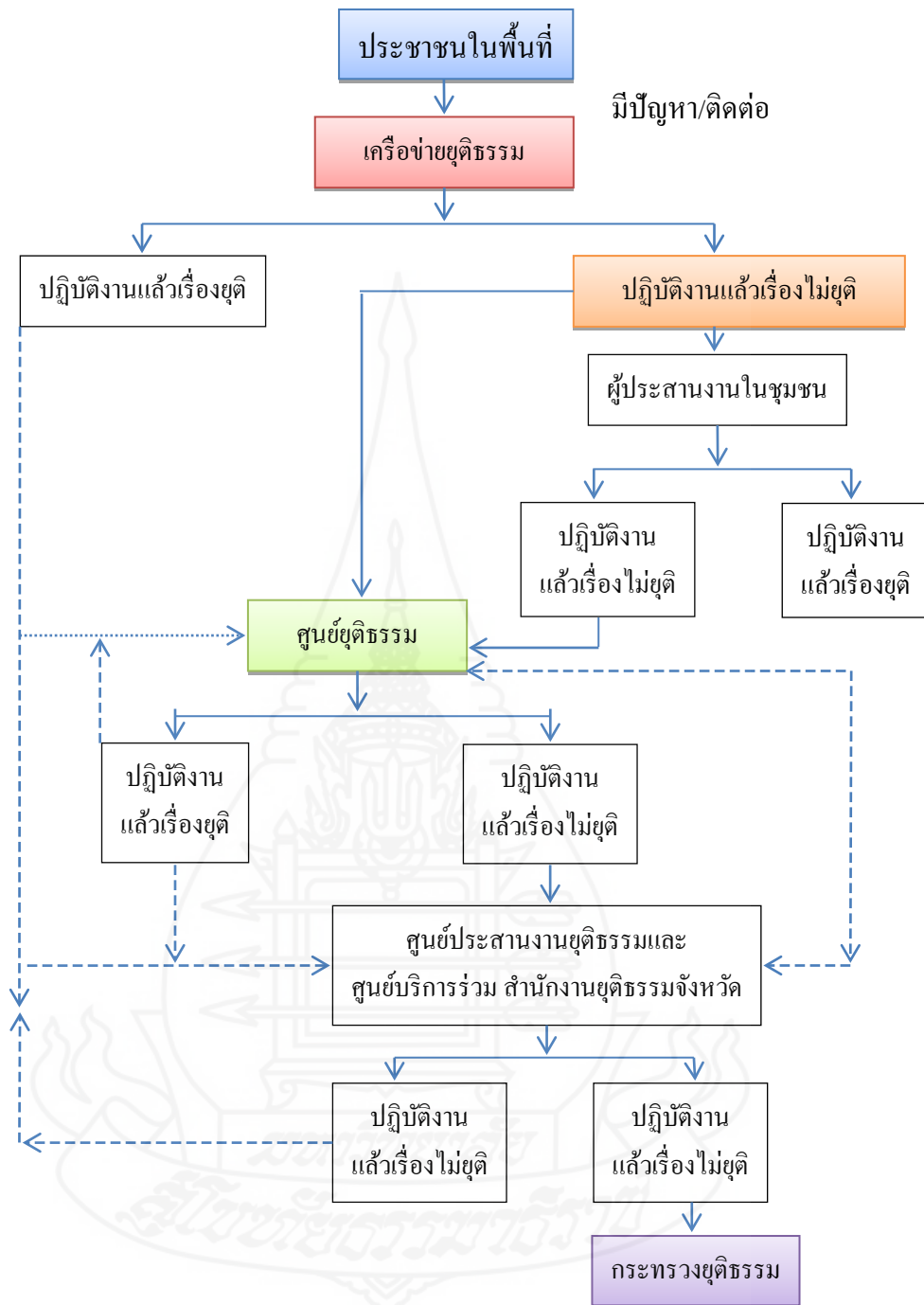
เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานและสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ดังต่อไปนี้

1. เฝ้าระวังป้องกันปัญหาอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ
2. รับเรื่องร้องเรียนหรือร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน และรับแจ้งเบาะแสข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ
3. ช่วยเหลือ ดูแล ให้คำแนะนำ และแก้ไขปัญหาเบื้องต้นแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือผู้ที่ต้องการคำแนะนำเบื้องต้นทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม
4. ใกล้เคียงและประนอมข้อพิพาท จัดการความขัดแย้งในชุมชนเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน
5. ให้ความช่วยเหลือ ดูแล ผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือผลกระทบจากการกระทำ ความผิดและอาชญากรรม
6. ให้ความช่วยเหลือ สงเคราะห์ และบำบัดแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้พัวพันโทษ รวมทั้งผู้ถูกคุมประพฤติ ให้กลับตนเป็นพลเมืองดีและไม่หวนกลับไปกระทำผิดอีก
7. ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมาย สิทธิและเสรีภาพ และกระบวนการยุติธรรมให้แก่ประชาชนในชุมชน
8. พิจารณาส่งต่อเรื่องต่าง ไปยังศูนย์ยุติธรรมชุมชน รวมถึงการติดตามและแจ้งผลการดำเนินงานหรือผลความคืบหน้าแล้วแต่กรณีแก่ผู้ขอความช่วยเหลือ⁶¹
9. ร่วมจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนและมีส่วนร่วมในการดำเนินการของศูนย์ยุติธรรมชุมชน⁶²

การดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน สามารถอธิบายขั้นตอนเป็นภาพได้ดังภาพที่ 3.2 ขั้นตอนการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน

⁶¹ กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.). (2557). สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, (ร่าง) คู่มือการบริหารศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล. กระทรวงยุติธรรม. กรุงเทพฯ: วิทยุชุมชน, น. 58.

⁶² กรมคุมประพฤติออนไลน์, สืบค้น 23 มิ.ย. 2559,

ภาพที่ 3.2 แผนภูมิขั้นตอนการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน⁶³

⁶³ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, กระทรวงยุติธรรม, อ้างแล้ว
เชิงอรรถที่ 54, น.39

จากภาพที่ 3.2 ขั้นตอนการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเห็นได้ว่าเมื่อคนในชุมชนต้องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากประสบปัญหาอาชญากรรมหรือเกิดความขัดแย้งในเรื่องต่างๆ ภายในชุมชน คนในชุมชนจะทำการติดต่อเข้ามายังเครือข่ายยุติธรรมชุมชน หากเครือข่ายยุติธรรมชุมชนสามารถบริหารจัดการสิ่งที่คนในพื้นที่ประสบปัญหาได้ ข้อขัดแย้งหรือปัญหาในเรื่องดังกล่าวจะยุติลง

ในทางตรงกันข้ามหากเครือข่ายยุติธรรมชุมชนไม่สามารถบริหารจัดการได้ การดำเนินงานจะแบ่งขั้นตอนออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

1. ข้อขัดแย้งหรือปัญหาของคนในชุมชนจะถูกส่งต่อไปยังผู้ประสานงานในชุมชน หากสามารถบริหารจัดการสิ่งที่คนในพื้นที่ประสบปัญหาได้ ข้อขัดแย้งหรือปัญหาในเรื่องดังกล่าวจะยุติลง แต่ถ้าหากไม่สามารถบริหารจัดการสิ่งที่คนในพื้นที่ประสบปัญหาได้ ข้อขัดแย้งหรือปัญหาในเรื่องดังกล่าว จะมีการส่งเรื่องต่อไปยังศูนย์ยุติธรรมชุมชน

2. ข้อขัดแย้งหรือปัญหาของคนในชุมชนจะถูกส่งต่อไปยังศูนย์ยุติธรรมชุมชน หากศูนย์ยุติธรรมชุมชน สามารถบริหารจัดการสิ่งที่คนในพื้นที่ประสบปัญหาได้ ข้อขัดแย้งหรือปัญหาในเรื่องดังกล่าวจะยุติลง

แต่ถ้าหากไม่สามารถบริหารจัดการสิ่งที่คนในพื้นที่ประสบปัญหาได้ ข้อขัดแย้งหรือปัญหาในเรื่องดังกล่าว จะมีการส่งเรื่องต่อไปยังศูนย์ประสานงานยุติธรรมและศูนย์บริการร่วมสำนักงานยุติธรรมจังหวัด หากสามารถบริหารจัดการสิ่งที่คนในพื้นที่ประสบปัญหาได้ ข้อขัดแย้งหรือปัญหาในเรื่องดังกล่าวจะยุติลง

อย่างไรก็ตาม หากไม่สามารถบริหารจัดการสิ่งที่คนในพื้นที่ประสบปัญหาได้ ข้อขัดแย้งหรือปัญหาในเรื่องดังกล่าว จะมีการส่งเรื่องต่อไปกระทรวงยุติธรรมต่อไป

คุณสมบัติของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน มีดังนี้

1. มีสัญชาติไทย
2. อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์
3. เป็นผู้ประกอบอาชีพสุจริต
4. มีชื่อในทะเบียนบ้านในท้องที่ที่ตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนั้น ติดต่อกันมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสองปี

5. เป็นกำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน หรือบุคคลใดที่มีจิตอาสาในการทำงานยุติธรรมชุมชน

6. ผ่านการอบรมของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ตามหลักสูตรที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด ทั้งนี้สำนักงานยุติธรรมจังหวัด อาจพิจารณากำหนดคุณสมบัติได้ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

ข้อกเว้นของการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย 2 ประการดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีอิทธิพลมีชื่อเสียงในทางทุจริต หรือเสื่อมเสียในทางศีลธรรม
2. เป็นผู้ถูกศาลตั้งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ หรือคนไร้ความสามารถ

หรือเป็นบุคคลล้มละลาย ทั้งนี้ สำนักงานยุติธรรมจังหวัด อาจพิจารณากำหนดเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่

การดำเนินการจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนโดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม พบว่ามีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 จำนวนเครือข่ายยุติธรรมชุมชนนับแต่ พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2557 อ้างอิงข้อมูล
โดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

พ.ศ.	จำนวนเครือข่ายยุติธรรมชุมชน
พ.ศ. 2555	80,966 คน ⁶⁴
พ.ศ. 2556	28,056 คน ⁶⁵
พ.ศ. 2557	48,620 คน ⁶⁶
พ.ศ. 2558	69,286 คน ⁶⁷

⁶⁴ กองกิจการชุมชนและบริการสังคม กรมคุมประพฤติ <http://probation.go.th/> วันที่ 30 กันยายน 2555 อ้างถึงในรายงานการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานสำนักงานยุติธรรมจังหวัดประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.

⁶⁵ กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, รายงานการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานสำนักงานยุติธรรมจังหวัดประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2556, น. บทสรุปผู้บริหาร.

⁶⁶ กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, รายงานการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานสำนักงานยุติธรรมจังหวัดประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557, น. บทสรุปผู้บริหาร.

⁶⁷ กระทรวงยุติธรรม, ผลงานรัฐบาลรอบ 6 เดือน รายงานผลการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลรอบ 6 เดือนพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี *บทสรุปผู้บริหาร น.1.*, สืบค้น 1 ม.ค. 2559, <http://www.moj.go.th/intro/07-23042558.pdf>,

จากตารางที่ 3.1 จำนวนเครือข่ายยุติธรรมชุมชนนับแต่ พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2557 อ้างอิงข้อมูลโดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม พบว่าเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของกระทรวงยุติธรรมมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี อย่างในพ.ศ. 2555 จำนวนเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีจำนวน 80,966 คน ต่อมาพ.ศ. 2556 จำนวนเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีจำนวน 28,056 คนจากนั้นพ.ศ. 2557 จำนวนเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีจำนวน 48,620 คน และในปีพ.ศ. 2558 จำนวนเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีจำนวน 69,286 คน

การนำยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของกระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (สป.ยธ.) ผู้ศึกษาวิเคราะห์และสรุปความสำคัญได้ดังนี้

1. เครือข่ายยุติธรรมชุมชนเป็นกระบวนการของการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมอย่างแท้จริง กล่าวคือ การดำเนินงานในรูปแบบเครือข่ายยุติธรรมชุมชนหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและให้ความสำคัญกับชุมชนอย่างแท้จริง เนื่องจากเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเกิดขึ้นได้จากการที่คนในชุมชนที่ต้องการให้ชุมชนเกิดความสงบปราศจากความขัดแย้งและอาชญากรรม จึงได้ตัดสินใจเข้าร่วมเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชน

เหตุผลสำคัญที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้ศึกษาวิเคราะห์ว่ามาจากสาเหตุที่ว่าไม่มีบุคคลใดที่จะรู้จักชุมชน รู้จักปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชนได้ดีกว่าคนในชุมชน ฉะนั้น การลดความขัดแย้งหรือลดปัญหาอาชญากรรมในชุมชนจึงต้องอาศัยความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

การนำยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนสอดคล้องกับทฤษฎีการเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากสมมติฐานของทฤษฎีคือ การลดอาชญากรรมและความเกรงกลัวต่ออาชญากรรมสามารถกระทำได้ โดยคนในชุมชนร่วมกันเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรม การเข้ามามีส่วนร่วมเป็นได้ทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการหรือเป็นครั้งคราว ขณะที่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมบางกลุ่มอาจเข้ามาดำเนินการด้วยการเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชน

2. เครือข่ายยุติธรรมชุมชนคือกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนให้ภาครัฐสามารถดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมชุมชนได้สำเร็จ ถึงแม้ว่าเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดจะมีรูปแบบกิจกรรมคล้ายคลึงกับเครือข่ายหรืออาสาสมัครของกรมคุมประพฤติหรือกรมคุ้มครองสิทธิ แต่กลับไม่ได้เป็นการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อนกันเนื่องจากแต่ละหน่วยงานต่างมีภารกิจเชิงลึกที่แตกต่างกันไป จึงสามารถวิเคราะห์และสรุปได้ว่าเครือข่ายยุติธรรมชุมชนคือการเสริมการทำงานในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมร่วมกันระหว่างหน่วยงาน ซึ่งวิเคราะห์ได้จากบทบาท

หน้าที่บางประการของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน อย่างเช่นการให้ความช่วยเหลือ สงเคราะห์ และบำบัดแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้พ้นโทษ รวมทั้งผู้ถูกคุมประพฤติ ให้กลับตนเป็นพลเมืองดี และไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก

3. บทบาทในการแก้ไขวิกฤตของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก การจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนอยู่ในมิติของการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่ทำหน้าที่ดูแลชุมชน เช่น ดำรงโดยเข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังอาชญากรรม ยาเสพติด การค้าประเวณีในชุมชน และการร่วมกันดูแลผู้ถูกคุมประพฤติ ผู้ได้รับการพักการลงโทษไม่ให้หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำ

2.2 รูปแบบศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ศยช.)

การที่กระทรวงยุติธรรมได้มีนโยบายและยุทธศาสตร์ต่างๆ เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชนนั้น กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนตามนโยบายและยุทธศาสตร์นอกจากการจัดให้มีเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแล้ว ยังมีกลไกสำคัญอีกประการคือการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน

กระทรวงยุติธรรมโดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม มีแผนจะจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนอย่างต่อเนื่องให้ครบทุกตำบลทั่วประเทศ จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมมีนโยบายปรับเปลี่ยนการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนไปจากเดิม กล่าวคือในอดีตมีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ครบทุกตำบลในพื้นที่ตำบลทั่วประเทศ มาเป็นการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ครบทุกตำบลโดยครอบคลุมทุกพื้นที่ตามสถานที่ตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ ปัจจุบันมีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนไปแล้ว จำนวน 7,920 ศูนย์⁶⁸ โดยมีสำนักงานยุติธรรมจังหวัดทำหน้าที่ดูแลและสนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้ศึกษาขอสรุปความหมายของศูนย์ยุติธรรมชุมชนว่าหมายถึง สถานที่ที่เครือข่ายยุติธรรมชุมชนและประชาชนมีความเห็นร่วมกันให้เป็นจัดตั้งเป็นสถานที่สำหรับดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนและเป็นที่ทำงานของคณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชน สถานที่ดังกล่าวควรตั้งอยู่ในชุมชนเพื่อความสะดวกแก่การติดต่อของคนในชุมชน ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่าแนวคิดสำคัญในการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนมาจากปัจจัย 2 ประการ คือ

⁶⁸สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม. (2558). เรื่องจากปก กระทรวงยุติธรรม เผยผลการดำเนินงานรอบ 1 ปี มุ่งนำความ “ยุติธรรมสู่หมู่บ้าน นำบริการรัฐสู่ประชาชน” วารสารยุติธรรม 16 , 2 ประจำปี 2559 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, น.3-9.

1. กรณีที่เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีความเข้มแข็งมากพอ ในการรวมตัวกันทำหน้าที่เกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนจะสามารถจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลได้

2. กระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลขึ้น โดยร่วมมือกับกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดย เพื่อให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลเป็นศูนย์กลางในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงทุกพื้นที่

การดำเนินงานหรือภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนนั้น เนื่องจากสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมยังไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน มีเพียงการใช้กฎหมายในลำดับรองซึ่งอยู่ในรูปแบบของคำสั่งกระทรวงยุติธรรม ดังนั้น การดำเนินงานหรือภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ผู้ศึกษาขอ นำคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 322/2559 ที่ลงวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 เรื่อง การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน มากล่าวถึงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยผู้ศึกษาได้นำคำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ 322/2559 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 ฉบับเต็มมาไว้ในภาคผนวกของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วย

คำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ 322/2559 ที่ลงวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 เรื่อง การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน ได้ระบุถึงการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในช่วงต้นของคำสั่ง ผู้ศึกษาขอสรุปการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ดังนี้

1. สนับสนุนการดำเนินการของส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน

2. เฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐ และการกระทำผิดกฎหมายต่าง ๆ

3. พิจารณาเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรม รับแจ้งเบาะแสข้อมูล การกระทำผิดกฎหมายต่างๆ

4. ใกล้เคียงและประนอมข้อพิพาทในคดีความแพ่งหรือคดีอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ ซึ่งการใกล้เคียงและประนอมข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและประนอมข้อพิพาทในชุมชน

5. ช่วยเหลือ ดูแล ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทำความผิดและอาชญากรรม

6. ช่วยเหลือการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้กระทำความผิดและผู้พ้นโทษ ผู้ถูกคุมประพฤติ ผู้ที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวให้กลับตนเป็นคนดีและไม่กลับไปกระทำความผิดซ้ำ

7. ให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารด้านยุติธรรมชุมชนแก่ประชาชน

นอกจากนี้ คำสั่งดังกล่าวยังได้ระบุให้แต่ละศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน เพื่อให้คล่องตัวและสะดวกในการดำเนินงานและเพื่อประสิทธิภาพในการดำเนินงาน คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนประกอบด้วย

1. ปลัดอำเภอประจำตำบล เป็นประธานกรรมการ
2. พัฒนาการประจำตำบล เป็นกรรมการ
3. ตำรวจชุมชนประจำตำบล เป็นกรรมการ
4. กำนันท้องที่ เป็นกรรมการ
5. นายกองตรีปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบล เป็นกรรมการ
6. ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนเดิม 1 คน (ถ้ามี) เป็นกรรมการ
7. อาสาสมัครแรงงาน อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อาสาสมัครคุมประพฤติ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ประเภทละ 1 คน เป็นกรรมการ
8. นิติกรหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับมอบหมาย กรรมการ และเลขานุการ

ตารางที่ 3.2 จำนวนศูนย์ยุติธรรมชุมชนนับแต่ พ.ศ. พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2557 อ้างอิงข้อมูล
โดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

พ.ศ.	จำนวนศูนย์ยุติธรรมชุมชน
พ.ศ. 2555	777 ศูนย์ ⁶⁹
พ.ศ. 2556	1,061 ศูนย์ ⁷⁰
พ.ศ. 2557	1,343 ศูนย์ ⁷¹

⁶⁹ กองกิจการชุมชนและบริการสังคม กรมคุมประพฤติ <http://probation.go.th/> วันที่ 30 กันยายน 2555 อ้างถึงในกองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม อ้างแล้ว
เชิงอรรถที่ 64.

⁷⁰ กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, อ้างแล้ว
เชิงอรรถที่ 65, น. บทสรุปผู้บริหาร.

⁷¹ กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, อ้างแล้ว
เชิงอรรถที่ 66, น. บทสรุปผู้บริหาร.

จากตารางที่ 3.2 จำนวนศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนับแต่ พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2557 พบว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลของกระทรวงยุติธรรมมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี ดังนี้

พ.ศ. 2555 การจัดตั้งจำนวนศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลจำนวน 777 ศูนย์

พ.ศ. 2556 จำนวนศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลมีจำนวน 1,061 ศูนย์

พ.ศ. 2557 จำนวนศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลมีจำนวนเพิ่มขึ้นมากถึง 1,343 ศูนย์

อนึ่ง จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันกระทรวงยุติธรรมได้มีนโยบายปรับเปลี่ยนการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนจากเดิมจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ครบทุกตำบลในพื้นที่ตำบลทั่วประเทศ มาเป็นการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ครบทุกตำบลโดยครอบคลุมทุกพื้นที่ตามสถานที่ตั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ ซึ่งปัจจุบันมีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนไปแล้ว จำนวน 7,920 ศูนย์

การนำยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ความสำคัญเบื้องต้นไว้เล็กน้อย ในเนื้อหาส่วนนี้ผู้ศึกษาจึงขอทำการวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาเพิ่มเติม ดังนี้

1. ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเปรียบเสมือนหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมหน่วยหนึ่ง เนื่องจากศูนย์ยุติธรรมชุมชนอยู่ในความดูแลของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการบริการด้านยุติธรรมชุมชนในพื้นที่และเพื่อรองรับการดำเนินงานและขับเคลื่อนยุติธรรมชุมชน การบริการด้านยุติธรรมชุมชนในพื้นที่ ครอบคลุม ท้องทะเล และคณะได้กล่าวถึงบทบาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนไว้ในการศึกษาเรื่อง บทบาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปากพะยูน อำเภอกันตัง จังหวัดพัทลุง ว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนคือกลไกสำคัญในการทำหน้าที่ประสานความขัดแย้งระหว่างเหยื่อและผู้เสียหายในการเยียวยาความเสียหายหรือประណอมข้อพิพาทที่เกิดขึ้น

2. การดำเนินงานหรือภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชน เกิดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง พิจารณาได้จากภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีเป้าหมายเพื่อดูแลป้องกันคนในชุมชนและชุมชนจากปัญหาและอาชญากรรมต่างๆ รวมทั้งเป้าหมายในการช่วยเหลือประชาชนทั้งการรับเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและประណอมข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน

3. การจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน ถือเป็น การส่งเสริมในเรื่องของการมีส่วนร่วม การเป็นหุ้นส่วนในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ระหว่างคนในชุมชนกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอย่างแท้จริง พิจารณาได้จากภารกิจที่คณะกรรมการของศูนย์ยุติธรรมชุมชน มิได้มีเพียงเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้นแต่ยังประกอบไปด้วยคนในชุมชนที่มีจิตอาสาอีกด้วย จึงสามารถ

กล่าวได้ว่าการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ก่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อเสริมพลังการขับเคลื่อนยุติธรรมชุมชนให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

เมื่อทำการวิเคราะห์ความสอดคล้องกับทฤษฎี พบว่าการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนสอดคล้องกับทฤษฎีการให้ความสำคัญกับสภาพทางภูมิศาสตร์ด้วยเช่นกัน เนื่องจากทฤษฎีดังกล่าวให้ความสำคัญกับสภาพทางภูมิศาสตร์ และมีมุมมองถึงความสำคัญเกี่ยวกับการที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรเข้ามาช่วยบริหารจัดการหรือมีหน้าที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นหรือชุมชนด้วยซึ่งสัมพันธ์กับการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน

บทบาทในการแก้ไขวิกฤตของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักจากการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน สามารถสรุปได้ว่าอยู่ในมิติของการเป็นสถานที่ดำเนินการของคนในชุมชนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม เพื่อทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินงานของส่วนราชการในการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน การเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การกระทำผิดกฎหมายต่างๆ การรับแจ้งเบาะแสข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ หรือปัญหาความไม่เป็นธรรม การช่วยเหลือ ดูแล ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทำความผิดและอาชญากรรม การมีส่วนร่วมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้ถูกคุมความประพฤติผู้พ้นโทษ ผู้ที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวให้กลับตนเป็นคนดีและไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำ

ฉะนั้น การจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนจึงสามารถช่วยให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนเกิดความสะดวกในการดำเนินงาน และยังเป็นการช่วยควบคุมจำนวนอาชญากรรมและช่วยลดภาระการทำงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

2.3 รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ถือเป็นอีกรูปแบบของการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ เนื่องจากสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมได้ถือว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นภารกิจสำคัญตามกระบวนการยุติธรรมชุมชนทั้งยังสอดคล้องกับภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนและบทบาทของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนอีกด้วยจึงสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรมชุมชนคือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

กระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินการจัดตั้งหน่วยบริการประชาชนสำหรับรับบริการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยกัน 2 แห่ง ได้แก่ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดและศูนย์ยุติธรรมชุมชน

1. การไถ่เกลี่ยข้อพิพาทโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัด เมื่อใดที่ประชาชนเข้ามาร้องเรียน ร้องทุกข์ต่อสำนักงานยุติธรรมจังหวัด หากเจ้าหน้าที่พิจารณาแล้วเห็นว่าลักษณะคดีอยู่ในเงื่อนไขที่สามารถดำเนินการไถ่เกลี่ยได้ ได้แก่

1) คดีแพ่ง หมายรวมถึงคดีแพ่งที่มีข้อพิพาท และคดีแพ่งที่ไม่มีข้อพิพาท ตลอดจนคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา

2) คดีอาญาที่สามารถยอมความกันได้ตามประมวลกฎหมายอาญา

3) คดีอาญาที่กฎหมายให้เป็นความผิดอันยอมความ เมื่อผู้เสียหายและผู้ต้องหาเป็นญาติกันตามมาตรา 71

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสามารถจัดให้มีการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทขึ้นได้ การไถ่เกลี่ยข้อพิพาท ถือเป็นอำนาจหน้าที่ประการหนึ่งของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ดำเนินการโดยกลุ่มอำนวยความสะดวกยุติธรรมและนิติการ

สำหรับรูปแบบและวิธีการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด เนื่องจากยังไม่มียกยัญญัติเกี่ยวกับการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทตามแนวคิดของยุติธรรมชุมชน ในทางปฏิบัติผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทจึงประกอบไปด้วย 3 ฝ่าย ได้แก่

1) คู่กรณี

2) ผู้ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นคนกลาง สามารถเป็นบุคคลใดก็ได้ที่มีความเป็นกลาง อาทิ ยุติธรรมจังหวัด ผู้อำนวยการคุมประพฤติจังหวัด ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ หรือบุคคลที่คู่กรณีมีความไว้วางใจ จำนวนผู้ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถมีจำนวนเท่าใดก็ได้

3) พยานในการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งจะมีจำนวนเท่าใดก็ได้เช่นกัน

ผลของการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทหากไม่สามารถดำเนินการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทได้สำเร็จ คดีจะกลับเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักต่อไป แต่หากสามารถไถ่เกลี่ยข้อพิพาทได้สำเร็จ คดีดังกล่าวจะออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักทันทีและคู่กรณีมีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อกันตามบันทึกข้อตกลงการไถ่เกลี่ยระงับข้อพิพาท

แต่อย่างไรก็ตาม หากคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงการไถ่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของกระทรวงยุติธรรมโดยสำนักปลัดกระทรวงยุติธรรมคู่กรณีอีกฝ่ายไม่สามารถบังคับให้คู่กรณีปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงการไถ่เกลี่ยระงับข้อพิพาทได้ แต่คู่กรณีสามารถใช้บันทึกข้อตกลงการไถ่เกลี่ยระงับข้อพิพาท เป็นหลักฐานในการตั้งเรื่องเพื่อไปดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมต่อไปได้ เว้นแต่ในบันทึกข้อตกลงการไถ่เกลี่ยระงับข้อพิพาทจะมีการระบุข้อยกเว้นไว้ อนึ่ง ในบันทึกข้อตกลงการไถ่เกลี่ยระงับข้อพิพาทดังกล่าวหากนำไป

ดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมต่อไป ผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและผู้ที่เป็นพยานในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีหน้าที่ต้องเป็นพยานศาลหากมีร้องขอให้เป็นพยานต่อศาล

อนึ่ง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัดมีอำนาจจำกัดในการดำเนินการภารกิจต่างๆ ตามที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น ดังนั้น ข้อพิพาทใดอยู่นอกเหนืออำนาจสำนักงานยุติธรรมจังหวัดจะดำเนินการส่งเรื่องพิพาทไปยังหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ต่อไป

2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชน หากพิจารณาจากคำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ 322/2559 เรื่อง การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน ลงวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 พบว่าข้อ 3.4 นั้น ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีบทบาทหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตามที่คู่กรณีร้องขอเกี่ยวกับความแฟ้งหรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ โดยให้ดำเนินการตามกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือจัดการความขัดแย้งในชุมชน ทั้งนี้ การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและประนอมข้อพิพาทในชุมชน

รูปแบบและวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมทั้งผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นไปในลักษณะเดียวกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัด เนื่องจากยังไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามแนวคิดของยุติธรรมชุมชนเช่นเดียวกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ผู้ศึกษาขออธิบายและสรุปเรื่องของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพิ่มเติม กล่าวคือ ในทางปฏิบัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะประกอบไปด้วย 3 ฝ่ายเช่นเดียวกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ได้แก่

- 1) คู่กรณี
- 2) ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นคนกลางซึ่งจะมีจำนวนเท่าใดก็ได้และจะเป็นบุคคลใดก็ได้เช่นกัน แต่ต้องเป็นบุคคลที่วางตัวเป็นกลางและมีความประสงค์ให้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เช่น ยุติธรรมจังหวัด ผู้อำนวยการคุมประพฤติจังหวัด ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ หรือบุคคลที่คู่กรณีมีความไว้วางใจ นอกจากนี้ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระดับของศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่แตกต่างจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด คือยังหมายถึงเครือข่ายยุติธรรมชุมชน หรือคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้เช่นกัน

- 3) พยานในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งจะมีจำนวนเท่าใดก็ได้

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชน มีข้อสังเกตว่าการดำเนินการไกล่เกลี่ยจะมีเจ้าหน้าที่ของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินงานโดยเจ้าหน้าที่ของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด อาทิ ยุติธรรมจังหวัด นิติกรประจำสำนักงานยุติธรรมจังหวัด

อาจเป็นผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ยหรือเป็นพยานในการไกล่เกลี่ย เนื่องจากศูนย์ยุติธรรมชุมชน อยู่ในความดูแลของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด

บทบาทในการแก้ไขวิกฤตของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักจากการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สามารถสรุปได้ว่าอยู่ในมิติของการลดจำนวนคดีในกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ เนื่องจากเมื่อประชาชนเข้ามาติดต่อขอความช่วยเหลือจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัดและศูนย์ยุติธรรมชุมชน เมื่อเจ้าหน้าที่หรือเครือข่ายยุติธรรมชุมชนพิจารณาแล้วเห็นว่าลักษณะคดีอยู่ในเงื่อนไขสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ย่อมสามารถจัดให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขึ้นได้ทันที วิธีการและเงื่อนไขในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นไปตามที่ผู้ศึกษาได้กล่าวถึงแล้วข้างต้น

ตารางที่ 3.3 จำนวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนและโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัด พ.ศ. 2556 - พ.ศ. 2557 อ้างอิงข้อมูลโดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

พ.ศ.	จำนวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท(ราย)	ร้อยละ
พ.ศ. 2556 ⁷²	1,760	
การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.)	1,030	58.52
การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล	730	41.48
พ.ศ. 2557 ⁷³	2,106	
การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.)	1,366	64.86
การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล	740	35.14

จากตารางที่ 3.3 จำนวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนและโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) พ.ศ. 2556 - พ.ศ. 2557 เห็นได้ว่า พ.ศ. 2556 มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งสิ้น 1,760 ราย จำแนกเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.)

⁷² กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 65 และ 70.

⁷³ กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 66 และ 71.

1,030 ราย คิดเป็นร้อยละ 58.52 การไถ่เกี่ยซื้อพิพาทโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชน 730 ราย คิดเป็นร้อยละ 41.48

ต่อมา พ.ศ. 2557 การไถ่เกี่ยซื้อพิพาทมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น มีการไถ่เกี่ยซื้อพิพาททั้งสิ้น 2,106 ราย จำแนกเป็นการไถ่เกี่ยซื้อพิพาทโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) จำนวน 1,366 ราย คิดเป็นร้อยละ 64.86 การไถ่เกี่ยซื้อพิพาทโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล 740 ราย คิดเป็นร้อยละ 35.14

2.3.1 ตัวอย่างกรณีศึกษาการไถ่เกี่ยซื้อพิพาทจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัด

ตัวอย่างเกี่ยวกับการไถ่เกี่ยซื้อพิพาทส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค (กองพัฒนายุติธรรมชุมชน หรือ กยช. เดิม) ได้เสนอตัวอย่างเป็นกรณีศึกษาการไถ่เกี่ยซื้อพิพาทจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัดไว้ด้วยกันหลายกรณีศึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอนำเสนอตัวอย่างกรณีศึกษาการไถ่เกี่ยซื้อพิพาทจำนวน 1 ตัวอย่างซึ่งเป็นตัวอย่างกรณีศึกษาการไถ่เกี่ยซื้อพิพาทจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือ และเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องในการศึกษาจึงเป็นการยกเนื้อหาเพื่ออ้างอิงโดยมิได้เรียบเรียงข้อความใหม่แต่ประการใด แต่อย่างไรก็ตามวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอสงวนชื่อสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ชื่อและนามสกุลที่ปรากฏในตัวอย่างกรณีศึกษาดังกล่าว

ตัวอย่างกรณีศึกษาการไถ่เกี่ยซื้อพิพาทจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือ

กรณีพิพาท : เรื่องค่าไฟฟ้าน้ำประปาหมู่บ้าน

1. ข้อเท็จจริง/กรณีพิพาท

นาย...สงวนชื่อ... (ผู้ร้อง) ประธานกรรมการบริหารประปาหมู่บ้าน 6 ตำบล... สงวนชื่อ...อำเภอ...สงวนชื่อ...จังหวัด...สงวนชื่อ... ได้เข้ารับปรึกษากฎหมายจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัด โดยแจ้งว่าได้รับมอบหมายและการส่งมอบเอกสารการเงินจากนาย...สงวนชื่อ... คณะกรรมการชุดเดิม ซึ่งมีเงินคงค้างที่จะต้องชำระค่าไฟฟ้า ก่อนส่งมอบงาน จำนวนเงิน 139,028.67 บาท

2. ประเด็นที่ประชาชนขอให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดช่วยเหลือ

ผู้ร้องได้ขอให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายและเชิญฝ่าย นาย...สงวนชื่อ... และคณะกรรมการชุดเดิมมาเจรจาไถ่เกี่ยเพื่อตกลงกันให้รับผิดชอบชำระเงินค่าไฟฟ้าที่ยังคงค้างอยู่

3. หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ตามหลักกฎหมายอาญาความผิดฐานข่มขืน มาตรา 352 บัญญัติว่า ผู้ใดครอบครองทรัพย์ซึ่งเป็นของผู้อื่น หรือซึ่งผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยเบียดบังเอาทรัพย์นั้นเป็นของตนหรือบุคคลที่สาม โดยทุจริตผู้นั้นกระทำความผิดฐานข่มขืน

ตามหลักกฎหมายแพ่ง ลักษณะ 17 ประนีประนอมยอมความ มาตรา 850 บัญญัติว่า อันว่าประนีประนอมยอมความนั้น คือ สัญญาซึ่งผู้เป็นคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายระงับข้อพิพาทอันใดอันหนึ่งซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นนั้น ให้เสร็จไปด้วยตกลงยอมผ่อนผันให้แก่กัน

4. ผลการดำเนินการใกล้เคียง

เมื่อได้รับเรื่องของผู้ร้อง เจ้าหน้าที่ได้ทำหน้าที่จัดทำหนังสือเชิญผู้ถูกร้องและผู้เกี่ยวข้อง เข้าร่วมการเจรจาไกล่เกลี่ย กำหนดวัน เวลา สถานที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สรุปผลการไกล่เกลี่ย คู่กรณีทั้งสองฝ่ายตกลงยินยอมกันด้วยความสมัครใจ เป็นที่ยุติ ดังนี้

1) นาย...สงวนชื่อ... ตกลงยินยอมชำระเงินที่ยังคงค้างอยู่จำนวนเงิน 40,000 บาท โดยขอผ่อนชำระเป็นรายเดือนๆ ละไม่น้อยกว่า 1,500 บาท

2) นาย...สงวนชื่อ... (เหรียญกษาปณ์) ตกลงยินยอมชำระเงินที่ยังคงค้างอยู่จำนวน 40,000 บาท โดยขอผ่อนชำระเป็นรายเดือนๆ ละไม่น้อยกว่า 2,000 บาท

3) การชำระเงินให้นำเข้าบัญชีเงินฝากธนาคาร ...สงวนข้อมูล... หากมีการผิดนัดๆ หนึ่งนัดใดให้ถือผิดนัดทั้งหมด ยินยอมให้บังคับคดี พร้อมเสียดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี ตามกฎหมาย

จึงได้ทำบันทึกการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทไว้เป็นหลักฐานให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายถือไว้คนละ 1 ฉบับ

5. ค่าใช้จ่ายในการใช้ยุติธรรมทางเลือกรับยุติธรรมกระแสหลัก

จากการนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางเลือก สามารถช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายได้จากทุนทรัพย์ 139,028.67 บาท⁷⁴

⁷⁴ กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, *เพิ่งอ้าง*.

ตารางที่ 3.4 เปรียบเทียบงบประมาณค่าใช้จ่ายในการใช้ยุทธธรรมทางเลือกกับยุทธธรรมกระแสหลัก จากตัวอย่างกรณีศึกษาการไถ่เก็ลยข้อพิพาทจากสำนักงานยุทธธรรมจังหวัดหนึ่งทาง ภาคเหนือกรณีพิพาท : เรื่องค่าไฟฟ้า น้ำประปาหมู่บ้าน

เปรียบเทียบงบประมาณค่าใช้จ่ายในการใช้ยุทธธรรมทางเลือกกับยุทธธรรมกระแสหลัก		
งบประมาณ/ค่าใช้จ่าย	การใช้ยุทธธรรมกระแสหลัก	การใช้ยุทธธรรมทางเลือก
● ค่าธรรมเนียมศาล	คดีที่มีค่าขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นเงินได้ อัตราร้อยละ 2 ของทุนทรัพย์ที่ฟ้อง ทุนทรัพย์ 139,028.67 บาท (ทุนทรัพย์ในการประเมินจากการคำนวณ ทรัพย์สินที่พิพาท โดยประมาณ 139,025.67 บาท) คิดเป็นเงิน 2,780 บาท	ไม่เสียค่าใช้จ่าย
● ค่าทนายความ	คิดเป็นเงิน 25,000 บาท	ไม่เสียค่าใช้จ่าย
● ค่าเดินทาง	ขึ้นอยู่กับระยะทางและจำนวนครั้งที่ศาลนัด	ประมาณ 300 บาท (เดินทางมาเข้าร่วมไถ่เก็ลยระงับข้อพิพาท ณ สำนักงานยุทธธรรมจังหวัด)
● ค่าใช้จ่ายอื่นๆ	ค่าเตรียมเอกสาร ค่าสืบพยานหลัก ฐานนอกศาล ค่าส่งหมายต่างๆ เช่น ส่งหมายเรียกพยาน หมายจำเลย เป็นต้น	ไม่เสียค่าใช้จ่าย
● ระยะเวลา	-	ระยะเวลาในการใช้ยุทธธรรมทางเลือก ประมาณ 1 วัน
รวมทั้งสิ้น	ค่าใช้จ่ายโดยประมาณ 27,780 บาท	ค่าใช้จ่ายโดยประมาณ 300 บาท

จากกรณีศึกษาเห็นได้ว่าการนำยุทธธรรมชุมชนใช้ โดยอาศัยเครื่องมือคือการไถ่เก็ลยข้อพิพาทสามารถลดจำนวนคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการยุทธธรรมกระแสหลักได้จริง อีกทั้งประโยชน์ด้านงบประมาณค่าใช้จ่ายในการใช้ยุทธธรรมทางเลือกสามารถช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายให้กับคู่กรณี ตลอดจนงบประมาณของประเทศได้จำนวนมาก

อย่างไรก็ตาม แม้การไถ่เกลี่ยข้อพิพาทมีความสำคัญในการเป็นเครื่องมือหรือกลไกของการดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรมชุมชน แต่การไถ่เกลี่ยข้อพิพาทตามกระบวนการยุติธรรมชุมชน หรือการไถ่เกลี่ยโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัดหรือศูนย์ยุติธรรมชุมชนกลับไม่ได้มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจการดำเนินการหรือวางรูปแบบการไถ่เกลี่ยตามกฎหมายแต่อย่างใด

2.3.2 ตัวอย่างบันทึกข้อตกลงการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท ดังภาพที่ 3.3⁷⁵

⁷⁵ กองพัฒนายุติธรรมชุมชน(กยช.), สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 61, น. 128 และ 130.

บันทึกข้อตกลงการไกล่เกลี่ยรับข้อพิพาท

หน่วยงาน : ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ศูนย์ไกล่เกลี่ยรับข้อพิพาท.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....โทรศัพท์.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ระหว่าง {ผู้ร้อง
.....คู่กรณี

ข้อพิพาท/ข้อหา/ฐานความผิด..... ประเภท : คดีแพ่ง คดีอาญา

๑.ข้าพเจ้า/บริษัท.....โดย.....

ผู้มีอำนาจกระทำการแทน อยู่บ้านเลขที่/สำนักงานตั้งอยู่เลขที่.....หมู่ที่.....ซอย.....ถนน.....
ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์.....E-mail:.....ซึ่งต่อไปเรียกว่า “ผู้ร้อง” ฝ่ายหนึ่ง กับ

๒.ข้าพเจ้า/บริษัท.....โดย.....

ผู้มีอำนาจกระทำการแทน อยู่บ้านเลขที่/สำนักงานตั้งอยู่เลขที่.....หมู่ที่.....ซอย.....ถนน.....
ตำบล/แขวง.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์.....E-mail:.....ซึ่งต่อไปเรียกว่า “คู่กรณี” อีกฝ่ายหนึ่ง

ขอทำบันทึกข้อตกลงการไกล่เกลี่ยรับข้อพิพาทต่อหน้าผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งมีข้อความตามที่กล่าวต่อไปนี้

- ๑.....
- ๒.....
- ๓.....
- ๔.....
- ๕.....

หากผู้หนึ่งผู้ใดไม่ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงดังกล่าวข้างต้น ยินยอมให้อีกฝ่ายหนึ่งดำเนินคดีทางแพ่งและทางอาญาได้
อนึ่ง ในการที่บันทึกข้อตกลงกันในครั้งนี้ คู่กรณีได้ทำบันทึกข้อตกลงกันด้วยความสมัครใจทั้งสองฝ่ายไม่มีผู้หนึ่งผู้ใด บังคับ ชูเชิญ
หลอกลวง หรือให้สัญญาใดๆ และในการที่บันทึกข้อตกลงครั้งนี้ไม่มีผู้ไกล่เกลี่ยท่านใดเข้าไปมีส่วนได้ส่วนเสียแต่อย่างใด
บันทึกข้อตกลงนี้ทำขึ้นมาสามฉบับ มีข้อความถูกต้องตรงกัน ทั้งสองฝ่ายได้ทราบและเข้าใจข้อความโดยตลอดดีแล้ว เห็นว่าตรงตาม
เจตนาของทั้งสองฝ่าย จึงได้ลงลายมือชื่อ และประทับตรา (ถ้ามี) ไว้เป็นสำคัญต่อหน้าผู้ไกล่เกลี่ยและพยานไว้เป็นสำคัญ และต่างยึดถือไว้
ฝ่ายละหนึ่งฉบับรวมถึงผู้ไกล่เกลี่ย

ลงชื่อ.....ผู้ร้อง (.....)	ลงชื่อ.....คู่กรณี (.....)
ลงชื่อ.....ผู้ไกล่เกลี่ย (.....)	ลงชื่อ.....ผู้ไกล่เกลี่ย (.....)
ลงชื่อ.....ผู้ไกล่เกลี่ย (.....)	ลงชื่อ.....พยาน (.....)
ลงชื่อ.....พยาน (.....)	ลงชื่อ.....พยาน (.....)

ภาพที่ 3.3 บันทึกข้อตกลงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

3. บทบาทในการแก้ไขวิกฤตกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักของกระบวนการยุติธรรมชุมชน

บทบาทในการแก้ไขวิกฤตกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักของกระบวนการยุติธรรมชุมชน นอกจากที่ผู้ศึกษาได้สรุปไว้ในช่วงท้ายของการนำรูปแบบยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ผู้ศึกษาขอทำการวิเคราะห์เพิ่มเติมและสรุปว่าการที่กระทรวงยุติธรรมโดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้เพื่อแก้ปัญหาภาวะวิกฤตของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมาจากฐานแนวความคิด 3 ประการ

1. ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมส่วนหนึ่งมาจากความขัดแย้งในชุมชน หากความขัดแย้งเพียงเล็กน้อยในชุมชนต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักทุกกรณี ย่อมต้องส่งผลกระทบต่อหลายประการ อาทิ การสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเวลาที่คู่กรณีต้องเสียไปเมื่อมีการฟ้องร้องคดี หรือจำนวนปริมาณคดีในกระบวนการยุติธรรมที่เพิ่มขึ้น รวมทั้งความขัดแย้งที่ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องแม้จะสิ้นสุดการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักแล้ว

2. ชุมชนคือพื้นที่ที่ปัญหาสังคมหรืออาชญากรรมได้เกิดขึ้น หากคนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับกระทรวงยุติธรรม เพื่อร่วมกันหาแนวทางป้องกันปัญหาและควบคุมอาชญากรรมมิให้เกิดขึ้นในชุมชนย่อมเป็นสิ่งที่ดี

แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมนี้สอดคล้องกับที่ยศศักดิ์ โกศัยกานนท์ ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทางอาญาของคนไทย ผลการวิจัยสรุปว่า คนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกทางอาญากับรัฐได้ในรูปแบบของการจัดกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่ก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมด้วยการป้องกันควบคุมอาชญากรรมไม่ให้เกิดขึ้นในชุมชน หรือภายหลังจากเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้ว อย่างการรับตัวผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคม

3. การเข้ามามีส่วนร่วมนี้คือการมีส่วนร่วมในกระบวนการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือปฏิบัติ โดยกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกทางอาญา อาทิ การจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน การเยียวยาความเสียหายให้กับเหยื่อและชุมชน

ฉะนั้น กลไกการดำเนินงานของกระบวนการต่างๆ ตามแนวคิดของยุติธรรมชุมชนย่อมสามารถนำมาใช้ควบคู่กับการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และช่วยแก้ไขวิกฤติบางประการที่เกิดจากการใช้กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอย่างเคร่งครัดได้ อาทิ ลดจำนวนปริมาณคดีในกระบวนการยุติธรรม ลดจำนวนผู้ต้องราชทัณฑ์ ลดงบประมาณที่ต้องใช้

ในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสามารถช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก และรวดเร็ว

4. การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ของต่างประเทศ

การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม ไม่ได้มีเพียงแต่ประเทศไทยเท่านั้น ในต่างประเทศได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้เช่นเดียวกัน จากการศึกษาผู้ศึกษาวิเคราะห์ว่าเหตุผลที่ต่างประเทศได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้นั้น ไม่ได้แตกต่างจากประเทศไทยมากนักคือภาวะวิกฤตของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ซึ่งการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้นี้สามารถนำมาใช้ได้กับระบบกฎหมายทุกระบบ ทั้งระบบกฎหมายแบบ Common Law และระบบกฎหมาย Civil Law

ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์และสรุปถึงวัตถุประสงค์ที่ต่างประเทศนิยมนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ ดังนี้

1. ยุติธรรมชุมชนสามารถเอื้อประโยชน์ให้คนในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้น เพราะในต่างประเทศได้นำเอากระบวนการยุติธรรมชุมชนใช้ในลักษณะกระจายอำนาจไปยังพื้นที่ห่างไกล ทำให้ลดปัญหาความไม่สะดวกในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเฝ้าระวังและป้องกันอาชญากรรม เพื่อสร้างความปลอดภัยให้กับคนในชุมชน

3. ลดความขัดแย้งในชุมชน เนื่องจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้คนในชุมชนสามารถเข้าใจกันได้มากขึ้นและทำให้ชุมชนสงบสุข

จากการทบทวนเกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ของต่างประเทศผู้วิจัยพบว่าสามารถจำแนกการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ได้ 2 กลุ่ม ดังตารางตารางที่ 3.5

ตารางที่ 3.5 การจัดกลุ่มของประเทศที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม

การจัดกลุ่ม	ประเทศที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม
กลุ่มที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้โดยตรง	ประเทศไทย สหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และสหราชอาณาจักร
กลุ่มที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์	ประเทศไทย สาธารณรัฐเกาหลี และประเทศฟิลิปปินส์

จากตารางที่ 3.5 การจัดกลุ่มประเทศที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม พบว่า ประเทศไทยมีการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมโดยตรงและขณะเดียวกัน ได้มีการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในลักษณะของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอีกด้วย

สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และสหราชอาณาจักรมีการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมโดยตรงเช่นเดียวกับประเทศไทย ส่วนสาธารณรัฐเกาหลี และประเทศฟิลิปปินส์มีการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมในรูปแบบการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ ในลักษณะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเช่นเดียวกับประเทศไทย

4.1 กลุ่มที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้โดยตรง

4.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกานำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาอย่างเด่นชัดในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1990 เนื่องจากว่าได้ประสบกับปัญหาภาวะวิกฤตกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก จึงนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้เพื่อแก้ไขวิกฤต เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ และเพื่อลดปัญหาการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนที่ไม่สะดวกในการติดต่อกับภาครัฐรวมทั้งเพื่อเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน

สหรัฐอเมริกาได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนไปใช้ในหลายมลรัฐอย่างเช่น มลรัฐแคลิฟอร์เนีย มลรัฐออเรกอนหรือเมือง Vermont วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอยกตัวอย่างการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ใน ดังนี้

1. Vermont รัฐบาลเมือง Vermont ได้มีการจัดตั้ง Community Reparative Bonds นับแต่ปี ค.ศ. 1995 เพื่อทำหน้าที่ดำเนินการกับความผิดที่ไม่ได้ร้ายแรง (Minor Non-Violence Offender) เหตุผลที่รัฐบาล Vermont ได้จัดตั้ง Community Reparative Bonds เนื่องจากว่า รัฐบาลประสบภาวะวิกฤตอย่างที่หลายประเทศทั่วโลกต้องประสบซึ่งหมายถึงภาวะจำนวนนักโทษ ที่มีจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้รัฐบาลต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการบริหารจัดการด้านงานราชทัณฑ์ ได้แก่

- 1) งบประมาณในการดูแลผู้ต้องขัง ทั้งด้านอาหาร การรักษาพยาบาล
- 2) สวัสดิการของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ทำหน้าที่ดูแลผู้ต้องขัง
- 3) การสร้างเรือนจำใหม่เพื่อให้เพียงพอต่อจำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้น

อย่างต่อเนื่อง

จากผลกระทบข้างต้น ส่งผลให้รัฐบาลต้องหาแนวทางสำหรับการบริหารจัดการภาวะวิกฤตดังกล่าว รัฐบาลจึงดำเนินการสำรวจความเห็นจากประชาชนในการหาแนวทางแก้ไขจากการสำรวจพบว่า ประชาชนต่างมีความต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา กับภาครัฐ โดยประชาชนต้องการให้รัฐบาลเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทร่วมในการตัดสินใจลงโทษผู้กระทำความผิดในคดีที่ไม่ได้ร้ายแรง อีกทั้งประชาชนยังได้สนับสนุนให้รัฐบาล จัดตั้ง Community Reparative Bonds ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ดำเนินการกับความผิดที่ไม่ได้ร้ายแรงอีกด้วย กลไกการดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนของเมือง Vermont จำแนกได้ 2

ลักษณะ ดังนี้

1) กลไกการดำเนินงานของ Community Reparative Bonds การที่ผู้กระทำความผิดจะเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมชุมชนได้ต้องเข้าเงื่อนไข 3 ประการ คือ

(1) การกระทำความผิดที่เกิดขึ้นต้องเป็นการกระทำความผิดเล็กน้อย ในคดีที่ไม่ร้ายแรง

(2) ต้องมีการจับกุมผู้กระทำความผิดได้และผู้กระทำความผิดต้องปรากฏตัวต่อศาล

(3) ผู้กระทำความผิดยินยอมเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมชุมชน เมื่อใดที่ปรากฏว่าได้เข้าเงื่อนไขทั้ง 3 ประการศาลจะมีคำสั่งเพื่อเป็นการลงโทษซึ่งสามารถถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของคำสั่งคุมความประพฤติ ซึ่งจะมีเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องในคำสั่งคุมความประพฤติ เช่น การทำงานบริการสังคม การเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาพฤตินิสัย เป็นต้น

2) กลไกการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระบวนการยุติธรรมชุมชนของเมือง Vermont จะมีกลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งอยู่ในรูปแบบของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ทำหน้าที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานของยุติธรรมชุมชน อาทิ การทำหน้าที่ร่วมประชุมกับผู้กระทำความผิดที่ศาล ได้มีคำสั่งคุมความประพฤติร่วมกับเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เพื่อให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนได้เข้าช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดเกิดความตระหนักในผลลัพธ์จากการกระทำของตนและได้สำนึกในการกระทำความผิด ตลอดจนการเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม การร่วมลงโทษผู้กระทำความผิดร่วมกับศาล

วัตถุประสงค์เครือข่ายยุติธรรมชุมชนเมือง Vermont จำแนกได้ 3 ลักษณะ ได้แก่

- 1) การสร้างส่งเสริม ช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดรู้สำนึกถึงการกระทำของตนเองและผลกระทบที่มีต่อเหยื่อและตัวผู้กระทำความผิด
- 2) การทำหน้าที่ในเชิงของคำสั่งคุมความประพฤติ เช่น การเขียนเรียงความถึงการกระทำความผิดของตน สาเหตุของการกระทำ ผลลัพธ์จากการกระทำความผิด
- 3) การเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม ในส่วนของเหยื่ออาชญากรรมนั้น มีข้อสังเกตว่าการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเมือง Vermont ไม่ได้เปิดโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมากนัก เนื่องจากขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน

เครือข่ายยุติธรรมชุมชนเมือง Vermont ประกอบด้วย

1) อาสาสมัครจากชุมชนจำนวน 3-5 คน คุณสมบัติคือต้องเป็นผู้ที่ผ่านการอบรมในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ทั้งกฎหมายเบื้องต้นและด้านยุติธรรมชุมชน จำนวน 15 ชั่วโมงและต้องได้ร่วมเข้าสังเกตการณ์การประชุมจากเครือข่ายอื่นๆ มาแล้ว อีกทั้งต้องได้รับการอบรมอย่างต่อเนื่อง

2) ผู้กระทำความผิด

2. มลรัฐออเรกอนกระบวนการยุติธรรมชุมชนของมลรัฐออเรกอน มีรากฐานแนวคิดมาจากการเชื่อมโยงผู้กระทำความผิดกับชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งจะส่งผลคือสามารถป้องกันการกระทำความผิดได้ตลอดเวลาและทุกชุมชน ฉะนั้น ยุติธรรมชุมชนของมลรัฐออเรกอนจะอยู่ในลักษณะของการประสานระหว่างปัจจัย 3 อย่างไว้ด้วยกัน ได้แก่

1) ความปลอดภัยของชุมชนกับความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดต่อชุมชน

2) เหยื่ออาชญากรรม

3) การส่งเสริมและช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดไม่กระทำผิดซ้ำ

การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ของมลรัฐออเรกอน มีข้อสังเกตว่า ยุติธรรมชุมชนกับการคุมประพฤติมีความสัมพันธ์กันอย่างมากรวมถึงอาจเรียกได้ว่าเป็นการบูรณาการ การดำเนินงานร่วมกัน กล่าวคือ ได้มีการเปลี่ยนชื่อสำนักงานคุมประพฤติ (Department of Probation) เป็นสำนักงานยุติธรรมชุมชน (Department of Community Justice) อีกทั้งยังได้เปลี่ยน ตำแหน่งผู้ปฏิบัติงานเดิมคือพนักงานคุมประพฤติ (Probation Officer) มาเป็นพนักงานยุติธรรม ชุมชน (Community Justice Officer) อีกด้วย

วัตถุประสงค์เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมลรัฐออเรกอนที่ได้ประสานการ ดำเนินการจากการคุมประพฤติมาสู่ยุติธรรมชุมชน จำแนกได้ดังนี้

1) ลดอาชญากรรมทั้งอาชญากรรมที่เกิดขึ้นใหม่และอาชญากรรมที่เกิด จากการกระทำผิดซ้ำ โดยใช้เครื่องมือสำคัญคือการสอดส่องพฤติกรรมมิให้ผู้กระทำความผิด กลับไปมีพฤติกรรมเดิมอันอาจส่งผลให้เกิดโอกาสในกระทำผิด

2) แนวทางการลงโทษผู้กระทำความผิดยังเป็นแนวทางของทางเลือก ในการลงโทษ และการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดต้องมีแนวทางที่หลากหลาย

3) ส่งเสริม ให้ความรู้และผลักดันให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใน ชุมชนและกระบวนการยุติธรรมชุมชน รวมทั้งการเปิดโอกาสให้เหยื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วม สร้างความปลอดภัยให้กับชุมชน

4) สร้างสัมพันธ์กับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชน

ตัวอย่างการดำเนินการของสำนักงานยุติธรรมชุมชน (Department of Community Justice) มลรัฐออเรกอน

1) สำนักงานยุติธรรมชุมชนเขตเดชิวท (Deschutes County Community Justice) สำหรับสำนักงานยุติธรรมชุมชนเขตเดชิวทนั้น ถือได้ว่าเป็นสำนักงานยุติธรรมชุมชนที่ดำเนินการ โครงการยุติธรรมชุมชนนำร่อง (Reinventing a Department) ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการดำเนิน โครงการนำร่องจาก National Institute of Corrections จากที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่าการดำเนินงาน ด้านยุติธรรมชุมชนได้มีการบูรณาการการดำเนินงานกับการคุมประพฤติ จึงส่งผลให้พนักงานคุม ประพฤติซึ่งหมายถึงพนักงานยุติธรรมชุมชน สามารถจำแนกประเภทและลักษณะการดำเนินงาน ดังนี้

(1) Accountability Team มีอำนาจหน้าที่ในการประสานงานกับผู้กระทำ ความผิดและศาล

(2) Community Outreach Team มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนิน โครงการต่างๆ ร่วมกับชุมชน โดยดำเนิน โครงการร่วมกับผู้ถูกคุมความประพฤติและเยาวชนที่มีความเสี่ยง ในการกระทำความผิด เช่น การให้ผู้ถูกคุมความประพฤติมีโอกาสทำงานเพื่อนำรายได้ไปชดใช้ให้กับเหยื่อ แต่เป็นการทำงานภายใต้โปรแกรมที่ถูกกำหนดขึ้นจากเจ้าหน้าที่เท่านั้น

(3) Restoration Team มีอำนาจหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสำหรับ ความผิดเล็กน้อยแทนศาลและผลักดันให้ผู้กระทำความผิดได้ชดใช้ความเสียหายต่อเหยื่อ

ผลการดำเนินงานสำนักงานยุติธรรมชุมชนเขตเศรษฐกิจ สามารถสร้างทัศนคติเชิงบวกให้กับผู้ถูกคุมความประพฤติในการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ขึ้น เพราะผู้ถูกคุมความประพฤติได้ผ่านกระบวนการรับรู้ถึงผลลัพธ์จากการกระทำของตนเองว่าสร้างความเสียหายให้กับเหยื่อและชุมชนอย่างไร จึงเป็นแรงผลักดันให้ผู้ถูกคุมความผิดอยากเป็นส่วนร่วมในการดูแลชุมชนของตน

2) สำนักงานยุติธรรมชุมชนเขตแฉะสัน (Deschutes County Community Justice) ภารกิจสำคัญของสำนักงานยุติธรรมชุมชนเขตแฉะสัน มีดังนี้

- (1) คุมประพฤติผู้กระทำความผิดและผู้พักการลงโทษที่เป็นผู้ใหญ่
 - (2) คุมประพฤติเยาวชน รวมทั้งผู้กระทำความผิดในสถานกักกัน
 - (3) ดำเนินงานในศูนย์พักพิง
 - (4) สร้างสัมพันธ์กับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชน
- สำนักงานยุติธรรมชุมชนเขตแฉะสันมีเป้าหมายการดำเนินงาน ดังนี้
- 1) ลดจำนวนอาชญากรรมในชุมชน
 - 2) ส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันชุมชนจากอาชญากรรม รวมทั้งการให้ความรู้กับชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางในการป้องกันอาชญากรรม
 - 3) มุ่งสร้างสัมพันธ์และพัฒนาความสัมพันธ์กับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชน
 - 4) พัฒนาการป้องกันชุมชนจากอาชญากรรมอย่างต่อเนื่องและมีการประเมินผลการป้องกันดังกล่าว

เงื่อนไขหรือวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมชุมชนเขตแฉะสัน มีดังนี้

- 1) ควบคุมสอดส่องผู้กระทำความผิดไม่ให้ไม่ให้เกิดการกระทำความผิดกับเหยื่อคนเดิมหรือเหยื่อรายใหม่
- 2) ฟื้นฟูพฤติกรรมผู้กระทำความผิด ให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและทัศนคติ เพื่อไม่ให้หวนกลับไปมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำความผิด

3) การผลักดันและส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดได้ทำงานบริการสังคมเพื่อชดเชยความเสียหายให้กับชุมชน

4) ป้องกันไม่ให้คนในชุมชนทำร้ายผู้กระทำความผิด⁷⁶

4.1.2 ประเทศแคนาดา

ประเทศแคนาดาถือเป็นอีกประเทศที่ได้บูรณาการงานคุ้มครองประพฤติกุและงานยุติธรรมชุมชนไว้ในหน่วยงานเดียวกัน ซึ่งจะมีหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีภารกิจด้านงานยุติธรรมชุมชนคือกรมยุติธรรม (Department of Justice) ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพภายใต้เงื่อนไข 2 ประการ คือ

1. การบริหารจัดการให้มีการนำยุติธรรมชุมชนไปปฏิบัติใช้ได้อย่างเกิดประสิทธิภาพตามกฎหมาย
2. การบริหารจัดการให้มีการนำยุติธรรมชุมชนไปปฏิบัติใช้ตามข้อกำหนดของงานยุติธรรมชุมชน

งานยุติธรรมชุมชนของประเทศแคนาดามีเป้าหมายสำคัญคือ การบริหารจัดการงานด้านยุติธรรมชุมชนให้เป็นไปตามกฎหมายและข้อกำหนดที่ได้วางกรอบไว้สำหรับงานยุติธรรมชุมชน⁷⁷

ด้านการดำเนินงานเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนของประเทศแคนาดานั้น มีกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนยุติธรรมชุมชนเรียกว่าผู้ประสานงานยุติธรรมชุมชนซึ่งจะมีหน้าที่สำคัญในการบริหารจัดการงานด้านยุติธรรมชุมชน ตลอดจนการรายงานการดำเนินการต่างๆ ให้กับพนักงานคุมประพฤติอาวุโสทราบ

การบริหารจัดการงานด้านยุติธรรมชุมชนของผู้ประสานงานยุติธรรมชุมชนประกอบด้วยลักษณะงาน ดังนี้

1. บริหารจัดการงานยุติธรรมชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด อาทิ การจัดตั้งโครงการยุติธรรมชุมชนให้กับชุมชน การดำเนินงานด้านเอกสาร การจัดทำและจัดส่งรายงานยุติธรรมชุมชนให้กับผู้ขอรับบริการ
2. จัดตั้งคณะกรรมการยุติธรรมชุมชน การให้คำแนะนำ สนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน

⁷⁶กรกช นาควิเชตร, และอรพินธ์ สุวัฒน์ประะ, *อ้าวแล้วชิงอรรถที่ 39*, น. (ข), 27-30.

⁷⁷กรกช นาควิเชตร, และอรพินธ์ สุวัฒน์ประะ, *เพ็งอ้าว*, น. (ข), 25,

3. ดำเนินการประชุมอันเกี่ยวข้องกับยุทธธรรมชุมชนและยุทธธรรมเชิง
 สมานฉันท์ โดยผู้ประสานงานยุทธธรรมชุมชนจะทำหน้าที่เป็นประธาน

4. งานทางด้านวิชาการ อย่างการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนางานด้านยุทธธรรมชุมชน

5. ดำเนินการด้านกองทุนยุทธธรรมชุมชน

คุณสมบัติของผู้ประสานงานยุทธธรรมชุมชนของประเทศแคนาดา

1. ชื่อสัตย์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติงาน
 เนื่องจากยุทธธรรมชุมชนมีความแตกต่างจากกระบวนการยุทธธรรมกระแสหลัก

2. มีความอดทนต่อแรงกดดัน ทั้งจากภาระงานและผู้มาติดต่อขอรับบริการ

3. มีทักษะในการเจรจาต่อรอง มีความสามารถในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

4. มีทักษะในการสื่อสารและการเจรจา เนื่องจากลักษณะงานทางด้าน
 ยุทธธรรมชุมชนเป็นงานที่ต้องสื่อสารกับคนในชุมชน ผู้กระทำความผิดและเหยื่อ หากผู้ประสานงาน
 ยุทธธรรมชุมชนขาดทักษะในการสื่อสาร อาจเป็นการซ้ำเติมปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนให้มีความ
 รุนแรงมากขึ้น

5. สามารถทำงานเป็นทีมได้

6. มีความรู้ ความเข้าใจและเชี่ยวชาญในด้านยุทธธรรมชุมชน ยุทธธรรม
 ทางเลือกและยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์⁷⁸

อนึ่ง จากลักษณะงานของผู้ประสานงานยุทธธรรมชุมชน สามารถวิเคราะห์
 ถึงกลไกการดำเนินงานด้านยุทธธรรมชุมชนของประเทศแคนาดา ได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. กลไกการดำเนินงานด้านทั่วไป ประกอบด้วย

1) กลไกการดำเนินงานของผู้ประสานงานยุทธธรรมชุมชน ซึ่งถือเป็น
 เจ้าหน้าที่ภาครัฐในการแก้ปัญหาอาชญากรรมเชิงรุก และมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานทั่วไป
 เกี่ยวกับงานยุทธธรรมชุมชน เพื่อให้การนำกระบวนการยุทธธรรมชุมชนถูกนำไปใช้ได้จริง
 และเกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดตั้งโครงการยุทธธรรมชุมชนให้กับชุมชน
 การสร้างกิจกรรมที่เป็นรูปแบบของยุทธธรรมชุมชนให้กับชุมชน การดำเนินงานด้านเอกสารต่างๆ
 เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินงานยุทธธรรมชุมชน การเสนอรายงานหรือบันทึก
 อันเกี่ยวเนื่องกับยุทธธรรมชุมชนให้กับผู้รับบริการ ตลอดจนการดำเนินการด้านกองทุนยุทธธรรม

⁷⁸สุณีย์กัลยาจิตร์. (2554). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยการติดตามและประเมินผลงาน
 ยุทธธรรมชุมชน คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม : เสนอต่อกรมคุมประพฤติ
 กระทรวงยุติธรรม. น.77-79.

2) กลไกการดำเนินงานของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยการดำเนินงานด้านทั่วไปในลักษณะให้การสนับสนุนคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนเพื่อการดำเนินงานของคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนเป็นไปอย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อประชาชน และกระบวนการยุติธรรม เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน การให้คำแนะนำคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนในการดำเนินงาน การฝึกอบรมและให้ความรู้แก่คณะกรรมการยุติธรรมชุมชน การจัดประชุมคณะกรรมการยุติธรรมชุมชน การประเมินการปฏิบัติงานของคณะกรรมการยุติธรรมชุมชน เป็นต้น

2. กลไกการดำเนินงานทางวิชาการ ในลักษณะของการศึกษาวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ปรับปรุงและประยุกต์ให้ทันสมัย เช่น การวิจัยรูปแบบความเหมาะสมตลอดจนการพัฒนายุติธรรมชุมชนเพื่อให้สามารถใช้ได้กับทุกชุมชน การศึกษาตัวอย่างที่ดีของยุติธรรมชุมชนเพื่อค้นหาตัวอย่างที่ดีในการนำมาพัฒนาปรับปรุงยุติธรรมชุมชน (Best Practice) เป็นต้น⁷⁹

4.1.3 สหราชอาณาจักร

สำหรับกระบวนการยุติธรรมชุมชนในสหราชอาณาจักรวิทยานิพนธ์ฉบับนี้กล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมชุมชนในประเทศอังกฤษซึ่งนิยามคำว่ายุติธรรมชุมชนในประเทศอังกฤษมีการพัฒนามาจากคำว่า Joint Community Justice หมายถึงทีมยุติธรรมร่วม ด้วยเหตุผลจากนิยามนี้ประเทศอังกฤษจึงได้จัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้น ณ เมืองลิเวอร์พูล (Liverpool Community Justice Center) ขึ้นเป็นแห่งแรก⁸⁰ นับแต่ ค.ศ. 2004 เป็นต้นมา ศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่น่าสนใจศึกษาในประเทศอังกฤษมีจำนวนหลายศูนย์ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขออนุญาตยกตัวอย่างจำนวน 2 ศูนย์ ได้แก่

1. ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูล Liverpool Community Justice Center (CJC)⁸¹

ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูลถูกจัดตั้งขึ้น โดยได้รับแรงบันดาลใจจาก The Red Hook Center ใน Brooklyn, New York และ Maisons de Justice et du Droit (MJD) ประเทศฝรั่งเศส

⁷⁹ สุณีย์กัลยะจิตร, เพ็ญอ้อาง. น.77-79 และกรกช นาควิเชตร, และอรพินธ์ สุวัฒน์ปุระ, *อ้าวแล้วเชิงอรรถที่ 39, 76 และ 77, น. (ข), 25-26.*

⁸⁰ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม. (2558). *เปิดโลกยุติธรรม, วารสารยุติธรรม, 14, 6* ประจำปี 2558, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, น.32-34.

⁸¹ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ, *อ้าวแล้วเชิงอรรถที่ 38 และ 40, น.46, 114-115.*

กลไกการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูล จำแนกได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1) กลไกการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน กล่าวคือ การจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูลเป็นการจัดตั้งในรูปแบบของศูนย์ยุติธรรมชุมชน Community Court Model เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสังคมที่สามารถพัฒนานำไปสู่ปัญหาอาชญากรรมในชุมชนในอนาคต

การดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูลจะอาศัยการทำหน้าที่ของผู้พิพากษา Community Justice Judge เพื่อทำหน้าที่ประสานความร่วมมือระหว่างศาลกับชุมชน นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นๆ อาทิ ตำรวจ อัยการ เจ้าหน้าที่คุมประพฤติร่วมดำเนินการด้วย

2) กลไกการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนประกอบด้วยบทบาทหน้าที่สำคัญ 3 ประการคือ

(1) การบริหารจัดการการดำเนินงานยุติธรรมชุมชนและการตั้งรับต่อปัญหาอาชญากรรม

(2) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อลดความรุนแรงของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและสามารถจัดการปัญหาได้โดยไม่ต้องนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

(3) การเยียวยาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

2. ศูนย์ยุติธรรมชุมชนสังคมและการมีบทบาทของชุมชน (The Center for Social Justice & Community Action) ณ เมือง Durham

ศูนย์ยุติธรรมชุมชนสังคมและการมีบทบาทของชุมชนเมือง Durham ถูกจัดตั้งขึ้นโดยการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัย Durham ที่ได้ประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ซึ่งเป็นการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีลักษณะพิเศษกว่าจากการจัดตั้งศูนย์อื่นๆ ที่เป็นการร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชน การจัดตั้งในลักษณะดังกล่าวเป็นการจัดตั้งภายใต้ฐานคติการสร้างการเคารพซึ่งกันและกันระหว่างคนในชุมชน

รูปแบบการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนสังคมและการมีบทบาทของชุมชนมีประเด็นที่น่าสนใจคือการดึงให้ประชาชนรอบมหาวิทยาลัยเข้ามามีส่วนร่วมกับกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนสังคมและการมีบทบาทของชุมชนเมืองนั้น ภาครัฐมิได้เข้ามามีบทบาทและเป็นส่วนหนึ่งของประชาชนหรือประชาชนเข้ามามีบทบาทกับภาครัฐเท่านั้น แต่สถาบันการศึกษาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้เช่นกัน

กลไกการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนสังคมและการมีบทบาทของชุมชนเมือง Durham จำแนกได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1) กลไกการประสานระหว่างสังคมและประชาชน รวมทั้งมหาวิทยาลัย และสถาบันวิจัยในรูปแบบ Public Engagement กล่าวคือ จากการที่สถาบันการศึกษาสามารถเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชนในฐานะองค์กรที่ช่วยสร้างความรู้ด้านยุติธรรมชุมชนในลักษณะการพึ่งพาร่วมกัน ในลักษณะที่มหาวิทยาลัยสามารถนำข้อมูลของชุมชนมาพัฒนาทางการศึกษาในรูปแบบของงานวิจัยด้านยุติธรรมชุมชน ขณะเดียวกันชุมชนก็สามารถนำผลจากการศึกษาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการต่อชุมชนของตนตามแนวคิดกระบวนการยุติธรรมชุมชนต่อไป เรียกว่า “Two-way Process”

2) กลไกการจัดการด้านยุติธรรมชุมชนของศูนย์ยุติธรรมชุมชนสังคม และการมีบทบาทของชุมชน ประกอบด้วยหลักการสำคัญ 3 ประการ

(1) Informing การให้ความรู้กับประชาชนในชุมชนในเรื่องของกระบวนการยุติธรรมเพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกตระหนักถึงความสำคัญของตนในการดูแลชุมชน

(2) Collaborating การร่วมกันทำหน้าที่ดูแลชุมชนระหว่างคนในชุมชนด้วยกันและภาครัฐกับคนในชุมชน เรียกว่า Partnership

(3) Consulting การติดตามการดำเนินงาน เนื่องจากว่าแม้มีคนในชุมชนหรือภาครัฐดำเนินการเชิงรุกตั้งรับต่อปัญหาอาชญากรรมในชุมชนเพียงใด แต่หากไม่มีการติดตามดำเนินงานย่อมไม่สามารถรู้ได้ว่าแนวทางที่ปฏิบัติประสบความสำเร็จหรือไม่ในการดูแลชุมชน

4.2 กลุ่มที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในลักษณะของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

4.2.1 สาธารณรัฐเกาหลี

กระบวนการยุติธรรมชุมชนของสาธารณรัฐเกาหลีพบว่าเป็นไปในรูปแบบของการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ซึ่ง สามารถอนุโลมได้ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมชุมชนได้เช่นกัน ดังนั้น ยุติธรรมชุมชนของสาธารณรัฐเกาหลี สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การประชุมกลุ่มครอบครัวและการใช้แนวคิดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาทั้ง 2 ลักษณะ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การประชุมกลุ่มครอบครัว หรือกระบวนการพิจารณาแบบคุ้มครองครอบครัว (Family Protection Procedure) สำหรับการประชุมกลุ่มครอบครัว สาธารณรัฐเกาหลีได้มีการออกกฎหมายเพื่อบังคับใช้เกี่ยวกับการประชุมกลุ่มครอบครัว เรียกว่า Domestic Violence Crime Punishment Act 1997 สาธารณรัฐเกาหลีเห็นว่าด้วยเรื่องของการประชุมกลุ่มครอบครัว มีดังนี้

1) เมื่อเกิดคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงเกิดขึ้น ตำรวจมีหน้าที่ส่งคดีดังกล่าวให้กับอัยการ เพื่อให้อัยการใช้ดุลพินิจว่าในคดีดังกล่าวต้องส่งต่อให้หน่วยงานใดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีด้วยกัน 2 หน่วยงาน ได้แก่ ศาลเยาวชนและครอบครัวและศาลแพ่งเพื่อเข้าสู่กระบวนการฟ้องร้องต่อไป

2) หากคดีเข้าสู่ศาลแพ่ง ศาลอาจส่งต่อคดีดังกล่าวมายังศาลเยาวชนและครอบครัวได้เช่นกัน การส่งคดีกลับมายังศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นไปเพื่อให้มีการใช้กระบวนการพิจารณาแบบคุ้มครองครอบครัว

2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา การใช้แนวคิดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาถือได้ว่าเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมชุมชน

กลไกการดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนที่สำคัญของสาธารณรัฐเกาหลี ซึ่งหมายถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาถือเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมีกฎหมายรองรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาอย่างชัดเจน ได้แก่ กฎหมายคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม (Crime Victim Protection Act) และการออกอนุบัญญัติเพื่อการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมตามกฎหมายคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม (Enforcement Decree of The Crime Victim Protection)

ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของสาธารณรัฐเกาหลี เป็นที่น่าสังเกตว่ากฎหมายไม่ได้บัญญัติให้ทุกคดีสามารถเข้ามาสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ กล่าวคือ อนุบัญญัติเพื่อการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมมาตรา 46 กำหนดเงื่อนไขของคดีที่สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา ดังนี้

1) คดีเกี่ยวกับการให้ยืม กู้ยืมเงินระหว่างบุคคล เช่น การกู้ยืม การลงทุน ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง การซื้อโคง การยกยอกทรัพย์ ประมาทการละเมิด

2) คดีกล่าวหาระหว่าง สิทธิบัตร การจ่ายค่าแรงไม่ตรงเวลา

3) คดีที่มีการร้องขอให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา แล้วมีการพิจารณาเห็นสมควรให้นำคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย

4) คดีอาญาทั่วไปที่เข้าเงื่อนไข ตามข้อ 1) ถึง ข้อ 3)”

วัตถุประสงค์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา คือ การสร้างความสมานฉันท์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด โดยชุมชนจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในกระบวนการไกล่เกลี่ย ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญานี้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องเงินค่าชดเชยได้

รูปแบบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา รัฐได้ให้ประชาชนเป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวจึงเป็นเหตุที่สามารถวิเคราะห์ได้ว่าจากระบบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาในลักษณะเช่นนี้สามารถอนุมานได้ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมชุมชน กล่าวคือ รัฐได้ให้ประชาชนเป็นผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยไม่จำเป็นว่าประชาชนต้องมีความรู้ทางกฎหมายแต่อย่างใด ในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประกอบด้วยผู้ดำเนินการ 3 คน ซึ่งประธานคณะกรรมการจะแต่งตั้งจากสมาชิกคนใดคนหนึ่งทำหน้าที่ประธานในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จหรือคู่กรณีไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้จะส่งผลให้การไกล่เกลี่ยต้องยุติและส่งผลให้คดีต้องกลับสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักต่อไป⁸²

4.2.2 ประเทศฟิลิปปินส์

ประเทศฟิลิปปินส์เป็นอีกประเทศที่มีการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในลักษณะของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จึงสามารถอนุมานได้เช่นเดียวกับสาธารณรัฐเกาหลีว่าเป็นประเทศที่มีการใช้กระบวนการยุติธรรมชุมชนประเทศฟิลิปปินส์เป็นประเทศที่มีการปกครองในระบบกึ่งทางการในระดับท้องถิ่นเรียกว่า บาลังไก Barangay Justice เป็นระบบที่นำมาใช้กับรูปแบบการปกครองระดับตำบลหรือหมู่บ้าน ซึ่งบาลังไกถือเป็นหน่วยงานสำคัญที่ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เรียกว่า LupongTagapayap⁸³ กลไกสำคัญในการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนคือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระดับหมู่บ้านหรือบาลังไก การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีวัตถุประสงค์เพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างคนในหมู่บ้าน ซึ่งจะนำมาสู่ความสงบในหมู่บ้านและเพื่อลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล การดำเนินคดีอาญาของประเทศฟิลิปปินส์คือผู้เสียหายไม่สามารถนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้ หากไม่มีการยื่นเรื่องผ่านคณะกรรมการบาลังไก เว้นแต่ความผิดนั้นเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกเกินกว่า 1 ปี หรือปรับเกินกว่า 5,000 เปโซขึ้นไป ดังนั้น เงื่อนไขของคดีที่สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ต้องเป็นคดีที่เป็นความผิดเล็กน้อยมีโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี ปรับไม่เกิน 5,000 เปโซ

⁸²ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยกระทรวงยุติธรรม. (2556). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษารูปแบบการทำงานและประเมินความคุ้มค่าในการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดตามแนวทางการจัดส่วนราชการในภูมิภาค, กรุงเทพฯ : ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย น.3-34,3-36.

⁸³ถาวร เสนเนียม. (2531). การประนอมข้อพิพาทระดับหมู่บ้านในประเทศไทย ศึกษาเฉพาะกรณีองค์กรที่ทำหน้าที่ในการประนอมข้อพิพาท. น. 6-8. อ้างถึงในสันจิติ ธรรมใจ. (2553). วิทยานิพนธ์เรื่องการไกล่เกลี่ยคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะการยุติคดีอาญาโดยนายอำเภอ, สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, น.112.

สำหรับการไถ่เกี้ยซื้อพิพาทของประเทศฟิลิปปินส์ผู้ทำหน้าที่ไถ่เกี้ยซื้อพิพาทมาจากการเลือกตั้งของคนในหมู่บ้าน ประกอบไปด้วยผู้นำหมู่บ้านเป็นประธานการไถ่เกี้ยซื้อพิพาทโดยตำแหน่งและสมาชิกร่วมไถ่เกี้ยซื้อพิพาท จำนวน 10-20 คน

กลไกการไถ่เกี้ยซื้อพิพาทของประเทศฟิลิปปินส์มีการดำเนินการใน 2 ระดับ คือ⁸⁴

1. การไถ่เกี้ยในหมู่บ้าน หากไม่สามารถทำการไถ่เกี้ยซื้อพิพาทได้สำเร็จจะนำไปสู่การไถ่เกี้ยซื้อพิพาทในระดับของบาลังถัดต่อไป
2. กรณีที่ไถ่เกี้ยซื้อพิพาทระดับหมู่บ้านไม่สำเร็จ สมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งจะคัดเลือกสมาชิกจำนวน 3 คน ขึ้นเป็นองค์คณะทำหน้าที่ไถ่เกี้ยซื้อพิพาทเรียกว่า Pangkat

5. เปรียบเทียบรูปแบบกระบวนการยุติธรรมชุมชนประเทศไทยและต่างประเทศ

จากการศึกษาการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ของประเทศไทยและต่างประเทศ ทำให้ทราบได้ว่าแต่ละประเทศมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกัน ซึ่งเป้าหมายหลักของการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศคือ เพื่อให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมในการดูแลปกป้องชุมชนของตน และเพื่อให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก และรวดเร็ว โดยลดค่าใช้จ่ายให้ได้มากที่สุด

การเปรียบเทียบรูปแบบกระบวนการยุติธรรมชุมชนประเทศไทยและต่างประเทศ ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์และสรุปผลรูปแบบของยุติธรรมชุมชนในต่างประเทศแบบเปรียบเทียบกับประเทศไทยไปพร้อมกัน โดยใช้รูปแบบของประเทศไทยเป็นหลักในการเปรียบเทียบกับเพื่อง่ายต่อการทำความเข้าใจ ผู้ศึกษาขอเสนอตารางผลการวิเคราะห์เพื่อสรุปผล ดังตารางที่ 3.6

⁸⁴ถาวร เสนเนียม. (2531). การประนอมข้อพิพาทระดับหมู่บ้านในประเทศไทย ศึกษาเฉพาะกรณีองค์กรที่ทำหน้าที่ในการประนอมข้อพิพาท. น. 6-8. *เพ็ญอังกูร*, น.112.

ตารางที่ 3.6 การวิเคราะห์รูปแบบของยุติธรรมชุมชนในต่างประเทศแบบเปรียบเทียบกับประเทศไทย

รูปแบบ (Model) ของยุติธรรมชุมชน	ประเทศ ไทย	กลุ่มที่นำ กระบวนการยุติธรรม ชุมชน มาใช้ในรูปแบบ การจัดการ ความขัดแย้ง เชิงสมานฉันท์ (การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท)				
		กลุ่มที่นำกระบวนการยุติธรรม ชุมชนมาใช้โดยตรง				
		สหรัฐ อเมริกา	ประเทศ แคนาดา	สหราชอาณาจักร	สาธารณ รัฐเกาหลี	ประเทศ ฟิลิปปินส์
พื้นฐานทั่วไป	✓	✓	✓	✓	✓	✓
เครือข่ายยุติธรรมชุมชน	✓	✓	✓	×	×	×
ศูนย์ยุติธรรมชุมชน	✓	×	×	✓	×	×
การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	✓	×	×	✓	✓	✓

จากตารางที่ 3.6 การวิเคราะห์รูปแบบของยุติธรรมชุมชนในต่างประเทศแบบเปรียบเทียบกับประเทศไทย ผู้ศึกษาขอสรุปผล ดังนี้

1. การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบพื้นฐานทั่วไป

แม้ว่าประเทศที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศไทยจำนวน 5 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา สหราชอาณาจักร สาธารณรัฐเกาหลีและประเทศฟิลิปปินส์จะมีรูปแบบการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้แตกต่างกันไป แต่ทุกประเทศล้วนมีรูปแบบพื้นฐานของการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ที่เหมือนกัน กล่าวคือ การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนไปใช้ในกระบวนการยุติธรรมได้ จะต้องเป็นคดีความผิดเล็กน้อยและสามารถยอมความได้เท่านั้น แต่ในคดีใดที่ไม่สามารถนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนไปใช้ได้ นำคดีเหล่านั้นกลับเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

เหตุผลที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนไปใช้ในคดีความผิดเล็กน้อยและสามารถยอมความได้ เพราะว่าหากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ยินยอมให้คดีความผิดทุกประเภทเข้ามาสู่การดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมชุมชนได้ และลดความสำคัญของกระบวนการ

ยุติธรรมกระแสหลักลง แนวโน้มของการก่ออาชญากรรมที่รุนแรง ย่อมมีโอกาสเกิดขึ้นในอัตราที่สูงขึ้น เพราะความผิดบางลักษณะยังจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพของการลงโทษ ผู้กระทำความผิด ด้วยบทลงโทษของกฎหมายที่รุนแรงเพื่อให้เกิดความหลาบจำไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำ ตามทฤษฎีป้องกันหรือทฤษฎีข่มขู่ยับยั้ง เช่นการข่มขืน การเจตนาฆ่า

ผู้ศึกษาจึงขอสรุปว่า การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม ถือเป็นสิ่งที่ดี แต่ควรใช้เป็นทางเลือกเพื่อเสริมประสิทธิภาพการทำงานของกระบวนการยุติธรรม กระแสหลักให้เกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

2. การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบเครือข่ายยุติธรรมชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ประเทศที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศไทย จำนวน 5 ประเทศ มีประเทศที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จำนวน 2 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา และประเทศแคนาดา

ลักษณะการปฏิบัติงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในแต่ละประเทศ มีดังนี้

1) เครือข่ายยุติธรรมชุมชนของสหรัฐอเมริกา ในสหรัฐอเมริกาผู้ศึกษาได้ศึกษากรณีตัวอย่างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจำนวน 2 กรณี คือ การดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนของเมือง Vermont และการดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนของมลรัฐออเรกอน จากการศึกษาผู้ศึกษาวิเคราะห์ว่า เครือข่ายยุติธรรมชุมชนของทั้ง 2 กรณีต่างมีความสัมพันธ์กับการดำเนินงานด้านคุมประพฤติในลักษณะการดำเนินงานที่บูรณาการแก่กัน สังกัดได้จากการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนโดยมากเป็นไปเพื่อการคุมประพฤติ กล่าวคือ

เมือง Vermont กระบวนการยุติธรรมชุมชนของเมือง Vermont จะมีกลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอยู่ในรูปแบบของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ทำหน้าที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานของยุติธรรมชุมชน อาทิ การทำหน้าที่ร่วมประชุมกับผู้กระทำความผิดที่ศาล ได้มีคำสั่งคุมประพฤติร่วมกับเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เพื่อให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนเข้าช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดเกิดความตระหนักในผลลัพธ์จากการกระทำของตน และได้สำนึกในการกระทำความผิด

ขณะที่มลรัฐออเรกอน กระบวนการยุติธรรมชุมชนของเมือง มลรัฐออเรกอน จะมีกลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ในรูปแบบของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเช่นเดียวกันเพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานยุติธรรมชุมชน อย่างการส่งเสริมให้ความรู้ และผลักดันให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนและกระบวนการของยุติธรรมชุมชน

ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินงานด้านคุมประพฤติด้านเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ผู้ศึกษาวิเคราะห์ว่ามีความคล้ายคลึงกับประเทศไทยเช่นกัน เพราะว่าเครือข่ายยุติธรรมชุมชน

ของประเทศไทยมีบทบาทหน้าที่ความช่วยเหลือ สงเคราะห์ และบำบัดแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และผู้พ้นโทษ รวมทั้งผู้ถูกคุมประพฤติ ให้กลับตนเป็นพลเมืองดีและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษามีข้อสังเกตบางประการในการดำเนินงานของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของสหรัฐอเมริกา คือ เครือข่ายยุติธรรมชุมชนจะมีการประชุมร่วมกับผู้กระทำความผิดที่ศาล ได้มีคำสั่งคุมประพฤติผู้กระทำความผิด แต่สำหรับประเทศไทยเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของประเทศไทยไม่มีการประชุมร่วมกับผู้กระทำความผิดที่ศาล ได้มีคำสั่งแต่อย่างใด

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนทั้งในเมือง Vermont และมลรัฐออเรกอน ผู้ศึกษาวิเคราะห์และสรุปว่ามีวัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งอยู่สองประการ คือ

ประการแรก จัดตั้งขึ้นเพื่อการดำเนินงานด้านคุมประพฤติซึ่งจะส่งผลดีต่อชุมชน กล่าวคือ เครือข่ายยุติธรรมชุมชนจะทำหน้าที่สอดส่องผู้กระทำความผิดไม่ให้กลับไปมีพฤติกรรมเสี่ยงที่จะกระทำความผิดซ้ำ รวมทั้งทำหน้าที่ช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดได้รู้สำนึกถึงการกระทำของตนเองและผลกระทบที่มีต่อเหยื่อและตัวผู้กระทำความผิด ฉะนั้น การทำหน้าที่ดังกล่าวเท่ากับเป็นการร่วมกันปกป้องชุมชนของตนไม่ให้เกิดปัญหาอื่นใด ตลอดจนอาชญากรรมในชุมชน

ประการที่สองจัดตั้งขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน และกระบวนการของยุติธรรมชุมชน

2) เครือข่ายยุติธรรมชุมชนของประเทศแคนาดา การดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนของของแคนาดาเป็นไปในลักษณะบูรณาการระหว่างงานคุมประพฤติและงานยุติธรรมชุมชนเช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาและมีความคล้ายคลึงกับประเทศไทย อย่างที่ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ไปแล้วข้างต้น เครือข่ายยุติธรรมชุมชนของประเทศแคนาดาอยู่ในรูปแบบของคณะกรรมการยุติธรรมชุมชน ทำหน้าที่ขับเคลื่อนยุติธรรมชุมชน ซึ่งถือเป็นวัตถุประสงค์สำคัญในการจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของประเทศแคนาดา

การจัดตั้งคณะกรรมการยุติธรรมชุมชนหรือเครือข่ายยุติธรรมชุมชนนั้น ผู้ศึกษาวิเคราะห์ว่ามีความแตกต่างจากประเทศไทย เนื่องจากเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของประเทศไทยเป็นไปในลักษณะของการที่ประชาชนเข้าร่วมสมัครเป็นอาสาสมัคร ในทางตรงกันข้ามประเทศแคนาดาการจัดตั้งจะเป็นหน้าที่ของผู้ประสานงานยุติธรรมชุมชน

3. การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบศูนย์ยุติธรรมชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ประเทศที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศไทย จำนวน 5 ประเทศ มีประเทศที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบศูนย์ยุติธรรมชุมชน จำนวน 1 ประเทศ คือ สหราชอาณาจักร

ด้านลักษณะการดำเนินงานและบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ในสหราชอาณาจักร ผู้ศึกษาได้ศึกษากรณีตัวอย่างศูนย์ยุติธรรมชุมชนจำนวน 2 กรณี คือ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูล Liverpool Community Justice Center (CJC) และศูนย์ยุติธรรมชุมชนสังคมและการมีบทบาทของชุมชน (The Center for Social Justice & Community Action) ณ เมือง Durham ดังนี้

1) ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูล Liverpool Community Justice Center (CJC) ถูกจัดตั้งในรูปแบบของศูนย์ยุติธรรมชุมชน Community Court Model เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสังคมที่สามารถพัฒนานำไปสู่ปัญหาอาชญากรรมในอนาคต การดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนนั้นมีผู้ทำหน้าที่ดำเนินงานที่สำคัญคือ ผู้พิพากษา Community Justice Judge ทำหน้าที่ประสานความร่วมมือระหว่างศาลกับชุมชน นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นๆ อาทิ ตำรวจ อัยการ เจ้าหน้าที่คุ้มครองประพฤตร่วมดำเนินการด้วย

บทบาทหน้าที่สำคัญของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูล คือ บริหารจัดการการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน และการตั้งรับต่อปัญหาอาชญากรรม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อลดความรุนแรงของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและสามารถจัดการปัญหาได้โดยไม่ต้องนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก รวมทั้งการเยียวยาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูล คือ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

2) ศูนย์ยุติธรรมชุมชนสังคมและการมีบทบาทของชุมชน (The Center for Social Justice & Community Action) ณ เมือง Durham ถูกจัดตั้งขึ้นโดยการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัย Durham ที่ได้ประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ซึ่งเป็นการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีลักษณะพิเศษจากการจัดตั้งศูนย์อื่นๆ ที่เป็นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชน

บทบาทหน้าที่สำคัญของศูนย์ยุติธรรมชุมชนสังคมและการมีบทบาทของชุมชน ณ เมือง Durham คือ

(1) บูรณาการการดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนร่วมกันระหว่างสังคม ประชาชน มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยในรูปแบบ Public Engagement กล่าวคือ สถาบันการศึกษาเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชนในฐานะองค์กรที่ช่วยสร้างความรู้ด้านยุติธรรมชุมชน โดยมหาวิทยาลัยสามารถนำข้อมูลของชุมชนมาพัฒนาทางการศึกษาในรูปของงานวิจัยด้านยุติธรรมชุมชน ขณะเดียวกันชุมชนสามารถนำผลจากการศึกษาไปปรับใช้ในการบริหารจัดการต่อชุมชนของตนตามแนวคิดกระบวนการยุติธรรมชุมชนต่อไป

(2) ให้ความรู้กับคนในชุมชนในเรื่องของกระบวนการยุติธรรมเพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของคนในการดูแลชุมชน และร่วมกันทำหน้าที่ดูแลชุมชนระหว่างคนในชุมชนด้วยกันและภาครัฐกับคนในชุมชน ตลอดจนการติดตามการดำเนินงานเพื่อสามารถทราบได้ว่าแนวทางที่ปฏิบัติมานั้นประสบความสำเร็จหรือไม่ในการดูแลชุมชน

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนสังคมและการมีบทบาทของชุมชน ณ เมือง Durham ผู้ศึกษาวิเคราะห์ว่ามาจากรูปแบบของการดำเนินงานของศูนย์ที่ต้องการดึงให้ประชาชนรอบมหาวิทยาลัยเข้ามามีส่วนร่วมกับกระบวนการยุติธรรม

จากลักษณะการดำเนินงานและบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในสหราชอาณาจักรทั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูล Liverpool Community Justice Center (CJC) และศูนย์ยุติธรรมชุมชนสังคมและการมีบทบาทของชุมชน (The Center for Social Justice & Community Action) ณ เมือง Durham ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์เปรียบเทียบกับประเทศไทย และขออภิปรายผล ดังนี้

(1) ความแตกต่างประการแรกของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในสหราชอาณาจักรและศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลในประเทศไทย จากที่ได้กล่าวแล้วว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูลมีผู้ทำหน้าที่ดำเนินงานที่สำคัญคือ ผู้พิพากษา Community Justice Judge ซึ่งทำหน้าที่ประสานความร่วมมือระหว่างศาลกับชุมชนนั้น สำหรับประเทศไทยผู้พิพากษาไม่ได้เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องแต่อย่างใด เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องมีเพียงเจ้าหน้าที่ของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด เจ้าหน้าที่ของกรมคุมประพฤติเท่านั้น นอกจากนี้คือคณะกรรมการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเท่านั้น

(2) ความแตกต่างประการที่สอง การเข้ามามีบทบาทของสถาบันการศึกษาซึ่งศูนย์ยุติธรรมชุมชนสังคมและการมีบทบาทของชุมชน (The Center for Social Justice & Community Action) ณ เมือง Durham เปิดโอกาสให้สถาบันการศึกษาเข้ามามีบทบาทสำคัญในการนำปัญหาหรือวิธีการดูแลชุมชน ไปศึกษาพัฒนาเป็นงานวิจัยและนำย้อนกลับใช้เพื่อดูแลชุมชน เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทยพบว่า สถาบันการศึกษามีเพียงบทบาทในการเรียนการสอนเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนเท่านั้น และถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนอยู่บ้างแต่เป็นเพียงการวิจัยในเชิงของการประเมินผลการดำเนินงานหรือเป็นลักษณะของการศึกษาวิจัยที่ยังไม่ได้นำมาปฏิบัติบูรณาการกับการดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนเท่าที่ควรอย่างเช่นของสหราชอาณาจักร

(3) ความแตกต่างประการสุดท้าย การติดตามประเมินผลการดำเนินงานศูนย์ยุติธรรมชุมชนสังคมและการมีบทบาทของชุมชน (The Center for Social Justice & Community Action) ณ เมือง Durham จะมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานเพื่อสามารถทราบได้ว่าแนวทาง

ที่ปฏิบัติมานั้นประสบความสำเร็จหรือไม่ในการดูแลชุมชน โดยการติดตามประเมินผลนั้น ผู้ทำหน้าที่สำคัญคือสถาบันการศึกษา ต่างจากประเทศไทยที่ผู้ทำหน้าที่ประเมินผลคือหน่วยงานใน กระบวนการยุติธรรม จากการศึกษาพบว่าหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประเมินผล คือ ส่วนนโยบายและ ยุทธศาสตร์ภูมิภาค และสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ขณะที่สถาบันการศึกษาอาจเข้ามามีบทบาทใน การประเมินผลในลักษณะของการว่าจ้างทำการวิจัยเท่านั้น ซึ่งยังไม่ครอบคลุมการติดตาม ประเมินผลทั้งหมดของกระบวนการงาน

(4) ความสอดคล้องของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในสหราชอาณาจักรและศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลในประเทศไทย จากการศึกษาพบว่ามีความสอดคล้องใน 2 ประเด็น

ประเด็นแรกคือ บทบาทหน้าที่สำคัญของศูนย์ยุติธรรมชุมชน กล่าวคือ ผู้ศึกษา ได้วิเคราะห์และสรุปบทบาทหน้าที่สำคัญของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในสหราชอาณาจักร พบว่า ประกอบด้วย การให้ความรู้กับคนในชุมชนในเรื่องของกระบวนการยุติธรรม การบริหารจัดการ การดำเนินงานยุติธรรมชุมชน การตั้งรับต่อปัญหาอาชญากรรม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อลดความรุนแรงของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและสามารถจัดการปัญหาได้โดยไม่ต้องนำคดีเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก รวมทั้งการเยียวยาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

จากบทบาทหน้าที่สำคัญดังกล่าวพบว่าเมื่อนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับภารกิจ หน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลของประเทศไทยแล้วมีความสอดคล้องกัน ทั้งในเรื่องของ ใฝ่ระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม พิจารณาเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรม รับแจ้งเบาะแสข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นการตั้งรับกับปัญหา การไกล่เกลี่ย และประนอมข้อพิพาทในคดีความแพ่งหรือคดีอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้

ประเด็นที่สอง คือ วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนในสหราชอาณาจักร และในประเทศไทยมีความสอดคล้องกัน เนื่องจากประเทศไทยได้จัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนได้เข้ามาร่วมกันดูแลชุมชนของตน และถึงแม้ว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนสังคมและ การมีบทบาทของชุมชน ณ เมือง Durham มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อจะต้องการดึงให้ประชาชน รอบมหาวิทยาลัยเข้ามามีส่วนร่วมกับกระบวนการยุติธรรม แต่ก็ถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเช่นเดียวกับประเทศไทย

4. การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

จากการศึกษาพบว่า ประเทศที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศไทย จำนวน 5 ประเทศ มีประเทศที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทมีจำนวน 2 ประเทศ คือ สาธารณรัฐเกาหลี และประเทศฟิลิปปินส์

ลักษณะการดำเนินงานของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในแต่ละประเทศ มีดังนี้

1) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในสาธารณรัฐเกาหลี จากการศึกษาพบว่า สำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในสาธารณรัฐเกาหลีจะเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา โดยมีกฎหมายรองรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา ได้แก่ กฎหมายคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม (Crime Victim Protection Act) และการออกอนุบัญญัติเพื่อการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมตามกฎหมายคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม (Enforcement Decree of The Crime Victim Protection)

แต่อย่างไรก็ตาม ลักษณะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของสาธารณรัฐเกาหลี ผู้ศึกษาพบว่า แม้ว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาจะมีการตรากฎหมายออกมารองรับ แต่ขณะเดียวกันกฎหมายไม่ได้บัญญัติให้ทุกคดีสามารถเข้ามาสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ คดีที่สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขบางประการ ได้แก่ ต้องเป็นคดีเกี่ยวกับการไต่ถาม คุ้มกันเงินระหว่างบุคคล เช่น การกู้ยืม การลงทุน ค่าใช้จ่าย ในการก่อสร้าง การฉ้อโกงการยกยอกทรัพย์ การปฏิบัติงานที่ผิดต่อผู้ถือหุ้นเอกชนต่อเอกชน อย่างการหมิ่น ประมาทการละเมิด และคดีกล่าวหาระหว่าง สิทธิบัตร การจ่ายค่าแรงไม่ตรงเวลา รวมทั้งคดีที่มีการร้องขอให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา แล้วมีการพิจารณาเห็นสมควรให้นำคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย รวมทั้งคดีอาญาทั่วไปที่เข้าเงื่อนไขข้างต้น

นอกจากนี้ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของรัฐได้ให้คนในชุมชนเป็นผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยไม่จำเป็นว่าคนในชุมชนต้องมีความรู้ทางกฎหมาย ซึ่งหากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จ หรือคู่กรณีไม่สามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้จะส่งผลให้การไกล่เกลี่ยต้องยุติและส่งผลให้คดีต้องกลับสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักต่อไป

วัตถุประสงค์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญาของสาธารณรัฐเกาหลี คือการสร้างความสมานฉันท์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด โดยชุมชนจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในกระบวนการไกล่เกลี่ย ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญานี้ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องเงินค่าชดเชยได้

2) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศฟิลิปปินส์ จากการศึกษาพบว่า ประเทศฟิลิปปินส์เป็นประเทศที่มีการปกครองแตกต่างจากประเทศไทยและสาธารณรัฐเกาหลี กล่าวคือ ประเทศฟิลิปปินส์มีการปกครองระบบกิ่งทางการในระดับท้องถิ่น ได้แก่ การปกครองระดับตำบลหรือหมู่บ้าน เรียกว่า บาลังไก Barangay Justice ซึ่งบาลังไกถือเป็นหน่วยงานสำคัญที่ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยคณะกรรมการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

มีที่มาจาก การเลือกตั้งของคนในหมู่บ้าน ประกอบไปด้วยผู้นำหมู่บ้านเป็นประธานการไต่ถาม โดยตำแหน่งและสมาชิกจำนวน 10-20 คน

วัตถุประสงค์ของการไต่ถามข้อพิพาทซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนของประเทศฟิลิปปินส์คือ การระงับข้อพิพาทระหว่างคนในหมู่บ้าน เพื่อลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล จากการศึกษาพบว่า การดำเนินคดีอาญาของประเทศฟิลิปปินส์ ผู้เสียหายไม่สามารถนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้ หากไม่มีการยื่นเรื่องผ่านคณะกรรมการบาลังไก เว้นแต่ความผิดนั้นเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกเกินกว่า 1 ปี หรือปรับเกินกว่า 5,000 เปโซขึ้นไป ดังนั้น เงื่อนไขของคดีที่สามารถเข้าสู่กระบวนการไต่ถามได้ จะต้องเป็นคดีที่เป็นความผิดเล็กน้อยมีโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี ปรับไม่เกิน 5,000 เปโซ

กลไกการไต่ถามข้อพิพาทของประเทศฟิลิปปินส์จะมีการดำเนินการใน 2 ระดับคือ

ระดับที่ 1 การไต่ถามในหมู่บ้าน หากไม่สามารถไต่ถามได้สำเร็จจะนำไปสู่การไต่ถามในระดับของบาลังไก

ระดับที่ 2 กรณีที่ไต่ถามข้อพิพาทระดับหมู่บ้านไม่สำเร็จ สมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งจะคัดเลือกสมาชิกจำนวน 3 คน ขึ้นเป็นองค์คณะทำหน้าที่ไต่ถามข้อพิพาท เรียกว่า Pangkat

จากลักษณะการดำเนินงานและวัตถุประสงค์ของการไต่ถามข้อพิพาทในสาธารณรัฐเกาหลีและประเทศฟิลิปปินส์ ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์เปรียบเทียบกับประเทศไทยและขอสรุปผลดังนี้

1) ความแตกต่างของการไต่ถามข้อพิพาทระหว่างประเทศไทยกับประเทศเกาหลีและประเทศฟิลิปปินส์มีความแตกต่างในเรื่องของรูปแบบหรือวิธีการไต่ถาม กล่าวคือ แม้ว่าประเทศไทยจะมีการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบของการไต่ถามข้อพิพาท โดยจากการศึกษาพบว่า กระบวนการยุติธรรมโดยสำนักปลัดกระทรวงยุติธรรมได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบของการไต่ถามข้อพิพาทใน 2 ส่วนงานคือ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดและศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล แต่กลับไม่ได้มีกฎหมายบัญญัติเกี่ยวกับการไต่ถามข้อพิพาทตามแนวคิดของยุติธรรมชุมชนไว้แต่อย่างใด

2) ความสอดคล้องของการไต่ถามข้อพิพาทระหว่างประเทศไทยกับประเทศเกาหลีและประเทศฟิลิปปินส์ จากการศึกษาพบว่ามีความสอดคล้องในเรื่องของวัตถุประสงค์ในการไต่ถามข้อพิพาท คือเพื่อการสร้างความสมานฉันท์ ลดความขัดแย้ง ลดจำนวนคดีในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

ผู้ศึกษาวิเคราะห์และสรุปว่าการที่คูกรณีเลือกใช้แนวทางของกระบวนการยุติธรรม กระแสหลักและเมื่อผลคำพิพากษาของศาลสิ้นสุดลง คูกรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดย่อมมีการแพ้หรือชนะ ในคดี และสุดท้ายคูกรณีต้องกลับมาใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชน ความบาดหมางหรือความขัดแย้ง ภายในใจอาจยังคงอยู่กับคูกรณีที่แพ้คดีรวมทั้งญาติของคูกรณี แต่หากคูกรณีได้มีการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทซึ่งวิธีการของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอาจสามารถเยียวยาความรู้สึกของคูกรณีได้ เพราะคูกรณีได้มีการพูดคุยถึงสาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและได้ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

บทที่ 4

ปัญหาการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทำการศึกษาถึงการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ของกระทรวงยุติธรรมโดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (สป.ยธ.) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมได้จัดตั้งหน่วยงานเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนยุติธรรมชุมชนขึ้นเป็นการเฉพาะ จำนวน 2 หน่วยงาน คือ

1. ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค
2. สำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.)

ทั้งสองหน่วยงานต่างดำเนินการตามนโยบายที่ได้รับมอบหมายในเรื่องของยุติธรรมชุมชนจากกระทรวงยุติธรรมโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นไปตามนโยบายยุทธศาสตร์ของกระทรวงที่ว่า “ยุติธรรมถ้วนหน้า ประชาชนมีส่วนร่วม” Justice for All, All for Justice

จากการศึกษา พบว่ากระทรวงยุติธรรมโดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมมีการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทยมีรูปแบบต่างๆ ทั้งสิ้น 3 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบเครือข่ายยุติธรรมชุมชน (คยช.)
2. รูปแบบศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ศยช.)
3. รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การดำเนินงานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชนขององค์กรหลักด้านกระบวนการยุติธรรมอย่างกระทรวงยุติธรรมโดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม พบว่า มีปัญหาอุปสรรคในเรื่องของการไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน เนื่องจากรูปแบบการดำเนินงานต่างๆ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมต้องดำเนินงานภายใต้อำนาจหน้าที่ตามที่กระทรวงยุติธรรมได้ออกคำสั่งว่าด้วยเรื่องดังกล่าวไว้ ซึ่งคำสั่งกระทรวงยุติธรรมมีฐานะเป็นเพียงกฎหมายรองเท่านั้น

ดังนั้น ประเด็นหลักที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาในบทที่ 4 คือปัญหาการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทย ซึ่งได้แก่ปัญหาการไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชนซึ่งทำให้เกิดผลเสียตามมา ได้แก่ การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชน

ไปใช้ในทางปฏิบัติไม่มีความชัดเจนในเรื่องอำนาจหน้าที่และการขาดสภาพบังคับใช้ในผลการดำเนินงานด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1. ปัญหาการไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน

การดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมจากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายโดยตรงที่ใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน มีเพียงการใช้กฎหมายในลำดับรองหรือที่เรียกว่ากฎหมายลูก ซึ่งอยู่ในรูปแบบของคำสั่งกระทรวงยุติธรรมเท่านั้น

1.1 ผลเสียของการไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน

1.1.1 อำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่มี ความชัดเจน ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมชุมชนเกิดความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากกระทรวงยุติธรรมมีหน่วยงานภายในหลายหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน

1.1.2 อำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมชุมชนขาดสภาพบังคับใช้ในผลการดำเนินงานในเรื่องไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในประเด็นผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ยังไม่สามารถบังคับใช้ได้ตามกฎหมาย

1.1.3 การเข้าถึงคำสั่งกระทรวงยุติธรรมด้วยตนเองของผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมชุมชน ที่เป็นประชาชนทั่วไปที่มีจิตอาสาเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน สามารถเข้าถึงได้ยากกว่าผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมชุมชนที่เป็นข้าราชการประจำ เนื่องจากคำสั่งต่างๆ ของกระทรวงยุติธรรมจะส่งตรงถึงผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมชุมชนที่เป็นข้าราชการประจำ และนำมาถ่ายทอดให้ผู้ปฏิบัติงานอื่นอีกครั้ง

1.2 ผลกระทบของการไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน

การไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน ทำให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อประชาชน กล่าวคือ การที่ไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบ ย่อมทำให้การบริหารจัดการและการขับเคลื่อนด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนเป็นไปได้ยาก

1.3 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน

คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดปรากฏดังตารางที่ 4.1 ดังนี้

ตารางที่ 4.1 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมด้านการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน

รูปแบบการดำเนินงาน	คำสั่งกระทรวงยุติธรรม	เรื่อง
เครือข่ายยุติธรรมชุมชน	คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 11/2555 ลงวันที่ 18 กันยายน 2550	จัดตั้งสำนักงานยุติธรรม จังหวัดน่าน ร่องขึ้นใน 5 จังหวัด
	คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 159/2555 ลงวันที่ 30 มีนาคม 2555	จัดตั้งสำนักงานยุติธรรม จังหวัดน่าน ร่องเพิ่มเติม จำนวน 5 จังหวัด
	คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 13/2557 ลงวันที่ 13 มกราคม 2557	จัดตั้งสำนักงานยุติธรรม จังหวัดน่าน ร่องเพิ่มเติม อีก 2 จังหวัด
ศูนย์ยุติธรรมชุมชน	คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 78/2558 ลงวันที่ 2 มีนาคม 2558	จัดตั้งสำนักงานยุติธรรม จังหวัดน่าน ร่องเพิ่มเติม อีก 7 จังหวัด
	คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 317/2559 ลงวันที่ 12 กรกฎาคม 2559	การขับเคลื่อนนโยบาย กระทรวงยุติธรรมด้านยุติธรรม ชุมชน
การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 322/2559 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2559	การบริหารงานศูนย์ยุติธรรม ชุมชน
	คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 322/2559 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2559	การบริหารงานศูนย์ยุติธรรม ชุมชน

จากตารางที่ 4.1 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน เห็นได้ว่าการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมยังไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน มีเพียงการใช้กฎหมายในลำดับรองหรือกฎหมายลูกซึ่งอยู่ในรูปแบบของคำสั่งกระทรวงยุติธรรม

นำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการดำเนินงาน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการดำเนินการด้านใดก็ตาม จำเป็นต้องอาศัยอำนาจตามกฎหมายเพื่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานและเพื่อการมีสภาพบังคับในผลของการดำเนินการนั้นๆ

คำสั่งกระทรวงยุติธรรมเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมที่มีใช้อยู่ในปัจจุบันมี ดังนี้

1. รูปแบบเครือข่ายยุติธรรมชุมชน (คยช.) การจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวข้องจำนวน 4 คำสั่ง ซึ่งเป็นเรื่องการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนำร่องจำนวน 19 แห่ง แต่ละคำสั่งจะระบุถึงการสนับสนุนและพัฒนาการดำเนินงานยุติธรรมทางเลือก (ยุติธรรมชุมชน และยุติธรรมเชิงสมานฉันท์) ไว้ด้วย เมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับกรอบบทบาทและภารกิจหลักสำนักงานยุติธรรมจังหวัดระบบนำร่องพบที่มีความสอดคล้องกัน เนื่องจากสำนักงานยุติธรรมจังหวัดระบบนำร่องมีหน้าที่ต้องขับเคลื่อนระบบยุติธรรมชุมชน โดยการพิจารณาดำเนินการจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชน (คยช.) ขึ้นในระดับชุมชน/หมู่บ้านด้วยเช่นกัน

คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบเครือข่ายยุติธรรมชุมชน (คยช.) ได้แก่

1.1 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 11/2555 ลงวันที่ 16 มกราคม 2555 เรื่อง จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนำร่องขึ้นใน 5 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ขอนแก่น ฉะเชิงเทราสุราษฎร์ธานีและปัตตานี

1.2 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 159/2555 ลงวันที่ วันที่ 30 มีนาคม 2555เรื่อง จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนำร่องเพิ่มเติม จำนวน 5 จังหวัด ได้แก่ นครปฐม พระนครศรีอยุธยา พิษณุโลก นครราชสีมา และอุดรธานี

1.3 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 13/2557 ลงวันที่ วันที่ 13 มกราคม 2557 เรื่อง จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนำร่องเพิ่มเติมอีก 2 จังหวัด ได้แก่ ชลบุรี และสงขลา

1.4 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 78/2558 ลงวันที่ วันที่ 2 มีนาคม 2558เรื่อง จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนำร่องเพิ่มเติมอีก 2 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย นครสวรรค์ ลพบุรี สกลนคร อุบลราชธานี เพชรบุรี และภูเก็ต

2. รูปแบบศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ศยช.)การจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนและอำนาจหน้าที่และผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน มีคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวข้องจำนวน 2 คำสั่ง ได้แก่

2.1 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 317/2559 ลงวันที่ 12 กรกฎาคม 2559 เรื่อง การขับเคลื่อนนโยบายกระทรวงยุติธรรมด้านยุติธรรมชุมชน ได้ระบุให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัด

นำร่องทั้ง 19 จังหวัดทำหน้าที่ในการประสานงานและติดตามผลการดำเนินงานของสำนักงาน ยุติธรรมจังหวัดในการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนในสำนักงานหรืออาคารขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นให้ครบทุกแห่ง ภายในปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 เพื่อนำผลการดำเนินงานดังกล่าว ถือเป็นส่วนหนึ่งของตัวชี้วัดผลการปฏิบัติราชการของยุติธรรมจังหวัดทุกแห่ง

2.2 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 322/2559 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2559 เรื่อง การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรมได้ให้อำนาจหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน และกำหนดผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนไว้ในคำสั่งฉบับนี้ เพื่อให้การบริหารงาน ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อประชาชนอย่างสูงสุด

3. รูปแบบการใกล้เคียงข้อพิพาท การดำเนินการด้านการใกล้เคียงข้อพิพาท ทั้งของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดและศูนย์ยุติธรรมชุมชน มีคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง จำนวน 1 คำสั่ง ได้แก่ คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 322/2559 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2559 เรื่อง การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน ในข้อ 3.4 ได้ระบุถึงการใกล้เคียงข้อพิพาทและประណอม ข้อพิพาทตามที่คู่กรณีร้องขอเกี่ยวกับความแฟงหรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้

2. ปัญหาการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนไปใช้ในทางปฏิบัติไม่มีความชัดเจน ในเรื่องอำนาจหน้าที่

การที่สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมยังไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้ กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน มีเพียงการใช้กฎหมายในลำดับรองซึ่งอยู่ในรูปแบบของคำสั่ง กระทรวงยุติธรรมนั้น ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมชุมชนเกิดความสับสนในอำนาจหน้าที่ เพราะอำนาจหน้าที่ไม่มีความชัดเจน เนื่องจากการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรม ของกระทรวงยุติธรรมไม่ได้มีเพียงสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมเท่านั้น หน่วยงานอื่นอาทิ กรมคุมประพฤติ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ต่างมีการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งการไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน ยังส่งผลให้อำนาจ หน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมชุมชนขาดสภาพบังคับอีกด้วย ปัญหาอุปสรรคในเรื่องดังกล่าว มีความสอดคล้องกับสมมุติฐานการศึกษาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

การไม่มีความชัดเจนในเรื่องอำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมชุมชน และการ ขาดสภาพบังคับใช้ในผลการดำเนินงาน ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดปรากฏดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนไปใช้ในทางปฏิบัติไม่มีความชัดเจนในเรื่องอำนาจหน้าที่และการขาดสภาพบังคับใช้ในผลการดำเนินงาน

รูปแบบกระบวนการยุติธรรมชุมชน	การไม่มีความชัดเจนในเรื่องอำนาจหน้าที่และการขาดสภาพบังคับใช้ในผลการดำเนินงาน
1. เครือข่ายยุติธรรมชุมชน	<p>1.1 เครือข่ายยุติธรรมชุมชนไม่ทราบถึงอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานและมีความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่ระหว่าง</p> <ul style="list-style-type: none"> - การปฏิบัติหน้าที่ตามกระบวนการยุติธรรมชุมชนของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม - การปฏิบัติหน้าที่ตามกระบวนการยุติธรรมชุมชนของหน่วยงานอื่น ในกระทรวงยุติธรรม อาทิ เครือข่ายยุติธรรมชุมชนของกรมคุมประพฤติ หรือเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ <p>1.2 เครือข่ายยุติธรรมชุมชน ขาดการส่งเสริมทักษะหรือความรู้ในการปฏิบัติงานให้กับเครือข่ายยุติธรรมชุมชน</p> <p>1.3 เครือข่ายยุติธรรมชุมชนขาดความคุ้มครองในการปฏิบัติหน้าที่</p> <p>1.4 ผลการดำเนินงาน ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนยังขาดสภาพบังคับใช้</p>
2. รูปแบบศูนย์ยุติธรรมชุมชน	<p>2.1 ผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งหมายถึงเฉพาะประชาชนทั่วไปที่มีจิตอาสาสมัครเข้าร่วมเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ไม่ทราบถึงอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานและมีความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่ระหว่าง</p> <ul style="list-style-type: none"> - การปฏิบัติหน้าที่ตามกระบวนการยุติธรรมชุมชนของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม - การปฏิบัติหน้าที่ตามกระบวนการยุติธรรมชุมชนของหน่วยงานอื่นๆ ในกระทรวงยุติธรรม อาทิ

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

รูปแบบกระบวนการยุติธรรมชุมชน	การไม่มีความชัดเจนในเรื่องอำนาจหน้าที่และการขาดสภาพบังคับใช้ในผลการดำเนินงาน
	<p>กรมคุมประพฤติ หรือกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ</p> <p>2.2 ผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ทั้งผู้ที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนทั่วไปขาดความคุ้มครองในการปฏิบัติหน้าที่</p> <p>2.3 ผลการดำเนินงาน ทั้งจากผู้ที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนทั่วไปยังขาดสภาพบังคับใช้ (ในเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท)</p>
3. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	<p>3.1 ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่ทราบถึงอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงาน</p> <p>3.2 ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขาดความคุ้มครองในการปฏิบัติหน้าที่</p> <p>3.3 ผลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ยังขาดสภาพบังคับใช้</p>

จากตารางที่ 4.2 การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนไปใช้ในทางปฏิบัติไม่มีความชัดเจนในเรื่องอำนาจหน้าที่และการขาดสภาพบังคับใช้ในผลการดำเนินงานเห็นได้ว่ารูปแบบกระบวนการยุติธรรมชุมชนทั้ง 3 รูปแบบต่างมีความไม่ชัดเจนในเรื่องอำนาจหน้าที่และการขาดสภาพบังคับใช้ในผลการดำเนินงานซึ่งมีสาเหตุมาจากการไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชนผู้ศึกษาขออธิบายเป็นประเด็น ดังนี้

1. การไม่ทราบถึงอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานและความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากปัจจุบันหน่วยงานต่างๆ ในกระทรวงยุติธรรมต่างได้จัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของตนขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน อาทิ กรมคุมประพฤติ จากการศึกษาพบว่ากรมคุมประพฤติดำเนินการเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 81,129 คน⁸⁵ ขณะที่สำนักงาน

⁸⁵ ตารางสรุปสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั่วประเทศ ข้อมูล ณ วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2556 กรมคุมประพฤติออนไลน์,
http://210.246.159.139/doc_dop/file/categories2/20150901012758-0015809035.pdf สืบค้น 25 มิถุนายน 2559.

ปลัดกระทรวงยุติธรรมตั้งแต่ พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2558 มีเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจำนวนทั้งสิ้น 226,928 คน ฉะนั้น จึงทำให้มีโอกาสที่เครือข่ายยุติธรรมชุมชน 1 คนจะสวมหมวกหลายใบซึ่งอาจเป็นสาเหตุของการสับสนในอำนาจหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนได้

นอกจากนี้ ในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะมีคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นผู้ดำเนินการในด้านต่างๆ คณะกรรมการดังกล่าวประกอบไปด้วยบุคคลากรที่เป็นข้าราชการประจำและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนซึ่งเป็นประชาชนทั่วไปที่มีจิตอาสาสมัครมาเข้าร่วมเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนการที่กระทรวงยุติธรรมมีคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 322/2559 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2559 เรื่อง การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินงาน คณะกรรมการที่เป็นข้าราชการประจำย่อมสามารถเข้าใจถึงอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานได้มากกว่าประชาชนที่มีจิตอาสาเข้าร่วมเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เพราะกระทรวงยุติธรรมมีลักษณะการออกคำสั่งในลักษณะที่กว้างเพื่อครอบคลุมการดำเนินงาน แต่อาจทำให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่ได้

สำหรับการใกล้เคียงข้อพิพาทนั้น การไม่ทราบถึงอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานถือเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของผู้ทำหน้าที่ใกล้เคียงข้อพิพาท โดยเฉพาะในกรณีของประชาชนที่คู่กรณีมีความประสงค์ให้เข้ามาทำหน้าที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เพราะการไม่ทราบถึงอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงาน อาจส่งผลผู้ทำหน้าที่ใกล้เคียงข้อพิพาทตัดสินใจไม่เข้าร่วมในกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาท

การไม่ทราบถึงอำนาจหน้าที่หรือบทบาทในการปฏิบัติงานนี้ มีความสอดคล้องกับที่กมลชนก ดุริยประกิจ ได้ศึกษาเรื่องความคาดหวังของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนต่อการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาโดยสรุปพบว่าเครือข่ายยุติธรรมชุมชนยังขาดความเข้าใจในเป้าหมายหลักของงานยุติธรรมชุมชน

อีกทั้งยังสอดคล้องกับที่สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมได้ทำการประเมินผลการจัดการเครือข่ายยุติธรรมชุมชนกระทรวงยุติธรรมได้ทำการประเมินผลเครือข่ายยุติธรรมชุมชน พบว่าเครือข่ายยุติธรรมชุมชนประสบกับปัญหาเครือข่ายยังไม่มี ความเข้าใจต่อกระบวนการยุติธรรมทางเลือกรวมถึงร้อยละ 28.6 อีกทั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนยังไม่ทราบถึงบทบาทการทำหน้าที่ของตนถึงร้อยละ 21.43

2. การขาดการส่งเสริมทักษะหรือความรู้ในการปฏิบัติงานแม้ว่าในทางปฏิบัติสำนักงานยุติธรรมจังหวัดและสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมจะมีการอบรมให้ความรู้ผู้ปฏิบัติงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนเป็นครั้งคราว แต่สำหรับประชาชนที่เข้าร่วมเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนนั้น ถือว่ายังไม่เพียงพอการขาดการส่งเสริมทักษะหรือความรู้ในการปฏิบัติงานนี้

การขาดการส่งเสริมทักษะหรือความรู้ในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับที่นักวิจัยชาวอเมริกันศึกษาไว้ในเรื่องปัญหาอุปสรรคของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท กรณีศึกษาเจ้าหน้าที่ไกล่เกลี่ยของศูนย์ยุติธรรมชุมชน อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทมีความเห็นว่า ประเด็นที่เป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญที่สุดในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือปัญหาเกี่ยวกับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งการสนับสนุนด้านงบประมาณ การให้ความรู้และการฝึกอบรมทักษะการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับที่สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ได้ทำการประเมินผลการจัดการเครือข่ายยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม พบว่า แนวทางที่มีความเหมาะสมในการบริหารจัดการเครือข่ายยุติธรรมชุมชนควรเป็นแนวทางที่มีความเหมาะสมทางด้านองค์ความรู้ อาทิ การส่งเสริมให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนได้รับความรู้เกี่ยวกับยุติธรรมชุมชน เพื่อเครือข่ายยุติธรรมชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริง

ฉะนั้น การผลักดันให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนสามารถเป็นกลไกในการทำหน้าที่ได้ จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างความรู้เพื่อเพิ่มทักษะในการดำเนินงาน แต่การที่สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมยังไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน อาจส่งผลให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนไม่ได้รับการเสริมสร้างความรู้ที่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน เพราะการบริหารจัดการในเรื่องต่างๆ เป็นไปได้ยาก อาทิ งบประมาณ หรือหน่วยงานหลักในการทำหน้าที่เสริมสร้างความรู้เพื่อเพิ่มทักษะในการดำเนินงานให้กับเครือข่ายยุติธรรมชุมชน เป็นต้น

3. การขาดความคุ้มครองในการปฏิบัติหน้าที่ จากภารกิจของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ศูนย์ยุติธรรมชุมชนและการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเห็นได้ว่ามีความเสี่ยงกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การที่สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมยังไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานและวางกรอบอำนาจหน้าที่ รวมทั้งการบัญญัติให้ความคุ้มครองในการปฏิบัติหน้าที่แล้ว โอกาสที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน จะเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเพื่อดูแลชุมชนย่อมลดลง อีกทั้งการขาดความคุ้มครองในอำนาจหน้าที่ที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนได้กระทำลงไป ยังมีความเสี่ยงต่อการเกิดโอกาสการถูกฟ้องร้องในการใช้อำนาจดำเนินการต่างๆ ได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม หน้าที่ที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีความเสี่ยงสูงต่อการถูกฟ้องร้องจากการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หากคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่พอใจในผลการดำเนินการ แม้ว่าผู้ทำหน้าที่เป็นคนกลางในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จะไม่มีอำนาจในการสั่งการให้ผลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นไปในทิศทางใดก็ตาม

4. ผลการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน ทั้งในส่วนคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนซึ่งเป็นข้าราชการประจำและในส่วนของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ยังขาดสภาพบังคับใช้ในผลการดำเนินงานเห็นได้ชัดในมิติของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท กล่าวคือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหากสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้สำเร็จ คดีดังกล่าวจะออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และคู่กรณีมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท แต่หากคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของกระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม คู่กรณีอีกฝ่ายไม่สามารถบังคับให้คู่กรณีปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทได้ เพราะการดำเนินงานเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนยังขาดสภาพบังคับใช้ในผลการดำเนินงาน แต่คู่กรณีสามารถใช้นิติขบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทดังกล่าวเป็นหลักฐานตั้งเรื่องเพื่อไปดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมต่อไปได้

ปัญหาในทางปฏิบัติข้อนี้มีความสอดคล้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนของอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ที่สุมน เทสะเวส ได้ศึกษาในข้อ 2 กล่าวคือ สุมน เทสะเวส ได้ศึกษาเรื่อง ยุติธรรมทางเลือก ศึกษากรณีอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนของศาลยุติธรรมก่อนคดีมาสู่ศาล พบว่า การปฏิบัติงานของอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนของศาลยุติธรรมมีปัญหาใน 2 กรณี คือ

1. อาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนของศาลยุติธรรม ไม่มีอำนาจในการชี้ขาดเรื่องที่พิพาทซึ่งถือเป็นอำนาจที่แตกต่างจากผู้พิพากษา ซึ่งเป็นไปในลักษณะเดียวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามกระบวนการยุติธรรมชุมชนของกระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (สป.ยธ.)

2. การใดที่อาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนของศาลยุติธรรมได้กระทำลงไปเพื่อไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่ถือว่ามีผลผูกพันคู่กรณีทั้งสองฝ่าย

ด้านปัญหาในทางปฏิบัติของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในเรื่องของผลบังคับใช้จากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นสอดคล้องกับที่สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ศึกษาประเมินผลการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนาร่อง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557 เสนอต่อกองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม พบว่าภารกิจของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนาร่องในด้านที่ 3 การจัดการความขัดแย้งของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนยังมีปัญหาในเรื่องกรณีที่คู่กรณีไม่ปฏิบัติตามการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผลของการบังคับคดียังไม่สามารถบังคับใช้ได้ตามกฎหมาย ต่างจากการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งสามารถบังคับได้ตามกฎหมายตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2557

บทที่ 5

สรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สำหรับวิทยานิพนธ์เรื่องกระบวนการยุติธรรมชุมชนในประเทศไทยฉบับนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการสรุปผลการศึกษาวิจัยและได้เสนอข้อเสนอแนะจากงานวิจัยไว้ในเนื้อหาบทนี้ โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความหมาย ความสำคัญ บทบาทและแนวคิดทฤษฎีของยุติธรรมชุมชน
2. เพื่อศึกษารูปแบบของยุติธรรมชุมชนที่มีใช้ในปัจจุบันและบทบาทในการแก้ไขวิกฤตของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก
3. เพื่อศึกษารูปแบบของยุติธรรมชุมชนประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ
4. เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาลึกเกี่ยวกับการนำยุติธรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทย

ด้านขอบเขตการวิจัยนั้น ผู้ศึกษาได้ศึกษาถึงการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบ (Model) ต่างๆ ของกระทรวงยุติธรรมโดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (สป.ยธ.) ซึ่งได้มีการจัดตั้งหน่วยงานเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมชุมชนขึ้นเป็นการเฉพาะจำนวน 2 หน่วยงาน คือ

1. ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค (กองพัฒนายุติธรรมชุมชน หรือ กยช. เดิม)
2. สำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) โดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัดยังมีหน่วยงานที่อยู่ในความดูแลและสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนอีก 1 หน่วยงาน คือศูนย์ยุติธรรมชุมชน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้ศึกษาทำการศึกษาในส่วนของแนวคิด ทฤษฎี ความเป็นมา และหลักการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ในประเทศไทยและต่างประเทศ และทำการศึกษาในส่วนปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทย

สมมุติฐานการศึกษาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คือ การดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมยังไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน มีเพียงการใช้กฎหมายในลำดับรองซึ่งอยู่ในรูปแบบของคำสั่งกระทรวงยุติธรรม ทำให้อำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่มี ความชัดเจน และยังส่งผลให้

อำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมชุมชนภาคสภาพบังคับใช้ในผลการดำเนินงาน โดยเฉพาะด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีดังนี้

1. เพื่อทราบความหมาย ความสำคัญ บทบาทและแนวคิดทฤษฎีของยุติธรรมชุมชน
2. เพื่อทราบถึงรูปแบบของยุติธรรมชุมชนที่มีใช้ในปัจจุบันและบทบาทในการแก้ไขวิกฤตของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก
3. เพื่อทราบรูปแบบของยุติธรรมชุมชนของประเทศไทยและเปรียบเทียบกับต่างประเทศ
4. เพื่อทราบถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการนำยุติธรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทย

ระเบียบวิธีวิจัยของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คือการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ บทความ วารสาร วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และสื่อสิ่งพิมพ์อื่นตลอดจนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อทำการศึกษถึงการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ของกระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (สป.ยธ.) และศึกษาปัญหาแนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะเกี่ยวกับการนำยุติธรรมชุมชนมาใช้ในประเทศไทย

1. สรุปการวิจัย

การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาในประเทศไทยปรากฏชัดตั้งแต่อดีต แต่ด้วยการพัฒนาประเทศและกฎหมายให้มีความทันสมัยส่งผลให้ประเทศไทยต้องรับเอาระบบกฎหมาย แนวคิดด้านต่างๆ ของประเทศตะวันตกเข้ามาใช้ทำให้กระบวนการยุติธรรมชุมชนถูกละเลย แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปประกอบกับการประสบวิกฤตด้านกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก กระทรวงยุติธรรมจึงได้ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมโดยนำกระบวนการที่คนใหม่เข้ามาใช้ในกระบวนการยุติธรรม เรียกว่ากระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternatives to Justice) ซึ่งประกอบด้วยหลายแนวคิด แนวคิดกระบวนการยุติธรรมชุมชน (Community Justice) ถือเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

กระบวนการยุติธรรมชุมชนหมายถึง แนวทางหรือกระบวนการที่มีขึ้นเพื่อป้องกันและควบคุมอาชญากรรมไม่ให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยอาศัยกลไกคือคนในชุมชนที่ตระหนักถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนของตน กระทรวงยุติธรรมเป็นเพียงผู้สนับสนุนการดำเนินการเท่านั้น เพราะได้เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการดูแลและปกป้องชุมชนของตนแล้ว คนในชุมชน

จะร่วมกันหาทางออกและแนวทางป้องกันปัญหา ที่อาจเกิดขึ้นได้กับชุมชนในอนาคต รวมทั้งร่วมกันเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นในชุมชน

กระบวนการยุติธรรมชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมในมิติการเป็นทางเลือกอื่นนอกจากการลงโทษตามกฎหมายอาญามาตรา 18 หน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้อย่างแพร่หลาย อาทิ กรมคุมประพฤติ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

จากการศึกษาพบว่า กระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบ ต่างๆ จำนวน 3 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบเครือข่ายยุติธรรมชุมชน (คยช.) ปัจจุบันสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม จัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนนับแต่ พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2557 จำนวน 226,928 คน

เครือข่ายยุติธรรมชุมชน หมายถึง การสร้างเครือข่ายภาคประชาชนด้วยการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกป้องชุมชนจากอาชญากรรม และส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันหาทางออกและร่วมกันเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน

บทบาทในการแก้ไขวิกฤตกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก จากการจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนอยู่ในมิติการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่ทำหน้าที่ดูแลชุมชน เช่น ตำรวจ โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังอาชญากรรม ในชุมชน

2. รูปแบบศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล (ศยช.) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม จัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน นับแต่พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2557 จำนวน 7,920 ศูนย์

ศูนย์ยุติธรรมชุมชน หมายถึง สถานที่ที่เครือข่ายยุติธรรมชุมชนและประชาชน มีความเห็นร่วมกันให้เป็นจัดตั้งเป็นสถานที่ดำเนินงานด้านยุติธรรมชุมชนและเป็นทำงานของคณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชน

บทบาทในการแก้ไขวิกฤตกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักจากการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน อยู่ในมิติของการเป็นสถานที่ดำเนินการให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชน เกิดความสะดวกในการดำเนินงาน และบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนยังเป็นการช่วยควบคุมจำนวนอาชญากรรมและช่วยลดภาระการทำงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย

3. รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนับแต่พ.ศ. 2556 - พ.ศ. 2557 หน่วยบริการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม จำนวน 2 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดและศูนย์ยุติธรรมชุมชน ได้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแล้วจำนวน 3,866 เรื่อง

แนวทางในการปฏิบัติการไถ่เกี้ยซื้อพิพาทมีดังนี้

1. การไถ่เกี้ยซื้อพิพาทโดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัด เมื่อประชาชนได้ร้องเรียนร้องทุกข์ต่อสำนักงานยุติธรรมจังหวัด หากเจ้าหน้าที่พิจารณาแล้วเห็นว่าคดีอยู่ในเงื่อนไขที่สามารถดำเนินการไถ่เกี้ยได้จะจัดให้มีการไถ่เกี้ยซื้อพิพาทขึ้น

รูปแบบและวิธีการไถ่เกี้ยซื้อพิพาทของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ในทางปฏิบัติ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการไถ่เกี้ยซื้อพิพาทจึงประกอบไปด้วย 3 ฝ่าย ได้แก่

1) คู่กรณี

2) ผู้ไถ่เกี้ยซื้อพิพาทที่เป็นคนกลางมีจำนวนเท่าใดก็ได้และจะเป็นบุคคลใดก็ได้ แต่ต้องเป็นบุคคลที่วางตัวเป็นกลาง และคู่กรณีมีความประสงค์ให้ทำหน้าที่ไถ่เกี้ยซื้อพิพาท เช่น ยุติธรรมจังหวัด ผู้อำนวยการคุมประพฤติจังหวัด ผู้ใหญ่บ้าน หรือบุคคลที่คู่กรณีมีความไว้วางใจ

3) พยานในการไถ่เกี้ยซื้อพิพาทซึ่งจะมีจำนวนเท่าใดก็ได้เช่นกัน

ผลของการไถ่เกี้ยซื้อพิพาทหากไม่สามารถดำเนินการไถ่เกี้ยซื้อพิพาทได้สำเร็จ คดีจะกลับเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก แต่หากสามารถไถ่เกี้ยซื้อพิพาทได้สำเร็จ คดีจะออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักทันที คู่กรณีมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงการไถ่เกี้ยซื้อพิพาท

หากคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงการไถ่เกี้ยซื้อพิพาท คู่กรณีอีกฝ่ายไม่สามารถบังคับให้คู่กรณีปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงการไถ่เกี้ยซื้อพิพาทได้ เพราะการดำเนินงานเกี่ยวกับการไถ่เกี้ยซื้อพิพาททางด้านการบวนการยุติธรรมชุมชนยังขาดสภาพบังคับใช้ในผลการดำเนินงาน

2. การไถ่เกี้ยซื้อพิพาทโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชน รูปแบบและวิธีการไถ่เกี้ยซื้อพิพาท รวมทั้งผลของการไถ่เกี้ยซื้อพิพาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นไปในลักษณะเดียวกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัด แต่จะมีความแตกต่างในเรื่องของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการไถ่เกี้ยซื้อพิพาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชน กล่าวคือ ผู้ไถ่เกี้ยซื้อพิพาทในระดับของศูนย์ยุติธรรมชุมชน นอกจากจะหมายถึงบุคคลต่างๆ ที่ทำหน้าที่ไถ่เกี้ยซื้อพิพาทในระดับสำนักงานยุติธรรมจังหวัดแล้ว ยังหมายรวมถึงเครือข่ายยุติธรรมชุมชน หรือคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนด้วย

บทบาทในการแก้ไขวิกฤตของกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักจากการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบการไถ่เกี้ยซื้อพิพาท สามารถสรุปได้ว่าอยู่ในมิติของการลดจำนวนคดีในกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ และส่งผลให้จำนวนผู้ต้องราชทัณฑ์ลดจำนวนลง อีกทั้งกระบวนการไถ่เกี้ยซื้อพิพาทสามารถช่วยเยียวยาความเสียหายให้กับเหยื่ออาชญากรรมและสร้างความสมานฉันท์ให้กับชุมชนได้อีกด้วย

การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในต่างประเทศ มีประเทศที่ทำการศึกษาจำนวน 5 ประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา สหราชอาณาจักร สาธารณรัฐเกาหลี และฟิลิปปินส์ สามารถจัดกลุ่มเกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบต่างๆ ได้ 2 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มประเทศที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้โดยตรง ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกาและแคนาดา นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบเครือข่ายยุติธรรมชุมชน สหราชอาณาจักรนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบศูนย์ยุติธรรมชุมชนและการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

2. กลุ่มที่นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ในลักษณะของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีและฟิลิปปินส์ นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

เมื่อทำการเปรียบเทียบรูปแบบของยุติธรรมชุมชนประเทศไทยกับต่างประเทศ พบว่า

1. ประเทศไทยมีการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบพื้นฐานทั่วไปเหมือนประเทศกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา กล่าวคือ ลักษณะคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมชุมชนได้ต้องเป็นคดีความผิดเล็กน้อยและสามารถยอมความได้

2. ประเทศไทยมีการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกาและแคนาดาจากผลการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า เครือข่ายยุติธรรมชุมชนสหรัฐอเมริกา เมือง Vermont และมลรัฐออเรกอน สอดคล้องกับประเทศไทย ในประเด็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีบทบาทหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ สงเคราะห์ และบำบัดแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ผู้พันโทษ ผู้ถูกคุมความประพฤติ และแตกต่างกับประเทศไทยในประเด็นประเทศไทยไม่มีการประจําพร้อมกับผู้กระทำความผิดที่ศาลได้มีคำสั่งแต่อย่างใด

ขณะที่เครือข่ายยุติธรรมชุมชนประเทศแคนาดา สอดคล้องกับประเทศไทยในประเด็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีบทบาทหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ สงเคราะห์ และบำบัดแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ผู้พันโทษ ผู้ถูกคุมความประพฤติ แต่จะแตกต่างกับประเทศไทยในประเด็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเป็นไปในลักษณะของการที่ประชาชนเข้าร่วมเป็นอาสาสมัคร แคนาดาอยู่ในรูปแบบของคณะกรรมการยุติธรรมชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานยุติธรรมชุมชน

3. ประเทศไทยมีการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบศูนย์ยุติธรรมชุมชน เช่นเดียวกับสหราชอาณาจักรจากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่า ศูนย์ยุติธรรมชุมชนของสหราชอาณาจักรซึ่งได้แก่ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมืองลิเวอร์พูลและศูนย์ยุติธรรมชุมชนสังคม

และการมีบทบาทของชุมชน มีความสอดคล้องกับประเทศไทยในเรื่องวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งคือเพื่อให้คนในชุมชนได้เข้ามาร่วมกันดูแลชุมชน

ความแตกต่างกับประเทศไทย พบว่าแตกต่างในเรื่องของผู้พิพากษาที่ไม่ได้เข้ามา มีบทบาทเกี่ยวข้องกับยุติธรรมชุมชน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมีเพียงเจ้าหน้าที่ของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด คณะกรรมการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน อีกทั้งสถาบันการศึกษา มีเพียงบทบาทในการเรียนการสอนเกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนและการวิจัยเท่านั้น

4. ประเทศไทยมีการนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เช่นเดียวกับสาธารณรัฐเกาหลีและประเทศฟิลิปปินส์จากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสาธารณรัฐเกาหลีสอดคล้องกับประเทศไทยในประเด็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามารถลดความขัดแย้ง ลดจำนวนคดีในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และแตกต่างกับประเทศไทยในประเด็นการมีกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยเฉพาะ

สำหรับกระบวนการยุติธรรมชุมชนของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมพบว่า มีปัญหาอุปสรรคในเรื่องการไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน เนื่องจากปัจจุบันการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมได้ใช้คำสั่งกระทรวงยุติธรรมซึ่งถือเป็นกฎหมายลำดับรองเป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านต่างๆ ดังนี้

1. คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบเครือข่ายยุติธรรมชุมชน (คยช.) ได้แก่

1.1 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 11/2555 ลงวันที่ 16 มกราคม 2555 เรื่อง แก้ไขคำสั่งยุทธศาสตร์การพัฒนาสำนักงานยุติธรรมจังหวัด และกลไกการปฏิบัติงาน

1.2 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 159/2555 ลงวันที่ วันที่ 30 มีนาคม 2555 เรื่อง การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนำร่องเพิ่มเติม จำนวน 5 แห่งเป็นหน่วยงานในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

1.3 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 13/2557 ลงวันที่ วันที่ 13 มกราคม 2557 เรื่อง การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนำร่องเพิ่มเติม จำนวน 2 แห่งเป็นหน่วยงานในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

1.4 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 78/2558 ลงวันที่ วันที่ 2 มีนาคม 2558 เรื่อง การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนำร่องเพิ่มเติม จำนวน 7 แห่ง

2. คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบศูนย์ยุติธรรมชุมชน ได้แก่

2.1 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 317/2559 ลงวันที่ 12 กรกฎาคม 2559 เรื่อง การขับเคลื่อนนโยบายกระทรวงยุติธรรมด้านยุติธรรมชุมชน

2.2 คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 322/2559 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2559 เรื่อง การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน

3. คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ได้แก่ คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 322/2559 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2559 เรื่อง การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน

จากปัญหาการไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน ส่งผลให้การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชน ไปใช้ในทางปฏิบัติไม่มีความชัดเจนในเรื่องอำนาจหน้าที่ เนื่องจากการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมของกระทรวงยุติธรรมไม่ได้มีเพียงสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมเท่านั้นหน่วยงานอื่น อาทิ กรมคุมประพฤติ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ต่างมีการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนด้วย

การไม่มีความชัดเจนในเรื่องอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงาน จำแนกได้ 3 ประเด็นดังนี้

1. การไม่ทราบถึงอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานและความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากหน่วยงานต่างๆ ในกระทรวงยุติธรรมต่างได้จัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของตนขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน อย่างกรมคุมประพฤติมีการจัดตั้งเครือข่ายยุติธรรมชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 81,129 คน ขณะที่สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมตั้งแต่ พ.ศ. 2555 - พ.ศ. 2558 มีเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจำนวนทั้งสิ้น 226,928 คน จากจำนวนเครือข่ายยุติธรรมชุมชนข้างต้นทำให้มีโอกาสที่ประชาชน 1 คนเข้าร่วมเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจากหลายหน่วยงาน อาจเป็นสาเหตุของการสับสนในอำนาจหน้าที่ของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนได้

นอกจากนี้ การดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะมีคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นผู้ดำเนินการในด้านต่างๆ คณะกรรมการดังกล่าวประกอบไปด้วยผู้ที่เป็นข้าราชการประจำและประชาชนทั่วไปที่มีจิตอาสาสมัครมาเข้าร่วมเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชน คณะกรรมการที่เป็นข้าราชการประจำย่อมสามารถเข้าใจถึงอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานได้มากกว่าประชาชนทั่วไปเพราะกระทรวงยุติธรรมมีลักษณะการออกคำสั่งในลักษณะที่กว้างเพื่อครอบคลุมการดำเนินงาน แต่อาจทำให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนมีความสับสนในการปฏิบัติหน้าที่ได้

สำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การไม่ทราบถึงอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานถือเป็นปัญหาอย่างหนึ่งของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยเฉพาะในกรณีของประชาชนที่คู่กรณี

มีความประสงค์ให้เข้ามาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพราะการไม่ทราบถึงอำนาจหน้าที่ อาจส่งผลผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตัดสินใจไม่เข้าร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

2. การขาดการส่งเสริมทักษะหรือความรู้ในการปฏิบัติงานแม้ว่าในทางปฏิบัติ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดและสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมจะมีการอบรมให้ความรู้ ผู้ปฏิบัติงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนเป็นครั้งคราว แต่สำหรับประชาชนที่เข้าร่วม ปฏิบัติงานอย่างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนนั้น อาจยังไม่เพียงพอต่อการนำไปใช้ปฏิบัติงาน การจะผลักดันให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนสามารถเป็นกลไกในการทำหน้าที่ได้ดี จำเป็นต้อง มีการเสริมสร้างความรู้เพื่อเพิ่มทักษะในการดำเนินงาน

3. การขาดความคุ้มครองในการปฏิบัติหน้าที่ ที่เกี่ยวกับภารกิจของเครือข่ายยุติธรรม ชุมชน ศูนย์ยุติธรรมชุมชนและการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีความเสี่ยงกับความปลอดภัยในสวัสดิภาพ และทรัพย์สิน การไม่ได้รับความคุ้มครองในการปฏิบัติหน้าที่ย่อมมีโอกาสที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเพื่อดูแล ชุมชนย่อมลดลง

การไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรมชุมชน นอกจากจะ ส่งผลให้การนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนไปใช้ในทางปฏิบัติไม่มีความชัดเจนในเรื่องอำนาจ หน้าที่แล้วยังทำให้เกิดการขาดสภาพบังคับใช้ในผลการดำเนินงาน โดยเฉพาะการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทกล่าวคือ หากคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงการไกล่เกลี่ยระงับ ข้อพิพาทของกระทรวงยุติธรรมโดยสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม คู่กรณีอีกฝ่ายไม่สามารถ บังคับให้คู่กรณีปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทได้

2. ข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอเสนอแนะทางแก้ไขปัญหาการไม่มีกฎหมายที่สมบูรณ์แบบ ที่จะใช้กับกระบวนการยุติธรรม ด้วยการออกกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องของกระบวนการยุติธรรมชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาข้างต้นและเพื่อการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1 ผลดีและผลเสียของการออกกฎหมายว่าด้วยเรื่องของกระบวนการยุติธรรมชุมชน มีดังนี้

2.1.1 ผลดีของการออกกฎหมายว่าด้วยเรื่องของกระบวนการยุติธรรมชุมชน

1) กระทรวงยุติธรรมมีหน่วยงานใหม่ในการดำเนินการการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ เพิ่มเติมจากหน่วยงานที่มีอยู่ในปัจจุบัน อาทิ สำนักงานรัฐมนตรี ศูนย์ดำรงธรรม ศูนย์บริการร่วมกระทรวงยุติธรรม

2) การลดความขัดแย้งในสังคม โดยการจัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อลดจำนวนคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

3) การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยสะดวก การจัดตั้งหน่วยงานตามแนวทางของกระบวนการยุติธรรมชุมชนสามารถช่วยให้นักในชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล และคนด้อยโอกาส ฐานะยากจน สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยง่าย เพราะหากคนเหล่านี้ต้องการเข้าถึงการอำนวยความสะดวกยุติธรรมต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางมายังสถานีตำรวจ ศาล และต้องเสียค่าใช้จ่ายอื่นๆ อาทิ ค่าทนายความ ค่าธรรมเนียมศาล รายได้ที่จะได้รับจากการทำงานซึ่งอาจรู้สึกไม่มีความคุ้มค่ากับค่าใช้จ่ายที่ต้องสูญเสีย

4) การลดจำนวนอาชญากรรม ด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับกระบวนการยุติธรรมได้มากขึ้นในการเฝ้าระวังอาชญากรรม การป้องกันอาชญากรรม

5) การให้ความสำคัญกับเหยื่ออาชญากรรม และการเยียวยาความเสียหายของอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน แม้ว่าในปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมได้ให้ความสำคัญกับเหยื่ออาชญากรรมมากขึ้นด้วยการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ แต่กระบวนการยุติธรรมชุมชนจะช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมและในมิติของการเยียวยาจิตใจในการกลับเข้าไปอยู่ในชุมชน เพื่อให้เหยื่อและผู้กระทำความผิดสามารถอยู่ร่วมกันได้

6) ความชัดเจนในอำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชน เนื่องจากปัจจุบันแนวทางการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนต้องอาศัยคำสั่งกระทรวงยุติธรรมซึ่งถือเป็นกฎหมายลำดับรองเป็นแนวทางปฏิบัติ หากมีพระราชบัญญัติว่าด้วยเรื่องของกระบวนการยุติธรรมชุมชน ย่อมสามารถแก้ไขปัญหาคำสั่งของกระทรวงยุติธรรมซึ่งถือเป็นกฎหมายลำดับรองเป็นแนวทางปฏิบัติ หากมีพระราชบัญญัติว่าด้วยเรื่องของกระบวนการยุติธรรมชุมชน ย่อมสามารถแก้ไขปัญหาคำสั่งของกระทรวงยุติธรรมซึ่งถือเป็นกฎหมายลำดับรองเป็นแนวทางปฏิบัติ หากมีพระราชบัญญัติว่าด้วยเรื่องของกระบวนการยุติธรรมชุมชน ย่อมสามารถแก้ไขปัญหาคำสั่งของกระทรวงยุติธรรมซึ่งถือเป็นกฎหมายลำดับรองเป็นแนวทางปฏิบัติ

7) การมีสภาพบังคับใช้ในผลของการปฏิบัติหน้าที่ ปัจจุบันการดำเนินการในเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยังไม่สามารถบังคับใช้ได้ เพราะขาดกฎหมายรองรับ การออกพระราชบัญญัติว่าด้วยเรื่องของกระบวนการยุติธรรมชุมชน ย่อมสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

2.1.2 ผลเสียของการออกกฎหมายว่าด้วยเรื่องของกระบวนการยุติธรรมชุมชน

1) กระบวนการยุติธรรมต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ในขั้นตอนของการออกกฎหมายและการประกาศใช้กฎหมาย เพราะต้องมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กฎหมายให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบถึงแนวทางการดำเนินงานหลักการและเหตุผล ตลอดจนบทบัญญัติต่างๆ ของกฎหมาย

2) การขยับเลิกหน่วยงานหรือรวมหน่วยงานที่มีการดำเนินงานที่คล้ายคลึงเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อไม่ให้เกิดความไม่ชัดเจนในอำนาจหน้าที่ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

2.1.3 ผลกระทบจากการออกกฎหมายว่าด้วยเรื่องของกระบวนการยุติธรรมชุมชน

1) ความไม่สะดวกในการดำเนินงานในช่วงต้นของการประกาศใช้กฎหมาย ผู้ปฏิบัติงานทั้งในส่วน of ข้าราชการประจำและเครือข่ายยุติธรรมชุมชน อาจมีความเคยชินกับการดำเนินงานแบบเดิมตามที่กระทรวงยุติธรรมได้ออกคำสั่งในเรื่องนั้นไว้ ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติงานมีความจำเป็นต้องศึกษาถึงแนวทางการดำเนินงานใหม่ตามที่พระราชบัญญัติได้กำหนดไว้

2) การติดต่อประสานงานของประชาชน เนื่องจากหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนมีหลายหน่วยงานการออกกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชนย่อมทำให้กระบวนการดำเนินงานและหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนปรับเปลี่ยนไป ประชาชนอาจเกิดความสับสนในการติดต่อประสานงานถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญที่กระทรวงยุติธรรมที่ต้องประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ เพาะกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมชุมชนถือเป็นกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นอย่างมาก

2.2 ลักษณะของกฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมชุมชน

2.2.1 ลำดับชั้นของกฎหมายว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมชุมชน

การออกกฎหมายควรออกเป็นกฎหมายในลำดับพระราชบัญญัติ เนื่องจากพระราชบัญญัติคือกฎหมายหลักที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยใช้ชื่อว่า พระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมชุมชน

2.2.2 เหตุผลและความจำเป็นในการออกพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมชุมชน

เนื่องจากว่าสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมได้นำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาใช้เป็นภารกิจสำคัญในการดำเนินงาน แต่กลับพบว่ายังไม่ได้มีกฎหมายที่เป็นเรื่องของกระบวนการยุติธรรมชุมชนโดยเฉพาะ มีเพียงการการใช้กฎหมายในลำดับรองซึ่งอยู่ในรูปแบบของคำสั่งกระทรวงยุติธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ทำให้เกิดผลเสียตามมาคือผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนไม่มีความชัดเจนในอำนาจหน้าที่ เนื่องจากมีหน่วยงานอื่นๆ ในกระทรวงยุติธรรมที่ดำเนินการด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ยังส่งผล

ให้อำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมชุมชนขาดสภาพบังคับใช้ในผลการดำเนินงาน โดยเฉพาะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จึงเห็นควรให้มีการออกพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมชุมชน ขึ้นมาบังคับใช้

2.2.3 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการร่างพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมชุมชน

การร่างพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมชุมชน จำเป็นต้องมีเจ้าภาพหลักในการดำเนินงานซึ่งควรเป็นกระทรวงยุติธรรม และมีฝ่ายเลขาคือสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม โดยอาจตั้งคณะกรรมการในการร่างกฎหมายขึ้นเพื่อความสะดวกในการดำเนินงาน คณะกรรมการดังกล่าวควรเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการในเรื่องกระบวนการยุติธรรมชุมชน ในปัจจุบัน อาทิ ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค สำนักงานยุติธรรมจังหวัด และควรมีสถักกฎหมายเข้าร่วมด้วยเพื่อให้ความเห็นด้านกฎหมายโดยเฉพาะ

2.2.4 การใช้อำนาจในการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมชุมชน

การใช้อำนาจในการดำเนินงานต้องมีการกำหนดอย่างชัดเจนว่าจะใช้อำนาจตามกฎหมายใด เพราะกระบวนการยุติธรรมชุมชนมีความเกี่ยวเนื่องตั้งแต่ระดับกระทรวงไปถึงส่วนภูมิภาค จึงเห็นว่าควรใช้กฎหมายที่ออกโดยกระทรวงยุติธรรมเท่านั้นเพื่อการปฏิบัติงานที่เป็นแนวทางเดียวกัน

2.2.5 การนำต้นแบบจากต่างประเทศมาประยุกต์ร่างพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมชุมชนได้

1) นำต้นแบบเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของเมือง Vermont สหรัฐอเมริกา มาปรับใช้ในการกำหนดคุณสมบัติเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของประเทศไทย เพราะเครือข่ายยุติธรรมชุมชนของเมือง Vermont ต้องผ่านการอบรมในด้านต่างๆ ทั้งกฎหมายเบื้องต้นและด้านยุติธรรมชุมชน จำนวน 15 ชั่วโมงอย่างต่อเนื่องและต้องได้ร่วมเข้าสังเกตการณ์การประชุมจากเครือข่ายอื่นๆ มาแล้วจึงจะสามารถเข้าร่วมเป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนได้

2) นำต้นแบบศูนย์ยุติธรรมชุมชนเมือง Durham สหราชอาณาจักรปรับใช้ ด้วยการส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาเข้ามามีบทบาทด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนร่วมกับชุมชน นอกจากการศึกษาวิจัยอย่างในปัจจุบันการเปิดให้สถาบันการศึกษาเข้ามามีบทบาทนี้จะสามารถช่วยลดงบประมาณของกระทรวงยุติธรรมในการดำเนินงานลงได้ อีกทั้งผู้ปฏิบัติงาน รวมทั้งคนในชุมชนจะได้ความรู้ใหม่ไปใช้ในการปฏิบัติงาน รวมทั้งความรู้ใหม่ในการดูแลป้องกันชุมชน

3) นำต้นแบบการกำหนดให้ผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมชุมชนมีอำนาจหน้าที่ทางด้านวิชาการ โดยนำแบบอย่างจากผู้ประสานงานยุติธรรมชุมชนประเทศแคนาดา มาปรับใช้ เนื่องจากผู้ประสานงานยุติธรรมชุมชนประเทศแคนาดา มีอำนาจหน้าที่ทางด้านวิชาการในลักษณะ

ของการศึกษาวิจัย หากประเทศไทยสามารถเพิ่มอำนาจหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงานด้านยุติธรรมชุมชนให้มีอำนาจหน้าที่ทางด้านวิชาการได้จะสามารถพัฒนาและปรับปรุงแนวทางด้านยุติธรรมชุมชนได้มากยิ่งขึ้น เพราะการดำเนินการทางด้านวิชาการย่อมทำให้ผู้ปฏิบัติงานที่เป็นข้าราชการประจำซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนน้อยกว่าเครือข่ายยุติธรรมชุมชนได้รับรู้ถึงปัญหาอุปสรรคหรือกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งแต่ละชุมชนย่อมมีสภาพปัญหาที่แตกต่างกันไป

2.2.6 การบัญญัติรายละเอียดในพระราชบัญญัติพระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรม

ชุมชน

กฎหมายแต่ละฉบับจะมีการบัญญัติเรื่องต่างๆ ไว้ภายใต้หมวดต่างๆ พระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมชุมชนก็เช่นเดียวกัน จำเป็นต้องแยกรายละเอียดไว้ในหมวดต่างๆ ดังนี้

1) หมวดว่าด้วยบทบัญญัติทั่วไป อาทิ ชื่อพระราชบัญญัติ วันที่มีผลใช้บังคับ นิยามตามพระราชบัญญัติผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติ

2) หมวด 1 ว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมชุมชน อาทิ วัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมชุมชน การดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนและรูปแบบของยุติธรรมชุมชน การจัดตั้งหน่วยงานเพื่อดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนรวมทั้งอำนาจหน้าที่การแต่งตั้งบุคคลเพื่อดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนรวมทั้งอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงาน และแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานด้านกระบวนการยุติธรรมชุมชนในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

3) หมวด 2 ว่าด้วยคณะกรรมการกระบวนการยุติธรรมชุมชน อาทิ องค์ประกอบคณะกรรมการกระบวนการคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของคณะกรรมการวาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการ

4) หมวด 3 ว่าด้วยการขอความช่วยเหลือ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมชุมชน อาทิ หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขอความช่วยเหลือ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมชุมชน

5) หมวด 4 บทเฉพาะกาล บัญญัติถึงรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นการเฉพาะในการดำเนินงาน อาทิ วิธีการดำเนินการหรือผลการดำเนินการก่อนที่พระราชบัญญัติกระบวนการยุติธรรมชุมชนประกาศใช้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมราชทัณฑ์ออนไลน์. (2559). รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปีประจำปีงบประมาณ 2555. สืบค้น 1 ม.ค. 2559, <http://www.correct.go.th/correct2009/upload/files/publication/RajathanAR55.pdf>.
- กรมราชทัณฑ์ออนไลน์. (2559). รายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะรายปีประจำปีงบประมาณ 2256. สืบค้น 1 ม.ค. 2559, http://www.correct.go.th/correct2009/upload/files/publication/DOC_AnnualReport56.pdf.
- กรมราชทัณฑ์ออนไลน์. (2559). สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์สืบค้น 1 ม.ค. 2559, <http://www.correct.go.th/Correct2009/stat/stathomepage/>.
- กระทรวงยุติธรรมออนไลน์. (2559). ผลงานรัฐบาลรอบ 6 เดือน รายงานผลการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลรอบ 6 เดือนพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี, สืบค้น 1 ม.ค. 2559, <http://www.moj.go.th/intro/07-23042558.pd>.
- กฤษฎีกาออนไลน์. (2558). สืบค้น 23 เม.ย. 2558, <http://app-thca.krisdika.go.th/Naturesig/CheckSig?WhichLaw=law4&folderName=%bb06&lawPath=%bb06-20-9999-update>.
- กฤษฎีกาออนไลน์. (2558). สืบค้น 12 พ.ค. 2558, <http://apthca.krisdika.go.th/Naturesig/CheckSig?whichLaw=law2&folderName=%be17&lawPath=%be17-20-2549-a0001>.
- กฤษฎีกาออนไลน์. (2559). สืบค้น 17 มิ.ย. 2559, <http://app-thca.krisdika.go.th/Naturesig/CheckSig?whichLaw=law2&folderName=%be17&lawPath=%be17-20-2549-a0001>.
- กฤษฎีกาออนไลน์. (2559). สืบค้น 24 มิ.ย. 2559, <http://apthca.krisdika.go.th/Naturesig/CheckSig?whichLaw=law2&folderName=%c503&lawPath=%c503-20-2551-a0001>.
- กฤษฎีกาออนไลน์. (2559). สืบค้น 24 มิ.ย. 2559, <http://app-thca.krisdika.go.th/Naturesig/CheckSig?whichLaw=law2&folderName=%c338&lawPath=%c338-20-2550-a0001>.

กฤษฎีกาออนไลน์. (2559). สืบค้น 24 มิ.ย. 2559,

[http://apthca.krisdika.go.th/Naturesig/CheckSig?whichLaw=law2&folderName=%c338&lawPath=%c338-20-2546-a0002.](http://apthca.krisdika.go.th/Naturesig/CheckSig?whichLaw=law2&folderName=%c338&lawPath=%c338-20-2546-a0002)

กรมคุมประพฤติออนไลน์. (2559). สืบค้น 23 มิ.ย. 2559,

[http://www.7prohost.com/probation/u5/probation/2013-01-25-07-56-53/2013-01-25-09-20-14/2013-01-28-04-38-10/2013-01-28-04-40-30.html.](http://www.7prohost.com/probation/u5/probation/2013-01-25-07-56-53/2013-01-25-09-20-14/2013-01-28-04-38-10/2013-01-28-04-40-30.html)

กมลชนก ดุริยประกิจ. (2554). *ความคาดหวังของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนต่อการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร* สาขาการบริหารงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กรกช นาควิเชตร, และอรพินธ์ สุวัฒน์ประ. (มมป.). *การแก้ไขปัญหอาชญากรรมเชิงรุก : ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อผลสัมฤทธิ์ในการป้องกันอาชญากรรมโดยเครือข่ายยุติธรรมชุมชน.* สำนักพัฒนาการคุมประพฤติ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม.

กรกฎ ทองชะโชค, สรุต จุ้ยมณี, และวสัน สุวรรณรัตน์. (2553). *บทบาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปากพะยูน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพัทลุง.* สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.).

กองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2557). *(ร่าง) คู่มือการบริหารศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล.*

กองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรมกระทรวงยุติธรรม.(ม.ป.ป.). *คู่มือการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน (Access to Justice) ฉบับเจ้าหน้าที่.*

กองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2555). *รายงานการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานสำนักงานยุติธรรมจังหวัดประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2555.*

กองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2556). *รายงานการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานสำนักงานยุติธรรมจังหวัดประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2556.*

กองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2557). *รายงานการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานสำนักงานยุติธรรมจังหวัดประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557.*

- กิตติพงษ์กิตยารักษ์ และจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). *ยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวย
ความยุติธรรม โดยชุมชนเพื่อชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.).
- กิตติพงษ์กิตยารักษ์. (2550). *ปุจฉา-วิสัชนาว่าด้วย “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์”*, *ยุติธรรม
ชุมชนและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 11/2555 ลงวันที่ 16 มกราคม 2555 เรื่อง แก้ไขคำสั่งยุทธศาสตร์การพัฒนา
สำนักงานยุติธรรมจังหวัด และกลไกการปฏิบัติงาน, กระทรวงยุติธรรมออนไลน์, สืบค้น
1 เม.ย. 2560, http://www.moj.go.th/attachments/20170123104235_52758.pdf.
- คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 159/2555 ลงวันที่ วันที่ 30 มีนาคม 2555 เรื่อง การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรม
จังหวัดน่านร่องเพิ่มเติม จำนวน 5 แห่งเป็นหน่วยงานในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม,
กระทรวงยุติธรรมออนไลน์, สืบค้น 1 เม.ย. 2560, [http://www.moj.go.th/
attachments/20170123104355_50685.pdf](http://www.moj.go.th/attachments/20170123104355_50685.pdf).
- คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 13/2557 ลงวันที่ วันที่ 13 มกราคม 2557 เรื่อง การจัดตั้งสำนักงาน
ยุติธรรมจังหวัดน่านร่องเพิ่มเติม จำนวน 2 แห่งเป็นหน่วยงานในสำนักงาน
ปลัดกระทรวงยุติธรรม, กระทรวงยุติธรรมออนไลน์, สืบค้น 1 เม.ย.
2560, http://www.moj.go.th/attachments/20170123104902_02527.pdf.
- คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 78/2558 ลงวันที่ วันที่ 2 มีนาคม 2558 เรื่อง การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรม
จังหวัดน่านร่องเพิ่มเติม จำนวน 7 แห่ง, กระทรวงยุติธรรมออนไลน์, สืบค้น 1 เม.ย.
2560, http://www.moj.go.th/attachments/20170123105616_45886.pdf.
- คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 317/2559 ลงวันที่ 12 กรกฎาคม 2559 เรื่องการขับเคลื่อนนโยบายกระทรวง
ยุติธรรมยุติธรรมชุมชน, กระทรวงยุติธรรมออนไลน์, สืบค้น 1 เม.ย.
2560, http://www.moj.go.th/attachments/20170123110046_21857.pdf.
- คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 322/2559 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2559 เรื่อง การบริหารงานศูนย์ยุติธรรม
ชุมชน, กระทรวงยุติธรรมออนไลน์, สืบค้น 1 เม.ย. 2560, [http://www.moj.go.th/attach
ments/20170123110058_50135.pdf](http://www.moj.go.th/attachments/20170123110058_50135.pdf).
- คำสั่งสำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ 12/2559 เรื่องการปรับปรุงโครงสร้างการแบ่งภายใน
อำนาจหน้าที่ และกรอบอัตรากำลังของกองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักปลัดกระทรวง
ยุติธรรม, ดาวโหลดคำสั่งสำนักปลัดกระทรวงยุติธรรมกระทรวงยุติธรรมออนไลน์,
สืบค้น 18 มิ.ย.2559, <http://www.moj.go.th/th/2013-03-07-14-56-14/2013-04-29-14-11-02>.
- คณิต ณ นคร. (2554). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 4) กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). *ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก : แนวการวิเคราะห์เชิงสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: วี.พริ้นท์ (1991).
- _____. (ม.ป.ป). *ยุติธรรมชุมชน : ว่าด้วยกรอบแนวคิด ทฤษฎีและหลักการ, คณะทำงานโครงการนำร่องพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชน กระทรวงยุติธรรม. ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ. (2550). *ยุติธรรมชุมชน : การเปิดพื้นที่ของชุมชนในการอำนวยความยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ตารางสรุปสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนและศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั่วประเทศ กรมคุมประพฤติออนไลน์, สืบค้น 25 มิถุนายน 2559, http://210.246.159.139/doc_dop/file/categories2/20150901012758-0015809035.pdf.
- ณัฐธินิชา ชวนประเสริฐ. (2557). *ปัญหาอุปสรรคของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท กรณีศึกษา เจ้าหน้าที่ไกล่เกลี่ยของศูนย์ยุติธรรมชุมชน อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี*. สาขาการบริหารงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ณัฐวรา ฉัตรไพบุลย์. (2550). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ*.
- ดล บุนนาค. (2554). *กรอบแนวคิดและทบทวนวรรณกรรมกระบวนการยุติธรรมไทย : ทิศทางของการพัฒนาที่คลาดเคลื่อน, บรรณาธิการ : จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และกมลทิพย์ คดีการ, ยุติธรรมทางเลือกกับการเข้าถึงความยุติธรรมในสังคมไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2)* กรุงเทพฯ: คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย บี เอสพริ้นติ้งแอนด์ ดีไซน์.
- ประธาน วัฒนาวณิชย์. (2546). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา*. กรุงเทพฯ: โฟร์พริ้นติ้ง.
- พงษ์ธร ธีญญศิริ. (2552). *แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม, สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์. สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม*.
- พรชัย ชันดี. (2553). *ทฤษฎีอาชญาวิทยา : หลักการ งานวิจัยและนโยบายประยุกต์*. กรุงเทพฯ: สุเนตรฟิล์ม.
- พรณรงค์ ศรีตระกูล. (2555). *การนำแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้บริหารจัดการคดีอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดขอนแก่น. สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม*.
- ยศศักดิ์ โกศัยกานนท์. (2558). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทางอาญาของคนไทย, วารสารเกษมบัณฑิต, 16, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม)*.

- รวินท์ สีสระพัฒนา. (2556). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมาย* (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: วิญญูชน น. 2.
- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยกระทรวงยุติธรรม. (2556). *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษารูปแบบการทำงานและประเมินความคุ้มค่าในการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดตามแนวทางการจัดส่วนราชการในภูมิภาค*. กรุงเทพฯ: ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม. (2559). *เรื่องจากปกกระทรวงยุติธรรมเผยแพร่ผลการดำเนินงาน รอบ 1 ปี มุ่งนำความยุติธรรมสู่หมู่บ้านนำบริการรัฐสู่ประชาชน*. *วารสารยุติธรรม*. 16, 2 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- _____. (2558). *เปิดโลกยุติธรรม*, *วารสารยุติธรรม*. 14, 6 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- _____. (2558). *ยุติธรรมเพื่อประชาชน*, *วารสารยุติธรรม*. 15, 1 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- _____. (2558). *เรื่องเล่ายุติธรรม*, *วารสารยุติธรรม*. 15, 1 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สถิติผลการดำเนินงาน กรมคุมประพฤติ กรมคุมประพฤติออนไลน์. สืบค้น 25 มิถุนายน 2559, http://210.246.159.139/doc_dop/show_cates.php?pid=2&cateid=8.
- สุทธิพล ทวีชัยการ, *หน่วยที่ 9 กระบวนการยุติธรรมทางเลือกในคดีอาญา*, สืบค้น 15 ก.พ. 2559, <http://law.stou.ac.th/dynfiles/41717-9-A.pdf>.
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2558). *รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการประเมินผลการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลนาร่อง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557* เสนอกองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม.
- สมยศ เชื้อไทย. (2557). *คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สันฐิติ ธรรมใจ. (2553). *การไต่ถามคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะการยุติคดีอาญาโดยนายอำเภอ*, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต กรุงเทพฯ.
- สำนักงานกิจการยุติธรรม. (2552). *กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย*. กระทรวงยุติธรรม.
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2556). *การประเมินผลเครือข่ายยุติธรรมชุมชน*.

- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2557).
การประเมินผลการจัดการเครือข่ายยุติธรรมชุมชน.
- สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2557).
ความต้องการนโยบายการยุติธรรมของประชาชน.
- สุวิชนุตติกร. (2555). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการดำเนินคดีอาญาของศาลเยาวชน
 และครอบครัว. สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม: สำนักงานศาล
 ยุติธรรม.*
- สุณีย์กัลยะจิตร. (2554). *โครงการวิจัยการติดตามและประเมินผลงานยุติธรรมชุมชน (วิทยานิพนธ์
 ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม :
 เสนอต่อกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม: นครปฐม.*
- สุมน เทสะเวส. (2553). *กระบวนการยุติธรรมทางเลือก ศึกษากรณีอาสาสมัคร
 ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนของศาลยุติธรรมก่อนคดีมาสู่ศาล, (วิทยานิพนธ์ปริญญา
 นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, กรุงเทพฯ.*
- อังคณา บุญสิทธิ์. (2555). *การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในกระบวนการยุติธรรม,
 ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรม Criminal justice administration,
 (พิมพ์ครั้งที่ 2) สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน่วยที่ 13.*
- อัจฉริยา ชูตินันท์. (2555). *อาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.*

ภาคผนวก

1. คำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ 12/2559 เรื่องการปรับปรุงโครงสร้าง
การแบ่งงานภายใน อำนาจหน้าที่และกรอบอัตรากำลังของกองพัฒนายุติธรรมชุมชน
สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

คำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

ที่ ๑๒ /๒๕๕๙

เรื่อง การปรับปรุงโครงสร้างการแบ่งงานภายใน อำนาจหน้าที่ และกรอบอัตรากำลัง
ของกองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

อนุสนธิคำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ ๙๑๙/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖ ให้จัดตั้งกองพัฒนายุติธรรมชุมชนขึ้นเป็นหน่วยงานภายในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม และคำสั่งที่ ๖๖๗/๒๕๕๘ ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘ เพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของกองพัฒนายุติธรรมชุมชน โดยได้จัดโครงสร้างการแบ่งงานภายในกองพัฒนายุติธรรมชุมชนออกเป็น ๑ ฝ่าย ๒ กลุ่ม ๑ ศูนย์ คือ ฝ่ายบริหารงานทั่วไป กลุ่มพัฒนาและส่งเสริมการบริหารยุติธรรมชุมชน กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผล และศูนย์บริการร่วมกระทรวงยุติธรรม มีกรอบอัตรากำลังสำหรับปฏิบัติงาน จำนวน ๕๒ อัตรา นั้น

เนื่องจากสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมได้มีคำสั่ง ที่ ๙๖๕/ ๒๕๕๘ ลงวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ ให้ศูนย์บริการร่วมแยกออกจากกองยุติธรรมชุมชน จึงทำให้โครงสร้างการแบ่งงานภายใน อำนาจหน้าที่ และกรอบอัตรากำลังของกองพัฒนายุติธรรมชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัดได้มีการปรับปรุงโครงสร้างการแบ่งงานภายในออกเป็น ฝ่ายอำนวยการ กลุ่มอำนวยความสะดวกยุติธรรมและนิติการและกลุ่มพัฒนาและส่งเสริมระบบงานยุติธรรม ดังนั้นจึงทำให้ภารกิจในการพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานของกองพัฒนายุติธรรมชุมชนและสำนักงานยุติธรรมจังหวัดไม่เชื่อมโยงและสอดคล้องกัน ดังนั้น เพื่อให้โครงสร้างการแบ่งงานภายใน อำนาจหน้าที่ และกรอบอัตรากำลังของกองพัฒนายุติธรรมชุมชนเกิดความถูกต้องและสอดคล้องเหมาะสม อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๑ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๘) พ.ศ. ๒๕๕๓ ปลัดกระทรวงยุติธรรมจึงให้ปรับปรุงโครงสร้างการแบ่งงานภายใน อำนาจหน้าที่และกรอบอัตรากำลังของกองพัฒนายุติธรรมชุมชนใหม่ดังรายละเอียดปรากฏตามเอกสารแนบท้ายคำสั่งนี้

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙

- M - N -
(นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ)
ปลัดกระทรวงยุติธรรม

การปรับปรุงโครงสร้างการแบ่งงานภายในกองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
(เอกสารแนบท้ายคำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ ๒๒ /๒๕๕๘ ลงวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๕๙)

อำนาจหน้าที่

กองพัฒนายุติธรรมชุมชนเป็นหน่วยงานภายในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับ

๑. เสนอแนะและจัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและส่งเสริมระบบงานยุติธรรมชุมชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านความเป็นธรรมทางสังคม
๒. พัฒนา ส่งเสริม สนับสนุน และประสานการปฏิบัติงานร่วมกับส่วนราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
๓. กำหนดแนวทางการพัฒนาและการบริหารจัดการศูนย์ยุติธรรมชุมชนทุกระดับ
๔. จัดทำและดำเนินการตามแผนปฏิบัติการและโครงการเพื่อขับเคลื่อนบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนกลาง
๕. นิเทศ ติดตามและประเมินผลงานตามแผนปฏิบัติการและโครงการของ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนกลางและแผนปฏิบัติการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัด
๖. จัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวางแผนการพัฒนาศูนย์ยุติธรรมชุมชนทุกระดับ
๗. กำหนดหลักสูตรการพัฒนาคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนทุกระดับ
๘. พัฒนาและฝึกอบรมคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนกลาง และคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนจังหวัด
๙. ดำเนินการเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์และสวัสดิการแก่คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนทุกระดับ
๑๐. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย
๑๑. ปฏิบัติหน้าที่อื่นในฐานะสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนและสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนกลาง กระทรวงยุติธรรม
๑๒. พัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานสำนักงานยุติธรรมจังหวัด
๑๓. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานการดำเนินงานกองทุนยุติธรรม ของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด

การแบ่งงานภายในและกรอบอัตรากำลัง

กองพัฒนายุติธรรมชุมชนแบ่งงานภายในออกเป็น ๓ กลุ่ม อัตรากำลังประกอบด้วย ข้าราชการ ๘ อัตรา พนักงานราชการ ๗ อัตรา ลูกจ้างชั่วคราว ๑๒ อัตรา พนักงานจ้างเหมาบริการ ๘ อัตรา รวมทั้งสิ้น ๓๕ อัตรา ดังนี้

๑. **กลุ่มอำนวยการ (กอ.)** มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับ
 - งานบริหารงานบุคคลและพัฒนาบุคลากร
 - งานการเงินและบัญชี
 - งานพัสดุครุภัณฑ์ ยานพาหนะ และอาคารสถานที่

- งานสารบรรณ...

- งานสารบรรณ
- งานการประชุมของกองพัฒนายุติธรรมชุมชน
- งานเลขานุการ ของผู้อำนวยการกองพัฒนายุติธรรมชุมชน
- งานบริหารงานทั่วไป
- ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของกลุ่มงานหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

อัตราค่าจ้างประกอบด้วย ข้าราชการ ๒ อัตรา พนักงานราชการ ๓ อัตรา ลูกจ้างชั่วคราว ๓ อัตรา พนักงานจ้างเหมาบริการ ๑ อัตรา รวมทั้งสิ้น ๙ อัตรา

๒. **กลุ่มอำนวยความสะดวกยุติธรรมและนิติการ (กยน.)** มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับ

- ตรวจสอบ พิจารณา ร่าง แก่ไข ปรับปรุงระเบียบ คำสั่ง และนิติกรรมสัญญาต่าง ๆ ในอำนาจหน้าที่ของกองพัฒนายุติธรรมชุมชน
- ศึกษา วิเคราะห์ และเสนอแนวทางการพัฒนากฎหมาย กฎ และระเบียบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการบริหารงานสำนักงานยุติธรรมจังหวัด กระบวนการยุติธรรมทางเลือกระบบงานยุติธรรมชุมชน และอาสาสมัครยุติธรรม ตลอดจนการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย กฎ และระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- ให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางด้านกฎหมาย กฎ และระเบียบต่าง ๆ แก่กองพัฒนายุติธรรมชุมชน และ สำนักงานยุติธรรมจังหวัด ตลอดจนศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตามที่ได้รับมอบหมาย
- ดำเนินการเกี่ยวกับการประชุม การสัมมนา และการเจรจาทางกฎหมายของกองพัฒนายุติธรรมชุมชน
- ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานการดำเนินงานกองทุนยุติธรรมของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด
- สอบสวน ตรวจสอบ พิจารณา ดำเนินการเกี่ยวกับวินัย การร้องเรียน การร้องทุกข์และอุทธรณ์ของบุคลากรกองพัฒนายุติธรรมชุมชน
- การจัดการความรู้และองค์กรแห่งการเรียนรู้ของกองพัฒนายุติธรรมชุมชน
- ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของกลุ่มหน่วยงานหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

อัตราค่าจ้างประกอบด้วย ข้าราชการ ๒ อัตรา พนักงานราชการ ๒ อัตรา ลูกจ้างชั่วคราว ๑ อัตรา พนักงานจ้างเหมาบริการ ๒ อัตรา รวมทั้งสิ้น ๗ อัตรา

๓. **กลุ่มพัฒนาและส่งเสริมงานยุติธรรมชุมชน (กพส.)** มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับ

- การศึกษา วิเคราะห์ และเสนอแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมงานยุติธรรมของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ระบบงานยุติธรรมชุมชน อาสาสมัครยุติธรรม และกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในอำนาจหน้าที่ของกระทรวงยุติธรรม ตลอดจนการประสานความร่วมมือระหว่างส่วนราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล
- จัดทำและดำเนินการตามแผนปฏิบัติการพัฒนาและส่งเสริมระบบงานยุติธรรมชุมชนและอาสาสมัครยุติธรรม ให้เป็นไปตามนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนของกระทรวงยุติธรรมและสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
- การพัฒนาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบอาสาสมัครยุติธรรม ศูนย์ยุติธรรมชุมชน และเครือข่ายยุติธรรมชุมชน

- การจัดทำ...

- การจัดทำคำขอ จัดทำแผนการใช้จ่าย และการเร่งรัดติดตามการใช้จ่ายงบประมาณรายจ่ายประจำปี รวมทั้งเงินนอกงบประมาณของกองทุนยุติธรรมชุมชนและสำนักงานยุติธรรมจังหวัด
 - การนิเทศ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานประจำปีของกองทุนยุติธรรมชุมชนและสำนักงานยุติธรรมจังหวัดตลอดจนการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของกองทุนยุติธรรมชุมชนและสำนักงานยุติธรรมจังหวัดในภาพรวม
 - การจัดทำระบบฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวางแผนและพัฒนาางานของกองทุนยุติธรรมชุมชน
 - การจัดทำตัวชี้วัดตามคำรับรองการปฏิบัติราชการประจำปีของกระทรวงยุติธรรมและสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับงานยุติธรรมชุมชน อาสาสมัครยุติธรรม และกระบวนการยุติธรรมทางเลือก
 - การจัดทำตัวชี้วัดผลการปฏิบัติราชการประจำปีของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านรอง และการเสนอความเห็นเบื้องต้นประกอบการพิจารณาผลการปฏิบัติราชการประจำปีของยุติธรรมจังหวัดน่านรอง
 - ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของกลุ่มงานหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย
- อัตราค่าจ้างประกอบด้วย ชำรษาการ ๓ อัตรา พนักงานราชการ ๒ อัตรา ลูกจ้างชั่วคราว ๘ อัตรา พนักงานจ้างเหมาบริการ ๕ อัตรา รวมทั้งสิ้น ๑๘ อัตรา

2. คำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม คำสั่งที่ 563/2559 เรื่อง การยกเลิกการจัดตั้งกองพัฒนายุติธรรมชุมชน

คำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
ที่ ๕๖๓ / ๒๕๕๙
เรื่อง การยกเลิกการจัดตั้งกองพัฒนายุติธรรมชุมชน

ตามคำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ ๙๑๙/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖ เรื่อง การจัดตั้งกองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.) ซึ่งเป็นหน่วยงานภายในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม คำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ ๙๒๐/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖ เรื่อง มอบหมายให้ข้าราชการ พนักงานราชการ ลูกจ้างชั่วคราว และพนักงานจ้างเหมาบริการ ปฏิบัติหน้าที่ในกองพัฒนายุติธรรมชุมชน คำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ ๖๖๗/๒๕๕๘ ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘ เรื่อง กำหนดอำนาจหน้าที่กองพัฒนายุติธรรมชุมชน (กยช.) สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม (เพิ่มเติม) และคำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ ๑๒/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๕๙ เรื่อง การปรับปรุงโครงสร้างการแบ่งงานภายใน อำนาจหน้าที่ และกรอบอัตรากำลังของกองพัฒนายุติธรรมชุมชน สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม นั้น

โดยที่สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมได้ทบทวนการจัดโครงสร้างส่วนราชการของกระทรวงยุติธรรมและเห็นควรให้นำกองพัฒนายุติธรรมชุมชนไปกำหนดเป็นส่วนงานอยู่ภายใต้สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ ซึ่งในคราวประชุม อ.ก.พ. กระทรวงยุติธรรม ครั้งที่ ๔/๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๙ ได้มีมติเห็นชอบแบ่งงานภายในสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ โดยกำหนดให้มีส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาคขึ้น พร้อมทั้งเกลี้ยอัตรากำลัง (การตัดโอนตำแหน่งและอัตรารายเดือน) ของ กยช. เพื่อมากำหนดเป็นตำแหน่งและอัตรารายเดือนในส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ จำนวน ๙ ตำแหน่ง ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้อง รองรับกับมติ อ.ก.พ. กระทรวงยุติธรรมดังกล่าว และให้การบริหารงานของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เกิดความถูกต้อง อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๑ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๕ ปลัดกระทรวงยุติธรรมจึงมีคำสั่งดังนี้

๑) ให้ยกเลิกคำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ ๙๑๙/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖ คำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ ๙๒๐/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖ คำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ ๖๖๗/๒๕๕๘ ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๘ และคำสั่งสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ ๑๒/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๕๙

๒) มอบหมาย...

- ๒ -

๒) มอบหมายให้พนักงานราชการ ลูกจ้างชั่วคราว และพนักงานจ้างเหมาบริการ ที่ปฏิบัติงานของกองพัฒนายุติธรรมชุมชนไปปฏิบัติงานในส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ภูมิภาค สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ ดังรายชื่อปรากฏตามเอกสารแนบท้ายคำสั่งนี้

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๙

—N—N—
(นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ)
ปลัดกระทรวงยุติธรรม

3. คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 11/2555 ลงวันที่ 16 มกราคม 2555 เรื่อง แก้ไขคำสั่ง ยุทธศาสตร์การพัฒนาสำนักงานยุติธรรมจังหวัด และกลไกการปฏิบัติงาน

คำสั่งกระทรวงยุติธรรม

ที่ ๑๑ /๒๕๕๕

เรื่อง แก้ไขคำสั่งยุทธศาสตร์การพัฒนาสำนักงานยุติธรรมจังหวัด และกลไกการปฏิบัติงาน

อนุสนธิคำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ ๒๗๗/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๓ เรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาสำนักงานยุติธรรมจังหวัด และกลไกการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาสำนักงานยุติธรรมจังหวัดให้เป็นรูปธรรม ตอบสนองต่อการดำเนินการกิจของกระทรวงยุติธรรมในจังหวัดให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น พร้อมทั้งพัฒนาให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดมีฐานะเป็นหน่วยงานผู้แทนของกระทรวงยุติธรรมในระดับจังหวัดที่มีศักยภาพสูง สามารถเป็นผู้นำ และผลักดันการดำเนินงานของส่วนราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรมให้เกิดผลสัมฤทธิ์และประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมในแต่ละพื้นที่ได้อย่างแท้จริง จึงได้มีการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนาร่องขึ้น ๕ จังหวัด ได้แก่ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดขอนแก่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดปัตตานี โดยแต่งตั้งข้าราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรมไปช่วยราชการที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนาร่อง นั้น

โดยที่กระทรวงยุติธรรมได้กำหนดให้การขับเคลื่อนการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชนในระดับพื้นที่จังหวัด เป็นนโยบายสำคัญเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการทันที เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความเป็นธรรมได้ง่าย รวดเร็ว และประหยัดมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลเกี่ยวกับการกระจายความยุติธรรมไปยังจังหวัดและชุมชนหรือหมู่บ้าน ประกอบกับการแต่งตั้งให้ข้าราชการไปช่วยราชการที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนาร่องเป็นระยะเวลานาน ๆ เป็นภาระทางงบประมาณของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม รวมทั้งส่งผลกระทบต่อการบริหารอัตรากำลังของหน่วยงานที่ส่งข้าราชการไปช่วยราชการที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนาร่อง ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนาร่อง ๕ แห่ง สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลตามสมควร รวมทั้งเป็นจุดเริ่มต้นของการขยายไปสู่การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดที่มีโครงสร้างและอัตรากำลังที่ชัดเจนต่อไป อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๑ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ มติ อ.ก.พ. สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมครั้งที่ ๕/๒๕๕๔ เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ และมติ อ.ก.พ. กระทรวงยุติธรรมครั้งที่ ๘/๒๕๕๔ เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๔ จึงให้แก้ไขคำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ ๒๒๗/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๓ โดยให้ยกเลิกความในข้อ ๑.๕ และข้อ ๑.๖ และให้ใช้ข้อความนี้แทน

๑.๕ ภารกิจหลักของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนาร่อง

- (๑) เป็นผู้แทนกระทรวงยุติธรรม ในการประสานนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผน และการแปลงไปสู่การปฏิบัติ
- (๒) เป็นผู้แทนของส่วนราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมที่ไม่มีหน่วยงานในจังหวัดตามที่ได้รับมอบหมาย
- (๓) เป็นผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมในพื้นที่จังหวัด

/๔) ...

(๔) สนับสนุนและพัฒนาการดำเนินงานยุติธรรมทางเลือก (ยุติธรรมชุมชน และยุติธรรมเชิงสมานฉันท์)

(๕) ส่งเสริมและประสานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชน

(๖) คุ้มครองสิทธิเสรีภาพและให้ความช่วยเหลือประชาชนด้านกฎหมาย (กองทุนยุติธรรม การช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา การจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา ให้คำปรึกษาทางกฎหมาย การรับเรื่องร้องเรียน/ร้องทุกข์ ฯลฯ)

(๗) สนับสนุนการตรวจราชการของผู้ตรวจราชการกระทรวงยุติธรรมและของส่วนราชการ สังกัดกระทรวงยุติธรรม

(๘) ดำเนินการตามนโยบายพิเศษของรัฐบาล กระทรวงยุติธรรม กรม และจังหวัด ตามที่ได้รับมอบหมาย

๑.๖ โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านรอง แบ่งออกเป็น ๑ ฝ่าย ๒ กลุ่ม ประกอบด้วย

(๑) ฝ่ายอำนวยการ รับผิดชอบเกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการบริหารราชการ กระทรวงยุติธรรมระดับจังหวัด งานเลขานุการของผู้อำนวยการ (หัวหน้า) สำนักงานยุติธรรมจังหวัด งานธุรการทั่วไป งานบริหารงานบุคคล งานการเงิน งานงบประมาณ งานพัสดุ อาคาร สถานที่และยานพาหนะ งานประชาสัมพันธ์ งานศูนย์บริการข้อมูลกระทรวงยุติธรรม งานประสานและสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานสังกัดกระทรวงยุติธรรม ที่ไม่มีหน่วยงานในจังหวัด งานกรรมการจังหวัดในฐานะผู้แทนกระทรวงยุติธรรม งานสนับสนุนการตรวจราชการ ของกระทรวงยุติธรรมและส่วนราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรม และงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

(๒) กลุ่มอำนวยความสะดวกยุติธรรมและนิติการ รับผิดชอบเกี่ยวกับการประสาน และให้ความช่วยเหลือประชาชนด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม งานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ของประชาชน งานเสริมสร้างความเป็นธรรมและอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่ได้รับมอบหมายจากส่วนราชการ สังกัดกระทรวงยุติธรรมที่ไม่มีหน่วยงานในจังหวัด ตลอดจนงานนิติการที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน ยุติธรรมจังหวัด และงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

(๓) กลุ่มพัฒนาและส่งเสริมระบบงานยุติธรรม รับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนา และส่งเสริมระบบงานยุติธรรมในจังหวัด งานพัฒนาและส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือก งานจัดทำ และบริหารแผนปฏิบัติการกระทรวงยุติธรรมในระดับจังหวัด งานติดตามและประเมินผลการ ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการกระทรวงยุติธรรมระดับจังหวัด งานจัดทำและพัฒนาระบบฐานข้อมูล เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารและการวางแผนของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด งานจัดการความรู้ ในหน่วยงาน งานจัดทำแผนและโครงการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานสังกัดกระทรวงยุติธรรมในจังหวัด งานฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการประสานกระบวนการยุติธรรมระดับจังหวัด และงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย โดยมีภารกิจกำหนดกรอบอัตรากำลังปรากฏตามเอกสารแนบท้ายคำสั่งนี้

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่นี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕

(๒๒)

(นายกิตติพงษ์ กิตยารักษ์)
ปลัดกระทรวงยุติธรรม

4. คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 159/2555 ลงวันที่ วันที่ 30 มีนาคม 2555 เรื่อง การจัดตั้ง
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องเพิ่มเติม จำนวน 5 แห่งเป็นหน่วยงานในสำนักงานปลัดกระทรวง
ยุติธรรม

คำสั่งกระทรวงยุติธรรม
ที่ ๑๕๖/๒๕๕๕

เรื่อง การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องเพิ่มเติม จำนวน ๕ แห่ง
เป็นหน่วยงานในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

อนุสนธิคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ ๒๒๗/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๓ เรื่อง ยุทธศาสตร์
การพัฒนาสำนักงานยุติธรรมจังหวัด และกลไกการปฏิบัติงาน ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาสำนักงานยุติธรรมจังหวัด
ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๔ ให้เป็นรูปธรรม มีความเหมาะสม ตอบสนองต่อการดำเนินการกิจกรรมของกระทรวงยุติธรรม
ในจังหวัดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งพัฒนาให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดมีฐานะเป็นหน่วยงานผู้แทน
ของกระทรวงยุติธรรมในระดับจังหวัดที่มีศักยภาพสูง สามารถเป็นผู้นำ และผลักดันการดำเนินงานของส่วนราชการ
ในสังกัดกระทรวงยุติธรรมให้เกิดผลสัมฤทธิ์และประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมในแต่ละพื้นที่
อย่างแท้จริง จึงได้มีการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องขึ้นเป็นหน่วยงานในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
จำนวน ๕ แห่ง ได้แก่ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา, จังหวัดขอนแก่น, จังหวัดเชียงใหม่, จังหวัดสุราษฎร์ธานี,
และจังหวัดปัตตานีเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้แทนกระทรวงยุติธรรมในการประสานนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผน และการแปลงแนว
ไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ รวมถึงการเป็นผู้แทนของส่วนราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมที่ไม่มีหน่วยงานในจังหวัด
และผู้ประสานงานกระบวนการยุติธรรมในพื้นที่จังหวัด สนับสนุนและพัฒนาการดำเนินงานยุติธรรมทางเลือก
โดยเฉพาะยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ส่งเสริมและประสานความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ
ทั้งภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน
โดยแต่งตั้งข้าราชการจากส่วนราชการต่างๆ ในสังกัดกระทรวงยุติธรรมไปช่วยราชการที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่อง
และคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ ๑๓/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๕ เรื่อง แก้ไขคำสั่งยุทธศาสตร์การพัฒนา
สำนักงานยุติธรรมจังหวัด และกลไกการปฏิบัติงาน โดยได้มีการกำหนดภารกิจ โครงสร้างและอำนาจหน้าที่
ของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องใหม่ที่มีความเหมาะสมและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งได้มีการเกลี่ยอัตราว่าง
จากหน่วยงานในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมไปกำหนดเป็นตำแหน่งของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องทั้ง ๕ แห่ง
เพื่อให้การดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องทั้ง ๕ แห่ง เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล
รวมทั้งเป็นจุดเริ่มต้นของการขยายผลไปสู่การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดที่มีโครงสร้างและอัตรากำลังที่ชัดเจนต่อไป

โดยที่ปัจจุบันกระทรวงยุติธรรมได้มีนโยบายในการพัฒนาสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่อง
ต่อเนื่องจากปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๔ ทั้งในส่วนของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องเดิม ๕ แห่ง
โดยให้การสนับสนุนด้านอัตราค่าจ้างและงบประมาณที่จำเป็น และการขยายผลโครงการจัดตั้งสำนักงาน
ยุติธรรมจังหวัดน่านร่องเพิ่มเติมสำหรับสำนักงานยุติธรรมจังหวัดที่ยังมิได้เป็นจังหวัดน่านร่อง
โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องเพิ่ม จำนวน ๕ แห่ง ได้แก่
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดอุตรดิตถ์
เพื่อให้สอดคล้องตามภาคในกระบวนการยุติธรรม ๙ ภาค และเพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนา

/สำนักงาน...

-๒-

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดให้เป็นส่วนราชการตามกฎหมายบังเกิดผลเป็นรูปธรรมโดยเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลในการกระจายโอกาสการเข้าถึงความยุติธรรมไปสู่ระดับจังหวัด การเสริมสร้างความเข้มแข็งและยุติธรรมระดับชุมชนและหมู่บ้าน รวมทั้งการพัฒนาทางเลือกของกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนนโยบายของกระทรวงยุติธรรมและนโยบายของรัฐบาลในเรื่องดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๑ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ จึงให้จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านจำนวน ๕ แห่ง ได้แก่ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดอุดรธานี เป็นหน่วยงานในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม โดยมีโครงสร้างการแบ่งงานภายใน อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ ระบบบริหารจัดการ และการสนับสนุนของส่วนกลางเช่นเดียวกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านจำนวนทั้ง ๕ แห่ง ปรากฏรายละเอียดตามเอกสารแนบท้ายคำสั่งนี้

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

(นายกิตติพงษ์ กิตยารักษ์)
ปลัดกระทรวงยุติธรรม

5. คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 13/2557 ลงวันที่ วันที่ 13 มกราคม 2557 เรื่อง การจัดตั้ง
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องเพิ่มเติม จำนวน 2 แห่งเป็นหน่วยงานในสำนักงานปลัดกระทรวง
ยุติธรรม

คำสั่งกระทรวงยุติธรรม
ที่ 9๓ /๒๕๕๗

เรื่อง การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องเพิ่มเติม จำนวน ๒ แห่ง
เป็นหน่วยงานในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

อนุสนธิคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ ๒๒๗/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ และคำสั่งที่ ๑๕๙/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๕ จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) นำร่องขึ้นเป็นหน่วยงานภายในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม จำนวน ๑๐ แห่ง โดยจัดตั้งขึ้นในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓ จำนวน ๕ แห่ง คือ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดขอนแก่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดปัตตานี และในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้จัดตั้งเพิ่มอีก ๕ แห่ง คือ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดอุดรธานี เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้แทนกระทรวงยุติธรรมในการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน การประสานงานและบูรณาการการทำงานร่วมกันของส่วนราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัด และส่วนราชการและองค์กรต่าง ๆ ตามกระบวนการยุติธรรมในระดับจังหวัด ทั้งกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและยุติธรรมทางเลือก

โดยที่ปัจจุบันกระทรวงยุติธรรมมีนโยบายในการพัฒนาสำนักงานยุติธรรมจังหวัดที่กำหนดเป็นพื้นที่ในกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ จำนวน ๑๘ แห่ง และได้กำหนดให้เป็นสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนำร่องไปแล้ว จำนวน ๑๐ แห่ง ซึ่งในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๗ จะดำเนินการขยายผลโครงการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัด สำหรับสำนักงานยุติธรรมจังหวัดที่เป็นพื้นที่ที่ตั้งในกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ และเป็นที่ตั้งของภาคในกระบวนการยุติธรรม ๙ ภาค เป็นสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนำร่องเพิ่มเติมอีกจำนวน ๒ แห่ง คือ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดชลบุรี และสำนักงานยุติธรรมจังหวัดสงขลา เพื่อให้สอดคล้องตามภาคในกระบวนการยุติธรรม ๙ ภาค และเพื่อตอบสนองต่อนโยบายของรัฐบาลและยุทธศาสตร์ประเทศ (Country strategy) ในแนวทางการพัฒนาระบบยุติธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และการเสริมสร้างการเข้าถึงระบบยุติธรรมของประชาชน กระจายโอกาสการเข้าถึงความยุติธรรมไปสู่ระดับจังหวัด การเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยุติธรรม ระดับชุมชนและหมู่บ้านให้สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง รวดเร็ว และตอบสนองต่อความต้องการและการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประเทศในส่วนของ การสร้างความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม หรือยุทธศาสตร์ลดความเหลื่อมล้ำ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๑ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๕ จึงให้จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องเพิ่มเติม จำนวน ๒ แห่ง คือ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดชลบุรี

และสำนักงาน ...

-๒-

และสำนักงานยุติธรรมจังหวัดสงขลาเป็นหน่วยงานภายในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม โดยมีโครงสร้างการแบ่งงานภายใน
อำนาจหน้าที่ ระบบบริหารจัดการ และการสนับสนุนของส่วนกลางเช่นเดียวกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่าน ร่องเดิม
๑๐ แห่ง ดังปรากฏรายละเอียดตามเอกสารแนบท้ายคำสั่งนี้

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗

(นายกิตติพงษ์ กิตยารักษ์)
ปลัดกระทรวงยุติธรรม

6. คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 78/2558 ลงวันที่ วันที่ 2 มีนาคม 2558 เรื่อง การจัดตั้ง
สำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องเพิ่มเติม จำนวน 7 แห่ง

คำสั่งกระทรวงยุติธรรม

ที่ ๗๘ /๒๕๕๘

เรื่อง การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดน่านร่องเพิ่มเติม จำนวน ๗ แห่ง

อนุสนธิคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ ๒๒๗/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ คำสั่งที่ ๑๕๙/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๕ และคำสั่งที่ ๑๓/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๗ จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) นาร่องขึ้นเป็นหน่วยงานภายในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม จำนวน ๑๒ แห่ง เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้แทนกระทรวงยุติธรรมในการบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน การประสานงานและบูรณาการการทำงานร่วมกันของส่วนราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัด และส่วนราชการและองค์กรต่าง ๆ ตามกระบวนการยุติธรรมในระดับจังหวัด

โดยที่ปัจจุบันกระทรวงยุติธรรมมีนโยบายในการพัฒนาสำนักงานยุติธรรมจังหวัดที่กำหนดเป็นพื้นที่ในกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ จำนวน ๑๙ แห่ง โดยจะดำเนินการขยายผลโครงการจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัด สำหรับสำนักงานยุติธรรมจังหวัดที่เป็นพื้นที่ที่ตั้งในกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ และเป็นที่ตั้งของภาคในกระบวนการยุติธรรม ๙ ภาค ซึ่งปัจจุบันได้จัดตั้งให้เป็นสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนาร่องไปแล้ว จำนวน ๑๒ แห่ง และในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ กระทรวงยุติธรรมมีนโยบายที่จะจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนาร่องเพิ่มเติมอีกจำนวน ๗ แห่ง คือ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงราย นครสวรรค์ ลพบุรี สกลนคร อุบลราชธานี เพชรบุรี และภูเก็ต ดังนั้น เพื่อให้การจัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนาร่องครบตามจำนวนที่ตั้งของภาคในกระบวนการยุติธรรม ๙ ภาค และเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว เสมอภาค และประหยัด อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๑ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๕ จึงให้จัดตั้งสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนาร่องเพิ่มเติม จำนวน ๗ แห่ง คือ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงราย นครสวรรค์ ลพบุรี สกลนคร อุบลราชธานี เพชรบุรี และภูเก็ตเป็นหน่วยงานภายในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม โดยมีโครงสร้างการแบ่งงานภายใน อำนาจหน้าที่ ระบบบริหารจัดการ และการสนับสนุนของส่วนกลางเช่นเดียวกับสำนักงานยุติธรรมจังหวัดนาร่อง ๑๒ แห่งเดิม ดังปรากฏรายละเอียดตามเอกสารแนบท้ายคำสั่งนี้

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

พลตำรวจเอก

(ชัชวาลย์ สุขสมจิตร์)

ปลัดกระทรวงยุติธรรม

7. คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 317/2559 ลงวันที่ 12 กรกฎาคม 2559 เรื่องการขับเคลื่อนนโยบายกระทรวงยุติธรรมด้านยุติธรรมชุมชน

คำสั่งกระทรวงยุติธรรม ที่ ๓๑๗ / ๒๕๕๙ เรื่อง การขับเคลื่อนนโยบายกระทรวงยุติธรรมด้านยุติธรรมชุมชน

สืบเนื่องจากนโยบายรัฐบาลด้านที่ ๑๑ การปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ข้อที่ ๑๑.๕ กำหนดให้ “ปรับปรุงระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายและค่าใช้จ่ายแก่ประชาชนที่ไม่ได้ความเป็นธรรม โดยให้เข้าถึงความเป็นธรรมได้ง่าย รวดเร็ว ส่งเสริมกองทุนยุติธรรมเพื่อคุ้มครองช่วยเหลือคนจนและผู้ด้อยโอกาส คุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาละเมิดสิทธิและเสรีภาพ และเยียวยาผู้บริสุทธิ์หรือได้รับผลกระทบจากความไม่เป็นธรรม โดยเน้นความสุจริตและควมมีประสิทธิภาพของภาครัฐ ความเป็นธรรมของผู้ได้รับผลกระทบ และการไม่แอบอ้างฉวยโอกาสโดยทุจริตจากระบบการช่วยเหลือดังกล่าว” โดยให้กระทรวงยุติธรรมรับผิดชอบ และต่อมา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมได้กำหนดนโยบายด้านการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลดังกล่าว โดยส่วนหนึ่งได้กำหนดให้จัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ครบทุกแห่ง

เพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีประสิทธิภาพ และเกิดการประสานความร่วมมือระหว่างส่วนราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรมในภูมิภาค อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๐ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม จึงมีคำสั่ง ดังนี้

๑. ให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมได้แต่งตั้งข้าราชการสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมไปปฏิบัติหน้าที่แล้ว จำนวน ๑๙ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดลพบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดนครปฐม จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดภูเก็ต จังหวัดสงขลา จังหวัดชลบุรี จังหวัดอุดรธานี จังหวัดสกลนคร จังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดปัตตานี ทำหน้าที่ในการประสานงานและติดตามผลการดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ในการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนในสำนักงานหรืออาคารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ครบทุกแห่ง ภายในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙ (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร องค์การบริหารส่วนจังหวัด เมืองพัทยา เทศบาลนคร และเทศบาลเมือง)

กรณีที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดใดสามารถจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามข้อยกเว้นดังกล่าวได้ ให้ดำเนินการได้ตามที่เห็นสมควร

๒. ให้ปลัดกระทรวงยุติธรรมกำหนดให้การดำเนินงานตามข้อ ๑. เป็นส่วนหนึ่งของตัวชี้วัดผลการปฏิบัติราชการของยุติธรรมจังหวัดทุกจังหวัด ทั้งนี้ ให้รายงานผลการดำเนินงานให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมทราบหลังจากที่ได้มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการในแต่ละรอบการประเมินแล้ว

/๓. เพื่อเป็น...

-๒-

๓. เพื่อเป็นการสนับสนุนการดำเนินการตามข้อ ๑. และข้อ ๒. ให้ปลัดกระทรวงยุติธรรม มอบหมายให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งหรือหลายหน่วยงานในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมรับผิดชอบ ในการอำนวยความสะดวก ประสานงาน ติดตามผล และประเมินผลการดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ตามข้อ ๑.

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

พลเอก

(ไพฑูริย์ คุ่มฉายา)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

8. คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ 322/2559 ลงวันที่ 13 กรกฎาคม 2559 เรื่อง การบริหาร
งานศูนย์ยุติธรรมชุมชน

คำสั่งกระทรวงยุติธรรม
ที่ ๓๒๒ / ๒๕๕๙
เรื่อง การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน

เพื่อให้การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั่วประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
เกิดผลสัมฤทธิ์ตามนโยบายของรัฐบาลและกระทรวงยุติธรรม

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๑ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน
พ.ศ. ๒๕๓๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม จึงมีคำสั่ง ดังนี้

๑. ให้ศูนย์ประสานราชการกระทรวงยุติธรรมเขตมีหน้าที่พัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุน
การดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ในการดำเนินการขับเคลื่อนงานยุติธรรม
ชุมชน รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็ง และความยั่งยืนของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

๒. ให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดมีหน้าที่พัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินงาน
ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดหรือเขตพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืน
ของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

๓. ให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีบทบาทหน้าที่ ดังต่อไปนี้

๓.๑ ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานการดำเนินงานของส่วนราชการ หน่วยงาน
และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน

๓.๒ เฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ
และการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ

๓.๓ พิจารณาเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน และรับแจ้ง
เบาะแสข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ ตลอดจนการช่วยเหลือ ดูแล ให้คำแนะนำ และแก้ไขปัญหาแก่ผู้ที่
ได้รับความเดือดร้อนหรือผู้ที่ต้องการคำแนะนำทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

๓.๔ โกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตามที่คู่กรณีร้องขอเกี่ยวกับความแย้งหรือความอาญา
ที่เป็นความผิดอันยอมความได้ โดยให้ดำเนินการตามกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือจัดการความขัดแย้ง
ในชุมชน ทั้งนี้ การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและประนอม
ข้อพิพาทในชุมชน

๓.๕ ให้ความช่วยเหลือ ดูแล ผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำ
ความผิดและอาชญากรรม และประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่

๓.๖ ให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไข
บำบัด พื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้พ้นโทษ รวมทั้งผู้ถูกคุมประพฤติหรือผู้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว ให้กลับตน
เป็นพลเมืองดีและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก

/๓.๗ ฝ่ายแพร่...

-๒-

- ๓.๗ เผยแพร่ความรู้และข้อมูลข่าวสารด้านยุติธรรมชุมชนแก่ประชาชน
- ๓.๘ ดำเนินการอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย
๔. ในแต่ละศูนย์ยุติธรรมชุมชน ให้มีคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย
๔.๑ ปลัดอำเภอประจำตำบล	ประธานกรรมการ
๔.๒ พัฒนาการประจำตำบล	กรรมการ
๔.๓ ตำรวจชุมชนประจำตำบล	กรรมการ
๔.๔ กำนันท้องที่	กรรมการ
๔.๕ นายกองตรีปกครองส่วนท้องถิ่นในตำบล	กรรมการ
๔.๖ ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนเดิม ๑ คน (ถ้ามี)	กรรมการ
๔.๗ อาสาสมัครแรงงาน อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
อาสาสมัครคุมประพฤติ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
ประเภทละ ๑ คน	กรรมการ
๔.๘ นิติกรหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ที่ได้รับมอบหมาย	กรรมการและเลขานุการ
๕. ให้ยุติธรรมจังหวัดเป็นผู้เสนอคำสั่งจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน และคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อพิจารณาลงนาม
๖. ให้ยุติธรรมจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาและส่งเสริมการดำเนินงานศูนย์ยุติธรรมชุมชนระดับจังหวัด ประกอบด้วย
๖.๑ ยุติธรรมจังหวัด เป็นประธานกรรมการ
๖.๒ หัวหน้าส่วนราชการในสังกัดกระทรวงยุติธรรม หรือข้าราชการสังกัดกระทรวงยุติธรรม
ในจังหวัดที่ยุติธรรมจังหวัดเห็นสมควร เป็นกรรมการ
๖.๓ ประธานกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนในจังหวัดที่ยุติธรรมจังหวัดเห็นสมควร เป็นกรรมการ
๖.๔ หัวหน้าส่วนราชการอื่น ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือบุคคลที่ยุติธรรมจังหวัดเห็นสมควร เป็นกรรมการ
๖.๕ ข้าราชการ หรือพนักงานราชการ หรือลูกจ้าง คนหนึ่งที่ปฏิบัติงานในสำนักงานยุติธรรม
จังหวัด เป็นเลขานุการ
๗. กรณีศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นแล้ว หรือมีการแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนไว้แล้ว ให้เป็นไปตามที่ได้จัดตั้งหรือแต่งตั้งไว้แล้วนั้น
๘. กรณีที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดใดเห็นสมควรที่จะเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตามข้อ ๔. เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของท้องที่ ให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนั้นสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ โดยความเห็นชอบของผู้ว่าราชการจังหวัด
- ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

- N -
(นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ)
ปลัดกระทรวงยุติธรรม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายสัญญาพงศ์ ลิ้มประเสริฐ
วัน เดือน ปีเกิด	13 พฤศจิกายน 2502
สถานที่เกิด	จังหวัดนครศรีธรรมราช
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สถานที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยรังสิต
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำ

